

Ε. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΜΟΝΗΣ

ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ,

ΑΓΙΑΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

(Ἀναδημοσίευσις ἐκ τῆς «Ἑκκλ. Ἀληθείας»)

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1898

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

3617

Ε. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΜΟΝΗΣ

ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ,

ΑΓΙΑΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ

(Ἀνκδημοσίευσις ἐκ τῆς «Ἐκκλ. Ἀληθείας»)

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1898

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ, ΑΓΙΑΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ.

Τὴν πραγματείαν ταύτην, ἐκ διαφόρων πηγῶν συναρμολογηθεῖσαν πρὸς πλήρωσιν ἰδίας περιεργείας καὶ τέρψεως, συμβάλλουσαν θεωρήσαντες εἰς τὴν ἀπὸ τινος χρόνου φανεῖσαν εἰδικὴν ἐπίδοσιν περὶ τὴν ἔρευναν τῶν καθέκαστα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας, τὸ μὲν διότι οὐ σμικρὰν ἀγιολογικὴν περιλαμβάνει ὕλην, τὸ δὲ διότι καὶ δὲν εἶναι ἀλλότρια τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἄρθρου καὶ θέματα βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ἡ πραγματεία κυρίως μὲν ἐξετάζει τὰ περὶ τῆς θέσεως καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς «**Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ**», συνεπῶς δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς «**Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης**» καὶ τῶν ναῶν «**ἁγίου Νικολάου ἐν τοῖς Βασιλείδου**» καὶ «**ἁγίας Θεοφανοῦς**» καὶ «**ἁγίων Πάντων**» καὶ πρὸς

τούτοις περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Φιλανθρωπηνῶν καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου κατὰ καιροὺς τεθησαυρισμένων ἀγίων λειψάνων.

α'.

Τὴν ἱερὰν βασιλικὴν Μονὴν τοῦ Σωτήρος, ἣ τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπικεκλημένην τοῦ Φιλανθρώπου, ἀνήγειρεν ἐκ βάρων κατὰ μὲν τὸν Νικήταν Χωνειάτην¹ μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, κατὰ δὲ τὴν Σύνοψιν χρονικὴν τοῦ Ἀωννύμου² μετὰ

1. Νικ. Χωνειάτης Ἰω. Κομν. σελ. 6, E R. Τὰς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς παραπομπὰς σημειοῦμεν ἢ εἰς παραγράφους, κεφάλαια καὶ βιβλία, ὅπου ὑπάρχει τοιαύτη διαίρεσις, ἢ εἰς σελίδας τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδόσεως διὰ τῆς Βασιλικῆς τυπογραφίας, διακρινομένης συνήθως διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμῶν E. R. (Editio Regia)· ταύτης χρῆσιν ἐποιήσαντο καὶ οἱ ὑπομνηματίσται ἐκδόται τῶν συγγραφέων καὶ ὁ Δουκάγιος καὶ ὁ Βυζαντινὸς διὰ τὰς παραπομπὰς αὐτῶν. Ἡ σπάνις τῆς ἐκδόσεως ταύτης οὐδεμίαν παρέξει δυσκολίαν τῷ κατόχῳ νεωτέρως ἐκδόσεως, ἀπὸ καὶ ἡ ἐν Βενετίᾳ καὶ ἡ ἐν Βόννῃ καὶ ἡ ἐν τῇ PatroI. Graecae ὑπὸ Migne ἐν Παρισίοις ἐκδόσει φέρει καὶ τὴν σελιδωσιν τῆς E. R. Συνιστῶμεν δὲ τὴν χρῆσιν ταύτης τοῖς βυζαντινολογοῦσι, διότι ἡ εἰς τὰς στήλας τῆς ἐκδόσεως Migne ἢ τὰς σελίδας τῆς Βόννης, ἢ μάλιστα ἐχρήσαντο ὁ Muralt, ὁ Πασπάτης, ὁ Mordtmann, ὁ Γεδεών, ὁ Κοντακῶφ, παραπομπή, εἰ μὴ ἀδύνατον, κοπιωδεστάτην ὅμως καθίστησι τὴν εὕρεσιν τοῦ ὑποδεικνυμένου χωρίου τῷ κατόχῳ προγενεστέρως ἐκδόσεως.

2. Σάβας Μετ. βιβλ. τ. Ζ', ἐν Παρισίοις, 1894, σελ. 186.

καὶ τῆς Αὐγούστης Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ ὁμοζύγου· αὕτη ἐπωνυμιωμένη καὶ Δούκαινα, ἐγένετο δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἀνήγειρε καὶ αὕτη ἐκ βάρων ἰδίαν Μονὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἐπικεκλημένην τῇ, *Κεχαριτωμένης* τῆς Μονῆς ταύτης τὸ Τυπικὸν περιεσώθη αὐτόγραφον³, ἐκδοθὲν τύποις ὑπὸ διαφόρων⁴. ἐξ αὐτοῦ πληροφοροῦμεθα πρᾶγματι τὴν συμμετοχὴν τῆς βασιλείσσης Εἰρήνης εἰς τὴν ἀνέγειρσιν τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου, ἐξ ὧν ρητῶς διαλαμβάνει τὸ περὶ ὕδατος ξη' κεφάλαιον: «Ἐπεὶ » δὲ πολλὰ μοχθήσασα ἡ βασιλεῖς μου τῇ τοῦ Θεοῦ » συνεργίᾳ ἠδυνήθη καὶ ὕδωρ ἀένναον ἀποκομίσαι ἐν » τοῖς μοναστηρίοις αὐτῆς, γεγόνασι δὲ καὶ μερὶς » στραὶ δύο ἰσόμετροι, διορίζομαι ἀπὸ μὲν τῆς μιᾶς » ἀρδεύεσθαι τὸ γυναικεῖον μοναστήριον . . . ἀπὸ » δὲ τῆς ἐτέρας τὸ ἀνδρῶν . . . ». Ἀμφοτέραι αἱ Μοναὶ ἀνηγέρθησαν, ἄδηλον κατὰ ποῖον ἔτος, ἐρ' ἐνὸς γηπέδου, καὶ ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων διὰ «διαιρέτου τοίχου»· ἐπροικίσθησαν ὑπὸ τῶν κτιτόρων ποικίλαις δωρεαῖς, καὶ εἶχον πρᾶγματά τινα κοινά, ὡς τὸ ὕδωρ, τὸν τοῖχον· καὶ ἡ μὲν τοῦ Φιλανθρώπου Μονὴ ἦν ἀνδρῶν, ἡ δὲ τῆς *Κεχαριτωμένης* γυναικεῖα. Ἐκάστη αὐτῶν εἶχεν ἀνὰ τρία Τυπικά καὶ βρέβια, ἀνὰ ἑν τῶν ὁποίων ἦσαν ἀποτεθειμένα εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (τῆς Ἀγίας Σοφίας), «ὥσπερ καὶ ὅπου» λέγει τὸ

3. Ducang.; Gloss. Graecit. index, Irene Ducaena.

4. Migne; P. G., τ. 127, σελ. 992—1178: Τυπικὸν Εἰρήνης Δουκαίνης.— Mikl. et Müller; Acta etc., τ. 5 σελ. 327—391.

Τυπικὸν τῆς Κεχαριτωμένης, «καὶ τὰ τῆς ἀνδρώας
» Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου, ἤγουν· τό τε Τυπικὸν
» καὶ τὸ βρέβιον, ὡς ἀνεξάλειπτα εἶναι εἰς τὸν αἰῶ-
» να τὸν ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τούτῳ περὶ τῆς
» Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου διορισθέντα καὶ ἀγορι-
» σθέντα αὐτῇ»⁵.

6.

Ὁ Μ. Γεδεὼν εἰς τὸ Βυζαντινὸν ἐορτολόγιον⁶
λέγει ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Φιλανθρώπου ἐκ βάθρων ἀνε-
καίρισθη ὑπὸ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης Ασκαρίνης τῆς
Παλαιολογίνης τῆς ἔπειτα γενομένης μοναχῆς Εὐλο-
γίας. Ἀγνοοῦμεν τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ἀρυσθεὶς ἀνέγρα-
ψεν ὁ Γεδεὼν τὴν εἰδήσιν, διότι ἡμεῖς οὐδεμίαν περὶ
ἀνακαινίσεως τῆς Μονῆς εἰδήσιν εὗρομεν κατὰ τὰς
μελέτας ἡμῶν· ἀλλ' ἅμα ὡς ἐρευνήσωμεν τὰ κατὰ
τὴν εἰρημένην βασιλίδαν, οὐχὶ δυσκόλως οὐδ' ἐπιφυ-
λακτικῶς εὐρήσωμεν τὴν εἰδήσιν ἀνακριβῆ. Θυγάτηρ
γενομένη ἡ Εἰρήνη αὕτη τοῦ ἐν Νικαίᾳ, μετὰ τὴν
κατὰλῃψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατί-
νων, τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἀναλαβόντος Θεο-
δώρου τοῦ Ασκάρεως, ἀφ' οὗ τὸ ἐπώνυμον Ασκαρί-
νης ἔσχε, καὶ Ἀννης, τῆς ὑπανδρευθείσης τῷ 1198
τὸν Θεόδωρον, ἐξεδύθη εἰς πρῶτον μὲν γάμον Ἀν-
δρονίκῳ Παλαιολόγῳ, ἀφ' οὗ τὸ ἕτερον ἐπώνυμον
Παλαιολογίνης ἐκτίσαστο, εἰς δεύτερον δέ, χηρεύσα-

5. Τυπ. Εἰρ. Δουκ., κεφ. σζ. Καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους
φαίνεται ἡ συμμετοχὴ τῆς Εἰρήνης εἰς τὴν τῆς Μονῆς τοῦ Φι-
λανθρώπου, εἰ μὴ ἀνέγερσιν, προίκισιν ὅμως.

6. Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος· τόμ. ΚΣΤ', σελ. 300, ἀρ. 17.

σα τῷ 1214, Ἰωάννῃ τῷ Βαττάτζῃ, τῷ διαδεξαμένῳ
τῷ 1222 τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν. Ἡ Εἰρήνη ἀπεβίω-
σε βασιλὶς οὐσα κατὰ Μάϊον τοῦ 1241, εἰς ἡλικίαν
τεσσαράκοντα δύο ἐτῶν, οὐχὶ δὲ εἰς ἡδὴ προγεβηκυῖαν
ὡς ὁ Σκαρλᾶτος (Κ]Πολις, τόμ. Β', σελ. 377) ἔγρα-
ψεν· ἐγεννήθη λοιπὸν πέντε, ἡ τέσσαρα ἴσως ἔτη
πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν
Φράγγων, καὶ ἀπεβίωσεν εἴκοσιν ὅλα ἔτη πρὸ τῆς
ἐξ αὐτῆς ἐξώσεως αὐτῶν· ἀπίθανος ἐπομένως φαίνε-
ται ἡμῖν ἀνακαινίσις τῆς Μονῆς, Λατινοκρατουμένης
τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ φρονοῦμεν ὅτι σύγχυ-
σιν τινα παρήγαγεν ἡ ταυτότης τοῦ ὀνόματος Εἰρή-
νης τῆς συζύγου τοῦ κτίτορος τῆς τοῦ Φιλανθρώπου
Μονῆς Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῆς Εἰρήνης ταύτης,
ἧς ἱδρυμα μνημονεύεται ναὸς τοῦ Προδρόμου ἐγερεθεὶς
ἐκ βάθρων παρὰ τὸν Βιθυνικὸν Ὀλυμπόν⁷.

γ'.

Οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου, ὡς ἐκ
τῶν ἐφεξῆς μνημονευητομένων ἐγγράφων δειχθήσε-
ται, ἐπεκαλοῦντο Φιλανθρωπηνοί, ὡς οἱ τῆς τοῦ Παν-
τοκράτορος Παντοκρατορηνοί, οἱ τῆς Περιβλέπτου
Περιβλεπτηνοί· κατὰ τὸν δέκατον τρίτον καὶ δέκα-
τον τέταρτον ὁμως αἰῶνα εὐρίσκομεν διαφόρους Φι-
λανθρωπηνοὺς οὐχὶ μοναχοὺς, ἀλλ' ὕπατα στρατιω-
τικὰ τε καὶ ναυτικὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους περι-

7. Ἀκροπολίτης· ἐ'· — Γρηγοράς· βιβλ. Β', κεφ. ζ' § α—
γ, σελ. 26 E. R. — Ἰακυνθέης· Μελ. Παλ., I, 24. — Ducan-
gius; Fam. aug. Byz., σ. 222—233, E. R. — Muralt; Es-
sai de Chr. Byz., an 1241.

βεβλημένους ἀξιώματα, ὧν τις λέγεται μάλιστα καὶ
θεῖος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ
νέου (1337). οὗτοι πιθανῶς ἀνήκον εἰς μίαν οἰκογένειαν,
τῆς ὁποίας ἀγνοοῦμεν ἀκριβῶς τὸν ἀρχηγόν,
γνωρίζοντες μόνον ὡς ἀρχαιότερον μέλος τὸν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Βατάτζη τῷ 1256 ἀναφερόμενον Ἀλέξιον Δούκην Φιλανθρωπηνόν, νεώτερον δὲ τὴν Ἄνναν Φιλανθρωπηνήν, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1395 εἰς εἰς γάμον τῷ Μανουὴλ Κομνηνῷ τῷ ἐκ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι ἡγεμονικῆς οἰκογενείας καταγομένῳ⁸. Φρονοῦμεν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης ὁμωνυμῶν ἄλλοις προσέλαβε πρὸς διάκρισιν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ διὰ δύο λόγους· α'] εἴτε διότι κατῴκει ἡ πλησίον τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρωπίου, ἢ εἰς κτῆμα, ἢ ἐνορίαν αὐτῆς· ὅ,τι καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν ἐθίζεται, καὶ τότε συνέβαινεν ἀπὸ τῆς Μονῆς ἢ Ἐκκλησίας ἐκαλεῖτο ἡ συνοικία καὶ οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες· οὕτως ἀπαντῶσιν Ἀγιοθεοδωρίται, Ἀγιοευφημίται⁹. β'], ὅπερ καὶ πιθανώτερον καθ' ἡμᾶς, μοναχὸς τις Φιλανθρωπηνός, συγγενεῦν τῇ βασιλικῇ τῶν Δουκῶν οἰκογενείᾳ, μείνας ἀνέστιος ὅτε τῷ 1204 κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ

8. Muralt; Es. de Chr. Byz. an 1395.— Μνημονεύουσι Φιλανθρωπηνῶν. Ἀκροπολίτης· κεφ. νθ'. — Γρηγοράς· IV 10, γ.—VI· 8, γ.—VIII, 12, β.—XI, 2, ζ.—Παχυμέρης· III, 17.—IV, 31.—V, 1.—Mar. Φιλῆς· ἐκδ. Miller τ. Α' σελ. 318, 319.—Μάξ Πλαουδης· ἐν ἐπιστολαῖς (Migne P. G. τ. 147, σελ. 1167).—Καρτακουζηνός· II, κθ'—IV, ια'.

9. Εὐστάθ. Θεσσαλ., ἐπιστ. λς'. — ὁ αὐτ., π. ἀλ. Θεσσ. § οδ'.

Φράγγοι, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν κοσμικὸν βίον, διατηρήσας τὸ ἐπώνυμον τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ πρὸς διάκρισιν ἄλλου ὁμωνύμου, καὶ ἐγένετο ὁ πατήρ τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω Ἀλεξίου Δούκα τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ, ἀφ' οὗ προῆλθον οἱ λοιποὶ ἐκγονοί. Φιλανθρωπηνοὶ ἦσαν κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν οἱ ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ἱστορικῶν Φιλαρὸς καλούμενοι δύο ἀδελφοί, ὧν ὁ μὲν λέγεται Σεκεβοῦρ, διοικητὴς ἡ φρούραρχος, τῷ 1284—1287, τοῦ ἐν Βιθυνίᾳ φρουρίου Καρχηζι-χισάρ (τῶν Μελαγγελίων), ὁ δ' ἕτερος Σερασκέρ, ἤτοι πρωτοστράτηγ, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί· τοῦτον ὁ Χαϊρουλλάχ, σύγχρονος ἡμῖν ἱστορικός, γράφει, ὁρθότερον, *Ἰωλὰ Φιλαρ*[θρωπηνό]ς¹⁰, ὁ δὲ Σεκετετίν, ἀρχαιότερος κατὰ τρεῖς περίπου αἰῶνας, κατὰ τυπογραφικὸν ἴσως παρόραμα *Ἰωλὰ Κιλανό*ς, ἢ Καλανός¹¹. Ὁ Hammer¹² ἀναγνούς *Kálaros* εἰκάσει παρὰφθοράν τοῦ ἐπωνύμου Κηλοῦχνης· ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, πλὴν τοῦ κατὰ τὸ 1143 ἔτος ἀποβιώσαντος αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, σιδένκα γνωρίσαντες ἕτερον¹³, νομίζομεν τὴν παρὰ τῷ

10. Τριχ-ι-σμανῆ, τ. Β', σελ. 36.

11. Τατζ-ουτ-τεβαρίχ, τ. Α', σελ. 17—18.

12. Hammer; Hist. de l'Emp. Ott. (tr. Hellert), τ. I, σ. 70—71.

13. Ὁ ρώσος προσκυνητὴς Ἰγνάτιος (1389—1405), καὶ Ἀλεξάνδρος ὁ Σκρίβων (1393) ὀνομάζουσι Κηλοῦχνην, υἱὸν Ἀνδρονίκου, ἐν ἔτει 1390 βοηθεῖα τῶν Τούρκων ἐπελθόντα κατὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου Itinér. Russes, par Mme de Khitrowo, Genève 1889, τ. I, I σ. 140, —142, 207). Οὗτος· καθὼ μετὰγενέστερος κατὰ ἓνα αἰῶνα ἤσχετο· ὅλως τῷ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος.

ὁ μέγας ὁ Κωνσταντίνος ὁ ἄνδρας
τῶν ἁγίων Ἀ. Π. Α. ἡ ἀποστολή
τῶν ἁγίων Ἀ. Π. Α. ἡ ἀποστολή
τῶν ἁγίων Ἀ. Π. Α. ἡ ἀποστολή

Χαϊρουλλάχ γραφήν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνέγνωσιν ὀρθήν. Ὁ πρωτοστράτωρ οὗτος ὁ Φιλαν[θρωπ]νός ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην τὴν συναφθεῖσαν πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου Ὁσμάν ἐν ἔτει 1284 ἢ 1287 (ὁ Χαϊρουλλάχ λέγει ὅτι κατὰ τινὰς μὲν ἐγένετο ἐν ἔτει χιτζρέ 683, κατ' ἄλλους δὲ 686)· εἰς δὲ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἐξετελέσθη ἡ πρᾶξις ἐκείνη, ἣν συντομώτερον μὲν ὁ Παπαρρηγόπουλος¹⁴ ἀναγράφει, ἐκτενέστερον δὲ ὁ Hammer (ἐνθ' ἀνωτέρω) ἀπὸ τοῦ Σεατεττίν λαβὼν.

δ.

Περὶ τῆς θέσεως τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου εὐρίσκωμεν σημεῖα τινὰ εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης καὶ εἰς τὰς ἀρηγήσεις τῶν Ρώσων προσκυνητῶν τῶν ἀγιοτήτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὓς ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν μυθογράφους, ὡς ὁ Μ. Γεδεών καλεῖ εἰς τὸ Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον αὐτοῦ· φέρ' ἐξετάσωμεν τὰ σημεῖα ταῦτα ὅπως καθορίσωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν θέσιν τῆς Μονῆς. Εἴπομεν ἀνωτέρω (§ α') ὅτι ἀμφοτέραι αἱ μοναὶ αὗται ἦσαν ἰδρυμέναι ἐφ' ἐνὸς γηπέδου· διαιρέτης ὅμως τοίχος διεχώριζεν αὐτάς· περὶ τοῦ διαιρέτου τοίχου διαλαμβάνει τὸ 10^ο κεφάλαιον τοῦ Τυπικοῦ τῆς Εἰρήνης Δουκείνης τὰ ἑξῆς· « . . . μήτε βᾶρος νέον οἰονδήπου » τε ἐπιθεῖναι τῷ διαιρέτῃ τοίχῳ ἀμφοτέρων τῶν Μονῶν, τοῦ τε Φιλανθρώπου δηλαδὴ καὶ τῆς Κεχαριτωμένης, μήτε μὴν κατοπτεῖαν ἔχειν κατ' αὐ-

14. Παπαρρηγόπουλος· Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθνους, Ἀθήνητιν, 1887, τ. Β', σελ. 172.

» τῶν . . . μόνον κατὰ λυθῆναι ὀφειλόντων μετὰ
» τὴν τοῦ τῆδε βίου μετὰ στασιν τῆς Πορφυρογεννή-
» του Κυρᾶς Ἀννης, τῶν ἀπρωρημένων οἰκημάτων
» ἔξωθεν τοῦ διαιρέτου τοίχου, καὶ ἀποβλεπόντων
» πρὸς τὸν κῆπον τῆς τοῦ Φιλανθρώπου Μονῆς, ἐν
» οἷς δηλονότι σήμερον καταμένει ἡ δηλωθεῖσα
» Πορφυρογέννητος, ὀφείλοντος τοῦ τοιοῦτου τοίχου
» ὑψωθῆναι καὶ εἶτι πῆχεις δύο. . . »¹⁵. Ἴδὼν διαι-

15. Migne, P. G. 127, σελ. 1409. Εἴπομεν ἀλλὰ τοῦ (Ἑλλ. Φιλ. Σὺλ. ἀρχ. παρὰ ρτ. τόμ. Κ—ΚΒ', περὶ τῆς Μονῆς τῆς Παμμκαρίστου, σελ. 21) ὅτι ἡ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ θυγάτηρ καὶ τοῦ Βρυενίου σύζυγος Ἀννα γνωστὸν μὲν ὅτι ἐγένετο μοναχῇ, εἰς ποῖαν ὅμως μονὴν ἐμόνασε, πότε ἀπέθανε καὶ ποῦ ἐτάφη, ἄγνωστον· ἐκ τοῦ παρατεθέντος ἄνω χωρίου ὡς καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω μανθάνομεν ὅτι ἡ τῆς Κεχαριτωμένης Μονὴ ἦν ὠρισμένη ὑπὸ τῆς κτιτορίας ὅπως ἐν αὐτῇ μονάζωσι καὶ θάπτονται τὰ θήλια μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτῆς· ἐπομένως παραδεχόμεθα ὅτι καὶ ἡ Ἀννα ἐμόνασε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κεχαριτωμένης· τὰ ἑτέρα χωρία τοῦ Τυπικοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς· Τὸ «Κεφάλαιον 10^{ον}» περὶ τοῦ πῶς τε καὶ ποῦ δεῖ θάπτεσθαι τὰς « ἀπὸ τῶν παιδῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἐγγόνων ἐν τῇ Μονῇ αἵρου-
» μένας ταφῆναι . . . », ὁρίζει τὰ ἐπόμενα· « Εἴποτε δὲ ἄρα τις
» τῶν θυγατέρων ἡμῶν ἢ καὶ τῶν νυμφῶν, εἴτε καὶ τῶν ἐγγό-
» νων, αἷς ἡ τῆς Μονῆς ἐφορία ἀνατίθεται, καὶ ἡ τῶν πολυ-
» τελεστέων οἰκημάτων χρήσις, ἐν ταύτῃ τῇ Μονῇ αἰρετίσται
» τὸ ταφῆναι (οὐκ ἀπεικὸς γὰρ οὐδὲ περὶ τούτου διαλαθεῖν) τὸ
» μοναχικὸν μὲν μεταμφιασμένη σχῆμα ἐξέσται τοῦτο αὐτῇ·
» ἄλλως δὲ οὐδαμῶς, καὶ τόπον ἐξεῖν ἐν τῇ ἐξωκλήρῃ, εἰς τὴν
» κατάθεσιν τοῦ ἰδίου λειψάνου, τὸν οἰκεῖον τάφον κατὰ τὸ δο-
» κοῦν αὐτῇ ποιουμένη » Migne; ἐνθ' ἂν. σ. 1401. Τὸ κεφάλαιον 10^{ον} διαλαμβάνει καὶ τὰ ἑξῆς· « . . . διορίζομαι, ἵνα μετὰ
» τὴν ἐμὴν τοῦ τῆδε βίου μετὰ στασιν, κατέχη (τὴν Μονὴν τῆς

ρέτην τούτον τοῖχον λαμβάνει ἀφετηρίαν καὶ τὸ πᾶν κεφάλαιον τοῦ Τυπικοῦ «περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς Μονῆς» τῆς Κεχαριτωμένης, ἐξ οὗ, καίτοι ἐλλειπῶς περιωθέντος, γνωρίζομεν ὅτι ὁ τοῖχος τῆς Μονῆς ταύτης ἐπεριορίζετο ὑπὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς ἐρχομένης ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Δευτέρῳ ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Ἀννης, καὶ ὑπὸ ρυμίδος Μονῆς γυναικείας πατριαρχικῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀκολουθῶν διεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς ἄρκτον¹⁶, ἔνθα, κατὰ τὸ ἄνω παρῳκτικὸν χωρίον τοῦ θ' κεφαλαίου τοῦ Τυπικοῦ, ἦν ὁ κῆπος τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου. Δευτερον ἐκαλεῖτο ὁ μεταξὺ τῶν πυλῶν Πηγῆς καὶ Μαλκνθησίας χώρος¹⁷, ἡ νῦν Ἀγίας Σεράγι καλουμένη συνοικία μεταξὺ Σηλύβρι καὶ Μεβλεθιχανέ καπουσή¹⁸. ὁ νῶς τῆς Ἀγίας Ἀννης τάσσεται ἐνθα νῦν

«Κεχαριτωμένης) καὶ νέμεται ἡ ποθεινοτάτη μου πορφυρογέννητος καὶ Καισάρισσα κυρὰ Ἀννα ἄχρις ἂν ζῇ κατὰ τὸ ἁκώλυτον, οὐ μόνον τὰ πάντα κελλία αὐτῆς, ἐν οἷς καὶ ζώσῃς ἐμοῦ τὴν καταμονὴν ἐποιεῖτο, ἀλλὰ δὴ καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ Κεχαριτωμένῃ οἰκήματα . . . Μετὰ δὲ παρέλευσιν αὐτῆς ἵνα ἔχῃ τὴν χοῆν καὶ κατοχὴν καὶ νομὴν τῶν ἀναγεγραμμένων πάντων ἀκινήτων καὶ λοιπῶν δικαίων ἡ ποθεινοτάτη μου ἐγγόνη κυρὰ Εἰρήνη ἡ Δούκαινα ἡ θυγάτηρ τῆς κυρᾶς Ἀννης . . . μετὰ τελευτὴν τῆς κυρᾶς Εἰρήνης, εἰ μὲν ἐπὶ διαθήκῃ τελευτᾷ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἡ πορφυρογέννητος, ἵνα παραπέμπῃ ταῦτα . . . εἰς οἷον ἂν αἰροῖτο . . . Εἰ δὲ πρὸ τῆς κυρᾶς Εἰρήνης ἡ μήτηρ αὐτῆς τὸν τῆδε καταλύσει τὸν βίον . . . » κτλ. Migne; ἔνθ' ἂν. σ. 1118, 1120.

16. Migne; ἔνθ' ἂν. σ. 1109.

17. Ducangius; Const. Christ. σ. 52, E. R.

18. Mordtmann; Esq. top. de Ciple, Lille, 1892, § 137

ἐγείρεται τὸ τζαμίον Ἰδραχήμ πασᾶ¹⁹. Ἡ ἀπὸ τῆς Ἀγίας Ἀννης ἐρχομένη δημοσία ὁδὸς διηυθύνετο πρὸς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἀκολουθοῦσα βεβαίως τὴν γραμμὴν ἀκολουθεῖ ἡ σήμερον λεωφόρος Ἀκ-σεράγι καὶ Διβάν-γιοιλή, χωροῦσα τότε, ὡς φαίνεται καὶ περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Νῶς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁπισθεν τοῦ ἁγίου βήματος τῆς Ἀγίας Σοφίας ἰδρυμένος, ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὸ 1424—1453 γραφεῖσαν ρωσικὴν ἀνώνυμον περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως²⁰, ὑπὸ τῆς Κομνηνῆς μνημονευόμενος « . . . τοῦ ἱερέως Νικολάου τέμενος, ὃ Προσφύγιον » μέχρι τῆς δεῦρο εἰώθασιν ὀνομάζειν ἀγγαῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πρῶτην ἐνδρυμένην πάλαι . . . »²¹, ἐννοοῦσης ἴσως τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα οἰκοδομηθέντα νῶν²². τοῦτον ἐκλαμβάνομεν ὡς τὴν ἐν τῷ Τυπικῷ μνημονευομένην γυναικεῖαν Μονήν, ἀφοῦ ἱστορεῖται ὅτι εἰς αὐτὸν κατέφυγον ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἡ Δαλασσηνὴ μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτῆς, ὅλαι γυναῖκες. Νῶν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐξῶθεν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων ἀναφέρει καὶ ὁ τῷ 1200 ἔτει ἐπισκεψάμενος τὴν Κωνσταντινουπόλιν Ἀντώνιος ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ²³. Ὁ νῶς οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τοῖς Βασιλίδου καλούμενος²⁴. ὁ Βασιλ[ε]ί-

19. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος· παρ ἀρχ. τοῦ ΙΔ' τόμου, ἀρ. 53.

20. Mme de Khitrowo, ἔνθ' ἂν. σ. 228—229.

21. Ἀντα Κομνηνῆ· Ἀλεξ., σελ. 52, E. R.

22. Κεδρηνός· σελ. 588, E. R.

23. Mme de Khitrowo; ἔνθ' ἂν. 100.

24. Bandurius; Imp. Or., Antiq. ClP I. II, ἀρ. 81, σ. 30, E. R. Κωδὸς περὶ ὁφεικ. ἀρ. 130, σ. 62, E. R.

δης ἦν πατρίκιος καὶ κοικίστωρ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τοὺς Πατριολόγους καὶ τὸν Προκόπιον²⁵. Ὁ Σκαρλάτος Κων]πολις, τόμ. Β', σελ. 597, καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Πασπάτης, Βυζ. Μελ. σελ. 34—35, ἐσφαλμένως παρὰ πᾶσι εἰς τὸ Ι' βιβλίον τῆς Ἀννης περὶ τοῦ Βασιλίδου καὶ τῶν ἀξιωματῶν αὐτοῦ, ταύτης ἀπλῶς μνημονεύουσης ναοῦ Ἀγίου Νικολάου παρὰ τὴν πύλην τῶν Βλαχερνῶν· ἐπομένως ἡπατήθησαν αὐτοὶ τε καὶ ὁ Γεδεών²⁶, τάζαντες παρὰ τὰς Βλαχερνὰς τὸν οἶκον Βασιλίδου καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου· τὴν ἀκριβῆ ἀμφοτέρων θέσιν δίδωσιν ἡμῖν ἡ ἀρίτως ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Παπαδόπουλου Κεραμέως²⁷ δημοσιευθεῖσα Νικηφόρου Καλλιέστου τοῦ Ξανθοπούλου

« Διήγησίς τις ἐν στίχοις ἱαμβείοις
τινων θαυμάτων τοῦ θεοῦ Νικολάου
ὧν οὐδαμῶς μέμνηται ὁ Μεταφράστης; »

κατ' αὐτὴν ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἡγέρθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (στ. 37—38)

ἄγγιστα . . . τοῦ νεῶ τῆς Σοφίας
πρὸς τοῖς ἐφοῖς ἐμβόλοις ἡδρασμένους

ἐν τῷ καλουμένῳ «τῆς Βασιλίδος» δόμῳ (στ. 40, 105, 120, 150), εἰς ὃν ἀνικνούμενος ὁ βασιλεὺς; «βλ.

25. Προκόπιος περὶ Περσ. πολ. κεφ. XXIV, σ. 71, E.R.—Οἱ πατριολόγοι ἐν τῇ ἀνωτέρῳ 24 σημειώται ὑπεδείχθησαν.

26. Κ]πολις, ἐν τῷ Λεξικῷ ἱστορ. καὶ Γεωγρ. ὑπὸ Βουτουρᾶ· τόμ. Δ', σελ. 1024, 1041.

27. Ἀ. Π. Κεραμεύς· Ἀνάλεκτα Ἱεροσολ. σταχυολογία, τόμ. Δ', ἐν Πετρούπολει, 1897, σελ. 357—367.

δην» ἐκ παλαιᾶς τάξεως, ἤλαττε στολὴν, ἐτακνιούτο βασιλικῶς

σὺν πορφύρᾳ βύσσῳ τε τῆς ἀλουργίδος
περιφανῶς μάλιστα καὶ παρρησιᾷ (στ. 48—49),

καὶ μετέβαινε

δι' ἱεροῦ φρέατος ἐκ Τετραπύλου
πρὸς τὸν περιθρύλλητον οἶκον Σοφίας»

(στ. 50—51).

Καθ' ἡμᾶς ὁ ἐν τοῖς Βασιλίδου (Βασιλίδους παρὰ Βανδουρίῳ) ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου ὁ αὐτὸς ἔστι τῷ ἐν τῷ δόμῳ τῆς Βασιλίδος κατὰ Ξανθοπούλου ναῶ, ἀρχοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ τῷ ἐπικεκλημένῳ «τὸ Προσφύγιον», διόφορος δὲ τῷ παρὰ Παχυμέρει²⁸ ἀπαντῶντι «τὸ πρὸς τῇ θαλάττῃ κελεύθριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου»· [ὁ Πορφύρ.²⁹ μέμνηται ἀνωνύμως «ἐκκλησίας τῶν Βασιλίδου»· ὁ Δουκῆγγιος³⁰ οὐδὲν περὶ τῆς θέσεως λέγει· ὁ Γαβριήλ Δεστούνης³¹ ἀγνοεῖ ποῦ τάζει τὰ Βασιλίδου καὶ ποῦ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου· ὁ Γεδεών ἐν τῷ Βυζαντινῷ Ἐορτολογίῳ (σελ. 293) παρὰλείπων τὸν ἐν τοῖς Βασιλίδου ναὸν, ἀναφέρει ὑπ' ἀρ. 2 τὸν ναὸν τὸ Προσφύγιον, καὶ ὑπ' ἀρ. 5 ἕτερον ὡς κείμενον μεταξὺ τῶν Μονῶν Φιλανθρωπῶν καὶ Κεχαριτωμένης, παρερμηνεύσας, φαίνεται, τὰ ἐν τῷ Τοπικῷ τῆς Εἰρήνης Δουκαίνης ἀπαντῶντα].

28. Γ. Παχυμέρης· Μεχ. Παλ., βιβλ. IV, 8.

29. Κωνστ. Πορφυρογέννητος· Ἐκθ. βιβλ. τῆς τάξεως, βιβλ. β' σελ. 463, Ἐκθ. Λεξ.

30. Ducangius; Com. Christ., σ. 130. (n. 60) E. R.

31. Ἐφημερίς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδ., Ὀδησσῷ, 1890, τόμ. CCLXII. τεύχ. σελ. 253.

ε'.

Οὕτω λοιπὸν εὐρίσκομεν τὴν Μονὴν τῆς Κεχαριτωμένης κειμένην βορειοανατολικῶς τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, τῆς ὀπισθεν τοῦ ἁγίου βήματος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς ἐκ τοῦ Δευτέρου κατερχομένης. [Ὁ Μ. Γεδεών, παρερμηνεύσας καὶ ἐνταῦθα τὸ κείμενον τοῦ Τυπικοῦ τῆς Εἰρήνης Δουκαίνης, μετετόπισε τὴν Μονὴν τῆς Κεχαριτωμένης ἀπὸ τῶν πέριξ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Σοφίας εἰς τὸ Δεύτερον, παρὰ τὰ χερσὶ τῆς πόλεως τεῖχην, τοποθετήσας αὐτὴν «πλησιέστατα τῆς τοῦ Φιλανθρώπου Μονῆς, οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Ἀρνης ἐν τῷ Δευτέρῳ» (ἐνθ' ἄν. σ. 302—303, ἀρ. 29.)] Ὁ Mordtmann εἰς τὸ «σχέδιον τοπογραφικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» οὐδὲν λέγει περὶ τῆς θέσεως τῆς Μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης· ἀπαξ ἀναφέρει τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἀποδιδοῦς εἰς τὴν παρὰ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Νοβγορόδ' Ἀντωνίῳ (Itinér. Russes, σ. 106) μνημονευομένην ἐκκλησίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (église de l'Annonciation de la Sainte Vierge)· ὁ σοφὸς Βυζαντινολόγος ἀναγνωρίσας παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ τοπογραφικὴν τινὰ τάξιν, καὶ ἀπαντήσας τὴν εἰρημένην ἐκκλησίαν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μνημονευομένων ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Εὐφημίας τῶν Ὀλυβρίου μέχρι τοῦ Φόρου, ἔδωκε μὲν αὐτῇ τὸ ἐπώνυμον τῆς Κεχαριτωμένης (Esp. toq. de Ciple, § 114), ἐταύτισε δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου τῶν Διακονίσσης, συνυποδείξας ἀμὰ ἀπορίαν καὶ ἀμφιβο-

λίαν, διότι τχύτην παρεδέξατο (ἐνθ' ἄν. § 111, 124) οὔσαν τὸ νῦν Κχλεντερ-χανέ τζαμιῇ, καὶ διότι ἔκρινεν ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρισθεῖσα τοπογραφικὴ παρ' Ἀντωνίῳ τάξις ἀπῆται αὐτόθι πάσης ἄλλης ἢ τὴν τῆς Κεχαριτωμένης Μονῆς ἢ ἐκκλησίας τὴν παρουσίαν. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τὸ Τυπικὸν τῆς Εἰρήνης τοποθετοῦμεν τὴν Μονὴν τῆς Κεχαριτωμένης ἐνθα ἐτάξαμεν ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου ταύτης· ἐπειδὴ δ' ὡς ἐδείξαμεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Τυπικοῦ, συναφῆς αὐτῇ ἦν ἡ Μονὴ τοῦ Φιλανθρώπου, τοποθετοῦμεν καὶ ταύτην ἀνατολικῶς ἐκείνης, πρὸς τὴν Προποντίδα, ἔνδον βεβχίως τῶν τειχῶν, καὶ ἀνὰ μέσον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Λαζάρου τῆς ἐν τοῖς λεγομένοις Τόποις. Ἀπασχ ἡ περιοχὴ αὕτη βραδύτερον ἀπετέλεσε τοὺς κήπους τοῦ Σουλτανικοῦ ἀνακτόρου Ἰντζιλῇ κησικ. Τὸ ἐπὶ ὠραιότητι φημιζόμενον τοῦτο ἀνάκτορον, ὑπομινύσκον τὸν Μαργαρίτην (ἰντζὶ τουρκιστὶ λέγεται ὁ μαργαρίτης) τρίκλινον τοῦ Βυζαντινοῦ Μεγάλου Παλατίου, ἐσώζετο μέχρι τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ παρόντος αἰῶνος· ἦν ἐκτισμένον ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ τείχους· ἔξω τούτου ἐπὶ τῆς παραλλῆλως εἶχεν ἐγερθῇ λιθίνη οἰκοδομὴ ἐφ' ἧς ἠρείδετο ἡ ὀροφή· [εἰκόνα αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ Σκαρλᾶτος ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως»]. Ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολὰς προσόψεως καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λιθίνης ταύτης οἰκοδομῆς ἀνιδρύθη καὶ κρήνη μετ' ἐπιγραφῆς· σήμερον ἡ κρήνη ἐστείρευσε, τὸ ἀνάκτορον ἐξηφανίσθη καὶ ἡ ἐκτὸς τοῦ τοίχου οἰκοδομὴ χρησιμεύει ὡς κατοικία τῶν ρυμουλκῶν (γετεντζιδων), οἵτινες ἀναμέ-

νουσι πλοίαρχα χρηζόντα ρυμουλκήσεως μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σερχί-μπουρνού. Τοποθετοῦντας ἐνταῦθα τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς οὐ μικρὸν τὰ κείμενα τῶν Ρώσων προσκυνητῶν τῶν ἀγιότητων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνδυαζόμενα εἰς παράδοσιν μέχρις ἡμῶν περιωθεισάν, ὧν ἀμέσως λόγον ποιούμεθα.

στ'.

Τὰ κείμενα τῶν Ρώσων προσκυνητῶν φαίνονται μὲν ἐν τισιν διαφέροντα, προσεκτικῶς ὅμως ἐξεταζόμενα εὐρίσκονται σύμφωνα· ἔχουσι δέ, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ὡς ἐξῆς·

1200. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορόδ Ἀντώνιος ἀναφέρει ὀνομαστὶ τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου καὶ λέγει σωζόμενον ἐν αὐτῇ τίμιον ἡλόν (Itinér. Russes, σ. 102) ἄνευ ἐτέρας λεπτομερείας.

1350. Ὁ ἐκ Νοβογορόδ Στέφανος ἀποῦ περιέγραψε τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων λέγει τὰ ἐξῆς: «ὁπισθεν τοῦ τείχους ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐφάνη αὐτὸς οὗτος ὁ Χριστός, διὸ καὶ καλεῖται ἡ ἐκκλησίᾳ αὕτη ὁ Χριστός· πληθος ἀσθενῶν» ἀφ' ὧλων τῶν πόλεων προσερχόμενοι θεραπεύονται· ἡσπᾶσθμεν τὸ ἐν αὐτῇ ἀναπαυόμενον σῶμα τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου· τὸ μέρος τοῦτο ὁμοιάζει τῷ ἐν «Ἱερουσαλὴμ φρέατι τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος» (ἐνθ' ἄν. σ. 119). Ἐκ τῶν ἐφεξῆς μαρτυριῶν ἀποδειχθήσεται ὅτι ὁ προσκυνητὴς ἐννοεῖ τὴν ἡμετέραν Μονήν.

1389—1405. Ὁ ἐκ Σμολένσκ Ἰγνάτιος ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Παλατίῳ ἐκκλησίας τῶν Ἑννέα Τριγμάτων (Neuf-sphères [angélignes]=Νέας;) μετέβη ἀπὸς τὴν παρχίαν, ἐνθα ἄμμος παρέχει θεραπείας· καὶ ὕπερθεν εὑρηται ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος. ἔχουσιν θυμιατουργὸν εἰκόνα τοῦ Κυρίου· ἐν ἀνοικτῇ θύρῃ εὑρηται τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου» (ἐνθ' ἄν. σ. 138).

1393. Ἀλέξανδρος ὁ Σκριβων ὁπισθεν, λέγει, τῆς ἐκκλησίας τῶν Μαγγάνων εὑρηται ἡ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐν αὐτῇ τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου καὶ ἀγίαςμα· πλησίον δὲ μονὴ γυναικεία (ἐνθ' ἄν. σ. 162).

1419—1421. Ὁ διάκονος Ζώσιμος ἀπὸ τῆς ἀγίας Σοφίας ἐπορεύθη εἰς τὴν γυναικείαν μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου· ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν, λέγει, εὑρηται ἀγίαςμα· τῶν δὲ εἰς τὴν ἄμμον βυθιζόντων τοὺς πόδας λεπτῶν καὶ ἀσθενῶν, οἱ πλεῖστοι ἀξιοῦνται θεραπείας (σ. 202). ἄλλαχού δὲ λέγει ὁ αὐτός· «ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου ἀπόκεινται τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐπισκόπου Ἀγκύρας, τῆς Θεοφανοῦς, τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ· εἰς δὲ τὴν Μονὴν τῆς Καταριωμένης τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ» (σ. 204). [Περὶ τοῦ λειψάνου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ παρχακτιὸν λέγομεν τινὰ· περὶ τῶν ἄλλων παρχατροῦμεν ὅτι ὁ ἐκ Νοβογορόδ Στέφανος λέγει ἀποκείμενα εἰς γυναικείαν μονὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς αὐτοκρατορίας Θεοφανοῦς (σ. 123).]

1424—1453. Ἡ Ρωσικὴ ἀνώνυμος περιγραφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποῦ περιγράφει τὸν ἅγιον

Γεώργιον τῶν Μαγγάνων λέγει· «πολὺ μακρὰν πρὸς
 » Ἀνατολὰς (;) παρὰ τὴν θάλασσαν ἐγείρεται ἡ ἐκ-
 » κλησία τοῦ ἐν τῷ τοίχῳ αὐτεξωγραφημένου Σωτῆ-
 » ρος, πολλὰς παρέχοντος θεραπείας. Ἐν τῇ ἐκκλη-
 » σίᾳ ταύτῃ ἀπόκεινται τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Ἀβερ-
 » κίου καὶ τῆς ἁγιομάρτυρος Ἀνίας, ἀμφοτέρω ἐντὸς
 » ἡνεωγμένων φερέτρων· εὐρηνται πρὸς τούτοις αὐτό-
 » θι καὶ ἡ χεὶρ, πλὴν τῶν δακτύλων, χρυσοποικίλ-
 » τος, ἡ γενειάς καὶ ὅττοῦν τοῦ κρανίου τοῦ ἁγίου
 » Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου· τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου
 » Νικολάου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀπο-
 » στόλου Ἰακώβου καὶ ἡ σιαγὼν τοῦ μάρτυρος Στε-
 » φάνου τοῦ Νέου· τῶν λειψάνων τούτων ἕνα φυλάσ-
 » σονται ἐν χρυσοποικίλτῳ λειψανοθήκῃ· ἐπίσης ἐν
 » ἡνεωγμένῳ φερέτρῳ ἀναπαύεται ὁ ἱερεὺς ἅγιος
 » Γρηγόριος. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Σωτῆρος
 » εὐρίσκεται ἡ εἰκὼν ἡ οὐμύλησασα τῷ αὐτοκράτορι
 » Μαυρικίῳ προσευχομένῳ καὶ λέγοντι· «Κύριε, λύ-
 » τρωσόν με τῆς προσκαίρου ταύτης δόξης, ἵνα μὴ
 » στερηθῶ τῆς αἰωνίου». Ἡ εἰκὼν, ἣν αὐτὸς ὁ Σω-
 » τὴρ ἐξωγράφησεν, ἀπήντησε· «θέλεις ἐν τῷ κόσμῳ
 » τούτῳ ἢ ἐν τῷ ἄλλῳ νὰ ὑποστῇς θλίψεις»; Ἐκπλα-
 » γείς ἐπὶ τῷ μεγάλῳ θαύματι ὁ Αὐτοκράτωρ, εἶπε·
 » «Κύριε, ὅπως μὴν ὑποστῶ ἐκεῖ θλίψεις, εὐδόκησον
 » ἐνταῦθα ὑποστῆναι πᾶν κακόν». Ἀπήντησεν ὁ
 » Σωτὴρ· «ἐξερχόμενος παῦτον ἀμαρτάνειν, καὶ ἀπο-
 » λαύσεις ὅ,τι ἐπιθυμείς». Τότε ὁ ἅγιος Αὐτοκράτωρ
 » περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ ἔζησεν ὡς
 » μοναχός· οὕτω δὲ ὁ ἅγιος αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος
 » ἀπέβη καὶ κατετέθη ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐν ἀνοι-
 » κτῷ φερέτρῳ» (σ. 231).

Πρὸς τούτοις καὶ ἕτερα ρωσικὰ κείμενα ἐκδοθέν-
 τα ἐν Πετρούπολει τῷ 1890 ὑπὸ *A. N. Μάικωφ* ὑπὸ
 τὸν τίτλον «Ματεριάλι ἰ ἱζλεδοβάνια πὸ σταρίνοη
 Ρίσκοη λιτερατούρ· Ι. Μπεσέδα ο σβγιατνιαχ ἰ δρούγ-
 γιχ δοστοπαμιατνοστιάχ Τσαρεγράδα· ἐν Πετρού-
 λει 1880», ὧν τοπογραφικὴν περιλήψιν ἐποιήσατο
 κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ἡμέτερος Γαβριὴλ Δεστούνης
 ἐν σελ. 233—269 τοῦ 271 τεύχους τῆς «Ἐφημερίδος
 τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως» [τῆς
 Ρωσίας], ἀναφέρουσι, μετὰ τὴν μονὴν τῶν Μαγγά-
 νων καὶ τῆς Ὁδηγητρίας, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆ-
 ρος Χριστοῦ, τὸ ὑπ' αὐτὴν ἁγίασμα μέσον τῶν τει-
 χῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης, τὴν ἄμμον καὶ
 τὴν θεραπείαν ποδολγικῶν νόσων (σελ. 236—242).
 Ἐνοῦντες τὰς διαφόρους ἐποχὰς ἐξ ταύτας μαρτυρίας
 εὐρήσομεν πάσας ἀναγομένας εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σω-
 τῆρος τοῦ Φιλανθρώπου· ἐξ αὐτῶν πληροφορούμεθα
 ὅτι ἡ Μονὴ ἡγείρετο πλησίον αἰγιαλοῦ, τείχους καὶ
 Μονῆς γυναικείας, τῆς Κεχαριτωμένης βεβαίως· ὅτι
 ἐθησαύριζεν ἐν κρχῇ ἕνα τίμιον ἥλον, πρὸ τῆς ἀλώ-
 σεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγγων,
 μετ' αὐτὴν δὲ μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ
 κράτους λείψανα διαφόρων ἁγίων, καὶ πρὸς τούτοις
 ἁγίασμα, ἔχον ἢ ἐν αὐτῷ ἢ παρ' αὐτῷ ἄμμον. Ἀφο-
 ρισθέντος τοῦ ἐνταῦθα χώρου ἐφεξῆς εἰς εὐρυτάτην ἁ-
 κτῖνα εἰς περιοχὴν τοῦ Σουλτανικοῦ ἀνακτόρου, ὡς
 εἴπομεν ἐν § ε', καὶ ἡ Μονὴ καὶ τ' ἄλλα ἐξηφανίσθη-
 σαν, ἐκτὸς μόνον τοῦ ἁγιάσματος παρκαμεινάντος μέ-
 χρις ἡμῶν ἐκ παρὰδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν· πε-
 ρὶ αὐτοῦ ὅ,τι γνωρίζομεν παρὰτιθέμεθα ὧδε.

ζ'.

Τὴν 6 Αὐγούστου, [καθ' ἣν ὁρθόδοξος ἐκκλησία ἄγει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ δ' ὀνομαζόμενοι Σωτῆριοι καὶ Σωτηρεῖαι τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν ἄγουσιν ἑορτὴν], τοῦ ἔτους 1859—1860, οἱ γονεῖς μου ἐπιβάντες ἐν Χρυσοπόλει ἀκατίου, ἡγαγόν με, παιῖδα, εἰς τὸ ἀγίασμα τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος «ἐξω ἀπὸ τὰ κῆστρα τοῦ Σεραϊ-μποροῦ» ὡς ἔλεγον, γνωστὸν καὶ εἰς τὸν ὀθωμανὸν πορθμέα· παρκαμένει καὶ νῦν ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην μου ἡ ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ἐκείνης ἐντύπωσις, καὶ ἡ διήγησις ἰάσεων ἀσθενῶν προσελθόντων εἰς τὸ θαυματουργὸν ἀγίασμα, μάλιστα δὲ ἀδελφῆς τῆς ἐκ μητρὸς μᾶμης μου (ἐκ Χάλκης), θεραπευθείσης ἐκ διετοῦς ποδῶν, ἀφοῦ ἐλούθη αὐτόθι, περὶ τὸ 1815 ἔτος³². Διάφοροι περιηγηταί, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ Βυζαντινολόγοι μνημονεύουσι τοῦ ἀγιάσματος τούτου καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰρημένην ἡμέραν πανηγυρισμοῦ αὐτοῦ· τούτων ἐγνωρίσαμεν τὸν Grellot (1680), τὸν Chevalier (1786), τὸν Hammer (1820), τὸν γεραρὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνος, (1824, 1844, 1848), τοὺς κατ' αὐτοὺς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γράψαντας Σκαρλάτωρ (1850), Labarte (1851), Παπάτην, Dethier, Mordtmann, Κοντακῶφ καὶ ἄλλους. Ὁ πρῶτος³³ περιγράφων τὴν ἄκρην τοῦ

32. Ὁ διάκονος Ζώτιμος καὶ ἄλλοι ρῶσοι, ὡς εἶδομεν, ἀναφέρουσι θεραπείας ποδῶν, ἅμα τῷ βυθισμῷ τῶν ποδῶν ἐν τῇ ἄμμῳ.

33. Grellot (Relation nouvelle d'un voyage de C)ple, Paris, MDCLXXX, σ. 83.

Σεραϊ μποροῦ λέγει ὅτι «περὶ τὸ κιόσκιον τοῦ » Βοσταντζημπασῆ πηγὴ τίς ἐστὶ, καθ' ἣν μὲν » τὸ ἔτος, ἰδίχ ὁμῶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς » Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου, ἐξαίρετικῶς ὑπὸ τῶν » Ἑλλήνων σεβομένη. Ἀθρόοι προσέρχονται εἰς τὴν » πηγὴν ταύτην, ἣν ὀνομαζοῦσιν «ἀγίασμα» [aiasma] » λούονται, χρίονται διὰ τῆς ὑπαρχούσης ἐν τοῖς » πέριξ ἄμμου, καὶ διηγῶνται θαυμαστῶς ἐκτά- » κτους ιδιότητας τοῦ σωτηριώδους ἐκείνου ὕδα- » τος». Ὁ Chevalier³⁴ λέγει ὅτι, πλησίον τοῦ «Ἰν- » τζιλῆ κιόσκου, ὑπὸ τοῦς τοίχους τοῦ Σεραγίου, » ἔχουσιν οἱ Ἕλληνας ἀγίασμα, μεγάλως σέβοντες » αὐτό, καὶ καλοῦσιν ἀγίασμα τοῦ Σωτῆρος (aiasma » tou Sotiros)». Ὁ ἐπισυναφθεὶς τῇ ἐκδόσει ταύτῃ χάρτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ 1786 χρονολογούμενος, σημειοῖ μετὰ τῆς πύλης Χαστα- » λάρ Καπουσῆ καὶ τοῦ Ἰντζιλῆ κιόσκου λείψανα ναοῦ τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίνος³⁵ λέγει α... » ἐνθα τανῦν εἶναι τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Ἰντζιλί » Κιόσκ . . . οἱ ἡμέτεροι σεβῶνται τὸ ἐκεῖσε ὑπο- » κῆτω τοῦ Σεραγίου ἀγίασμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ » ἐκ παραδόσεως». Ταῦτα ἔγραψε πρὸ τοῦ 1821· διὸ ἐν τῇ 6' ἐκδόσει τοῦ ἔργου, (ἐν Κωνσταντινου- » πόλει, 1844, σελ. 37), ἔγραψεν «ἐνθα ἦτο ποτε τὸ » παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Ἰντζιλῆ κιόσκ τοῦ ὁποῦ τοῦ » ἔκωθεν μέρος κατηδαφίσθη. . . οἱ ἡμέτεροι ἐσε-

34. Voyage de la Propontide et du Pont Euxin, Paris, 1800, σ. 258.

35. Κωνσταντινῆς κτλ. Βενετία, 1824, σελ. 30.

» θάζοντο πρό τινων χρόνων, τὸ ἐκείσε ὑποκάτω
 » τοῦ κατεδαφισθέντος ρηθέντος παλατίου ἐκ παρα-
 » δόσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀγίασμα». Ὁ αὐτὸς
 ἐν δικτριβῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1848³⁶ γράφει «... τοῦ
 » κατὰσκυφέντος, κατὰ τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ μέρος Σουλ-
 » τανικοῦ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου μελάνθρου
 » (Ἰντζιλί κιόσκ), οἱ ἡμετέροι ἐξ αὐτῆς τῆς ἀλώσεως
 » ἄχρι τοῦ 1821 ἔτους, ὑπ' ἄκρας εὐλαθείας, συν-
 » τρέχοντες καὶ πανηγυρίζοντες κατὰ τὴν ἐκτεν τοῦ
 » Λύγουστου ἐσεβάζοντο τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν
 » κήτωθεν τοῦ ρηθέντος μελάνθρου ἀναβλύζον ὕδωρ
 » ὡς ἀγίασμα». Ὁ Labarte³⁷ ἀπόλυτον ἄγων σιγὴν
 περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου, τὴν περὶ τοῦ ἀ-
 γιάσματος παράδοσιν λαμβάνει ὡς ἀκριβὲς γνῶρισμα
 τῆς θέσεως τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας,
 στηριζόμενος εἰς τὸν Κωδινόν, λέγοντα περὶ τῆς Μο-
 νῆς ταύτης «... πρότερον δὲ εὐκτῆριον ὑπῆρχε
 » πολλῶν τυφλῶν, ἐν τῇ ἐκείσε πηγῇ νιψαμένων καὶ
 » βλεψάντων· διὰ τὸ ἀναβλέψαι οὖν ἐκείσε τοὺς τυ-
 » φλοὺς ἐκλήθη ὁδηγός» (περὶ οἰκοδ. σ. 41. E. R.). «Ἡ
 » τῆς Ὁδηγητρίας ἐκκλησίαι, ἐξαιρουμένη ὁ Labarte,
 » ἐξηφανίσθη, ἀλλ' ἡ θυματοργὸς πηγὴ ὑφίσταται
 » ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ περιόλῳ τοῦ Σερχίου, ὑπὸ τὴν
 » θύραν τοῦ ὠρχίου Ἰντζιλῆ κιόσκου, ἐγειρομένου
 » εἰς τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου (;), εἰς διακοσίω
 » περίπου μέτρων ἀπόστασιν βορείως τοῦ παραλλή-

36. Κωνσταντίου Ἑλίου. συγγραφαὶ ὑπὸ Θ. Ἀριστοκλείους,
 ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1886, σελ. 384—385.

37. Jules Labarte; Le palais Impérial de Cople...,
 Paris. MDCCCLXI, σ. 99.

» λου τῆς ἀγίας Σοφίας. Τὸ τέθλας ἐκείνο πρὸς τὴν
 » πηγὴν παρέμεινε ἀληθές, οἱ δὲ τῆς Κωνσταντι-
 » νουπόλεως χριστιανοί, τηροῦντες ἀκριβὲς πίστιν
 » εἰς τὴν θυματοργὸν δύνανται τῶν ὑδάτων αὐτῆς,
 » μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τοὺς Σουλτανι-
 » κούς κήπους, ἀγείρονται κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀ-
 » νελήψεως (;), εἰς τὸν περὶ τὴν πηγὴν τοίχον τοῦ
 » Σερχίου, καὶ ἐκεῖ πανηγυρίζουσιν (Hammer, Const.
 » und der Bosp., σ. 233). Ἡ παράδοσις λοιπὸν αὕτη
 » μεταβιβάζει ἡμῖν θετικῶς τὴν θέσιν τῆς ἐκκλησίας
 » τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας, πιστουμένην καὶ ὑπὸ
 » τοῦ χάρτου τοῦ Buondelmonti». Καὶ ταῦτα μὲν
 λέγει ὁ Labarte, τὴν αὐτὴν δὲ πηγὴν λαμβάνων βά-
 σιν καὶ ὁ Mordtmann ἐνθ' ἂν. § 91) ἐκφέρει καὶ τὴν
 αὐτὴν γνώμην, «Ἡ ἐντός, λέγει, τῶν τειχῶν πεδίας
 » σήμερον κατέστη εὐρύς λαχνόκηπος· ἐν τῷ μέσῳ
 » εὐρεται ἀγίασμα, θαμιζόμενον ἄλλοτε, ἀγνοούμε-
 » νον καὶ λητμονηθὲν ὁμῶς νῦν· τοῦτο ἐστὶν ἡ περί-
 » φημος πηγὴ τοῦ Κωδινού καὶ τῶν Πατρῶν καὶ
 » αὐτόθι τοποθετοῦμεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ Μονὴν
 » τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας, κτισθεῖσαν ὑπὸ τῆς
 » Πουλχερίας καὶ ἀνκατισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρά-
 » ρος Μιχαήλ τοῦ ἐπικληθέντος Μεθούσου».

η'.

Ἀμφότεροι οἱ σοφοὶ οὗτοι βυζαντινολόγοι ἐ-
 σφαλμένην ἐξήνεγκαν γνώμην, τῆς βέβαιως, ἐφ' ἧς ἐστη-
 ρίχθησαν, οὗτης τοιαύτης· ὁ Κωδινὸς ἀνήκων εἰς τὸν
 ΙΔ' ἢ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀκολουθεῖ τὸν
 Ἀνώνυμον τοῦ Βανδουρίου· οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτῶν Βυ-

ζαντινῶν συγγραφέων καὶ χρονογράφων ἀναφέρει τὴν ὑπαρξίν ἁγιάσματος ἤτοι πηγῆς εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ὁδηγητρίας, εἰς ἄλλην δ' αἰτίαν καὶ γνώμην ἐπι- κρατοῦσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τῆς ἀνεγέρ- σεως τῆς Μονῆς ἀποδιδόασιν ἅπαντες τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἐπωνυμίας³⁸. ~~Πρώτων ἀπήχησις~~ εἰσὶ τὰ πα- ρὰ τῷ ρώτῳ προσκυνητῇ Στεφάνῳ τῷ ἐκ Νοβγορόδ (1350) ἀναγινωσκόμενα περὶ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτό- κου Ὁδηγητρίας· οὗτος καλεῖται παρὰλείπων τὸ ὄνο- μα, ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς λέγων ὅτι «κατὰ τὴν ἀνά πᾶ- » σαν Τρίτην ἔξοδον τῆς εἰκόνης, φέρεται αὕτη ἐπὶ » τῶν ὤμων ἀνδρός, δεδεμένους ἔχοντος τοὺς ὀ- » φθαλμούς καὶ τοὺς βραχίονας ἀνοικτούς· φοβερόν » δ' ἐστὶ τὸ βλέπειν αὐτὸν βαδίζοντα καὶ στρεφό- » μενον δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, μετὰ σθένους δ' ἐπιστρέ- » φοντα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πρὸς ποῖον μέρος ἡ εἰκὼν » ὠθεῖ αὐτόν» (ἐνθ' ἀν. σ. 129). Πάντες οἱ ρῶσοι προσκυνηταὶ μνημονεύουσι τῆς Ὁδηγητρίας, Μονῆς ἢ εἰκόνης ἄνευ ἁγιάσματος· μόνος δ' ἐξ αὐτῶν ὁ τῆς ἀ- νωνύμου περιγραφῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγ- γραφεὺς (1424—1453) ἀναφέρει ὑπάρχον ἁγίασμα (ἐνθ' ἀν. σ. 229). Τὸ ἀνακριβές τοῦ Κωδινου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐλέγχεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς· ἰδρυτὴν τῆς Μονῆς λέγει τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Μεθυσον, ἀγνοῶν ὅτι οὗτος μὲν ἐγένετο ἀνακτατοκράτης, πρώτη δὲ κτιστορίσσει ἦν ἡ Πουλχερία· (ὄρα Δουκάγγιον, ἐνθ' ἀν.). Ἄλλως τε αἱ διόφοροι μνεῖται, ἀπὸ τοῦ Στε- φάνου τοῦ ἐκ Νοβγορόδ (1350) μέχρις ἡμῶν, ὅσας

38. Ὁ Δουκάγγιος Const. Christ, σ. 88—92, E. R. κατα- λέγει τὰς διαφόρους μαρτυρίας.

παρθέμεθα, ὁμοφώνως πᾶσαι ὀνομάζουσι ἁγίασμα καὶ Μονὴν τοῦ Σωτῆρος, οὐχὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν πανήγυριν τοῦ ἁγιάσματος τάσσουν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, πλὴν τοῦ Hammer (παρὰ Labarte), λέγοντος αὐτὴν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου) ὅπερ ἐξά- παντος μνημονικὸν θεωροῦμεν ἀμάχητον. Ὁ Κορτα- κῶφ³⁹ τὰς εἰδήσεις τῶν Ρώσων προσκυνητῶν περὶ τοῦ ἁγιάσματος τοῦ Σωτῆρος συνδυάσας πρὸς μόνας τὰς παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντίνῳ εὑρισκομένας παρομοίας, μὴ γνωρίσας, φαίνεται, τὰς προγενεστέ- ρας, προσήγγισεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἰντζιλη-Κισοκίου τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, ἐνισχυθεὶς εἰς τοῦτο καὶ ἐκ τῆς παρὰστάσεως εἰκόνης τινός, συμφωνούσης πρὸς τὰς περιγραφὰς τῆς ἀνωτέρω μνησθείσας· «εἰ- » δε, λέγει ὁ Ρώσος Βυζαντινολόγος, εἰκόνα θηοῦτι- » κοῦ ἐλληνικοῦ χρωστῆρος, μεγάλως χαρακτηρίζουσιν » τὸ ὕψος τῶν Ἑλλήνων προσκυνητῶν, οἵτινες ὡς εἰς » κολυμβήθραν Σολομῶντος προσήρχοντο μέχρι τοῦ » 1821 εἰς τὸ εἰρημένον ἁγίασμα κοπτόμενοι καὶ » δεόμενοι· πρὸ νκοῦ πλήθος κλαιόντων συνωθεῖται· » εἰς τὸν ναὸν φαίνεται ὁ Χριστὸς εὐλογῶν· πρὸς » αὐτὸν χωροῦσι δύο συνοδαί, ἡ μὲν μετὰ Σταυροῦ, » ἡ δὲ μετὰ εἰκόνης τῆς Ὁδηγητρίας· ὑπὸ τὸν Χρι- » στὸν ὑπάρχει κολυμβήθρα, καὶ πρὸ αὐτῆς φαίνε- » ται αἰγιαλός, παρ' ὃν κάθεται ὁμάς ἀσθενῶν θερα- » πείαν ἐκζητούντων. Πράγματι ἡ παρὰστάσις αὕτη » συμφωνεῖ πρὸς τὴν σκηνὴν τὴν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ

39. Κορτακῶφ· Βυζ. ἐκκλ. ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῶν Πρακ. τῆς Ρωσ. Ἀρχαιολ. ἐταιρ., Ὁδησσῶ, 1887, σελ. 81—82.

» τοῦ Φιλανθρώπου Σωτῆρος ἡ Χριστοῦ ἐκάστοτε » συμβαίνουσιν». Περὶ αὐτοῦ εἶδεν εἰς Νοβογροδό τῷ 1896 καὶ περιέγραψεν ὁ Μουρξβιέρ, κατὰ λέγει ὁ Γαβριήλ Λάσκιν⁴⁰. Ὁ Schlumberger⁴¹ ἀπέκτησε δύο ὁμοίας σφραγίδας τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου, εἰκονίζουσας ἄρ' ἐνὸς τὸν Χριστὸν καὶ ἄρ' ἐτέρου τὴν Θεοτόκον, ἄνευ ἄλλης περὶ αὐτῶν.

θ'.

Ἀναγράφωμεν ἤδη χρονολογικῶς ὅσας μνείας τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου ἀπηντήσαμεν.

1118. Τῇ 15 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου ἀπεβίωσεν ὁ κτίτωρ τῆς Μονῆς Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ. Ἐν τῷ περὶ τῆς Μονῆς τῆς Παμμκακρίστου ἄρθρῳ ἡμῶν λέγομεν τὰ περὶ αὐτοῦ⁴².

1135. Ἀνσέλμος ἐπίσκοπος τῆς Ἀβελθέργης (Havelsberg), ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεσκέρθη τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, ἐν ᾗ εἶδε, λέγει, οὐκ ὀλιγωτέρους τῶν πεντακοσίων μοναχῶν, ἀκουμένων κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἁγίου Παχωμίου⁴³. Γνωρίζοντες ἐκ τοῦ τυ-

40. *Bežantina Chronika* ἐν Πετρούπολει 1896, τόμ. Γ', σελ. 339—340.

41. Schlumberger; *Sigill. Byz.*, Paris, 1884, σ. 139, 140, μετ' εἰκόνας.

42. Ἐλλ. Φιλ. Σύλ. Περὶ Ἀρχαιολ. τόμ. Κ—ΚΒ', σελ. 21—22.

43. Ducangius; *Const. Christ.* I. IV, 1, § IV σ. 87, E. R. Murlat; *Ess. de Chr. Byz.*, an 1136.

πικοῦ τῆς Εἰρήνης Δουκαίνης ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Κεχαιτωμένης ὠρίσθη ἐν ἀρχῇ εἰς 24 μοναχάς, ἂν δ' αὐξηθῶσιν οἱ πόροι ἕως 40, καὶ ὅτι διὰ τὸ ὕδωρ ἀμφοτέρων τῶν Μονῶν ὠρίσθησαν ἰσόμετροι μερίστραι (κεφ. ε', ξθ'), δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὑπερβολικὴν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀνσέλμου.

1159—1164. Οἰκονόμος τῆς Μονῆς ἦν Ἀθανάσιος. Ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος, τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Οὐσπένσκη⁴⁴ εὐρίσκωμεν αὐτὸν λέγοντα ὅτι ὁ ἀνακαινίσας τὴν τελευταίαν ταύτην Μονὴν Γεώργιος ὁ Καππαδόκης κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον αὐτῆς. «... ἐμὲ τῷ τότε » καιροῦ τὴν οἰκονομίαν ἐμπειπιστευμένον τῆς περιω- » νύμου καὶ βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Σω- » τῆρος, ἐν ᾗ καὶ τέτραμμαι καὶ κέκαρμαι καὶ πε- » πιδευσμαι». ὑπογέγραπται δὲ (αὐτόθι, σελ. 44) τῇ 2 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους ςχξζ' ἰνδικτ. ζ'—1159, «Ἀθανάσιος Φιλανθρωπηνός».

1171. Ἠγούμενος τῆς Μονῆς ἦν Ἰωάννης. Τὴν 15 Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου (ἰνδικτ. δ') ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ εἰρημένου ἡγουμένου Ἰωάννου καὶ τῶν μοναχῶν Ἡσαίου δοχειαρίου, Θεοκτίστου ἱερέως, Μαξίμου ἐκκλησιάρχου καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ, Φιλανθρωπηνῶν, παρεδόθη εἰς φύλαξιν τῷ σκευοφύλακι τῆς τοῦ Φιλανθρώπου Μονῆς «ἀρχλόπουλον», ἐν ᾗ ἐτέθειντο τὸ πρωτότυπον τυπικὸν καὶ βρέβιον τῆς

44. Λετοπίς ἱστορικο-φιλολογικῆς ἐμπειρίας, ἐν Ὁδῶν 1892, II, I, σελ. 36.

Μονῆς τοῦ ἁγίου Μάκκντος, τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ λύσις πατριαρχικῆ⁴⁵.

1180(;) Ὁ δι᾿ ἑκτῆς σφοδρῆς τῆς Θεσσαλονίκης μητροπολίτης Εὐστάθιος μέμνηται τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ διὰ τῆς Θ' ἐπιστολῆς, ἅντις τίτλου καὶ χρονολογίας, συνίστησι μοναχόν, καὶ γράφει· «Ζηλῶ δὲ τῆς μακαριότητος, » ὅτι σοι ἐντυχὼν ἀνθ' ἡμῶν, προσκυνῆσαι τε καὶ » προσείπει, καὶ γλυκεῖας ὁμιλίας ἀκούσει, καὶ τῶν » σῶν κατατρύψει καλῶν· περὶ οὗ καὶ δυσωπῶ. » Δυσωπῶ δὲ ὁλοψύχως, ὡς ἂν ἀντιλήπτωρ χρημα- » τίσας ἐπὶ τοῖς αὐτοῖσι πράγμασι τῆς ἀγίας τοῦ Φι- » λανθρώπου Μονῆς· ἧς ἅγιον θέρεμα καὶ αὐτὸς » ἐστὶ καὶ τίμιον. Προσενεχθῆς αὐτῷ δικαίως διὰ » τὸν δίκαιον κριτὴν, φιλικήτως διὰ τὸν φιλάν- » θρωπον, πρῶτος δὲ διὰ τὴν αὐτοπρότητα. Συνδυ- » σωπεῖ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ τιμιώτατος καθηγού- » μενος τῆς τοῦ Φιλανθρώπου Σωτῆρος Μονῆς, φί- » λος μοι ἀνὴρ καὶ φίλων ἀπάντων ὁ βέλτιστος, ὃν » ἐκ καινῆς ποιμένα τῷ ἐκείνου σεβασμῷ ποιμνίῳ » περιπεποιήται ὁ Φιλάνθρωπος. τῶν πρὸ αὐτοῦ και- » νότερον ἐκλεχόμενος ἐπιλογῇ βασιλικῆς διακρίσεως. » Τούτῳ συνδέομαι, ὡς ἂν περιέπης τὸν παρόντα » μοναχόν καὶ τὰ τῆς Μονῆς· καὶ γένοιο δεξιὰ τῆς » ἡγουμενείας ταύτης ἀρχῇ, καὶ δεῖξαις κἀνταῦθα » τὸ σὸν μεγαλοπρεπές... »⁴⁶. Ἡ ὑπὸ στοιχεῖα MB' ἐπιστολὴ (Migne; ἐνθ' ἀν. σ. 1306—1311) φέρει ἐπι- γράφην: Τῷ Φιλανθρωπίνῳ παλατίνῳ, κυρίῳ Ἰωάννῃ,

45. Οὐσπένσκις· ἐνθ. ἀν. σελ. 52.

46. Migne; P- Gr., τ. 136, σ. 1267.

τῷ καὶ ὕστερον καθηγουμένῳ». Ὁ Εὐστάθιος ἀπε- βίωσε τῷ 1198. Οἱ βιογράφοι αὐτοῦ ἀγνοοῦσι τὴν ὑπουργίαν ταύτην ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου Σω- τῆρος, γνωρίζοντες μόνον τὴν δικαιοσύνην ἐν τῇ Μονῇ τῶν Φλώρου⁴⁷ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἣ Μονῇ τῆς Ἀγίας Εὐφημίας (ἐπιστ. ΚΘ', Migne P. G. τ. 136, σ. 1295).

1263. Ἡ Μονὴ εἶχε κτήματα ἐν Κῶ⁴⁸.

1397—1410. Ὁ Μαυροβλαχίας μητροπολίτης Ἀν- θίμος «... εἰς ἐαυτὸν τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα ἀναπλη- » ρώσας πάλιν ὑπὸ συνόδου προτραπείς τὰ ἀρχιερα- » τικὰ ἐνήργει. Καὶ Γοθθίας δὲ ὁ Ὀλοβώλος τὰ ὁ- » μοια ποιήσας ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ ὡς ἀρχιερεὺς ἐκρί- » θη, καὶ ὡς ἀρχιερεὺς ἐκηδεύθη ἐν τῇ Μονῇ τοῦ » Φιλανθρώπου Χριστοῦ, παρόντος καὶ τοῦ ἀοιδίμου » καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Ματθαίου καὶ τοῦ Σερ- » ρῶν καὶ τοῦ Βερροίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων»⁴⁹. Ὁ Γοθθίας Ὀλοβώλος εἶχε κτητορικὰ δίκαια εἰς τὴν Μονήν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς δηλοποιεῖται.

1399. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ἐξε- δόθη πατριαρχικὸν γράμμα περὶ κτήματος τῇ Μονῇ πωληθέντος καὶ περὶ δικαίων κτητορικῶν, προβλη- θέτων ὑπὸ Ραοῦλ τοῦ Ἀσάνου καὶ τοῦ Γοθθίας μη- τροπολίτου Ὀλοβώλου. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἀπαντᾷ «εἰς » τὴν σεβασμίαν καὶ θεῖαν Μονὴν τὴν εἰς ὄνομα τι- » μωμένην τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν » Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένην τοῦ Φιλανθρῶ-

47. Δημ. Χωματεῖαρος· παρὰ Migne, P.G., τ. 119, σ. 949.

48. Mikl. et Müller; Acta, τ. VI, σ. 218.

49. Γρηγορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· κατὰ Ἐρέ- σου ἀπολογία· Migne, P. G. τ. 160, σ. 100.

» που» . . . καὶ κατωτέρω: « . . . ἄλλως τε καὶ τοῦ
 » κτήματος ἀνατεθειμένου τῷ Θεῷ, καὶ οὐ μόνον
 » ἀφιερωθέντος ἀλλὰ καὶ πρὸς κελλίον καὶ μοναχι-
 » κὸν κάθισμα καὶ μονῶριον μεταμειφθέντος . . . ὅθεν
 » . . . καθέξει ἡ τοῦ Φιλανθρώπου Μονὴ τὸ τοιοῦτον
 » κάθισμα τοῦ Χαβάρωνος . . . τούτου γὰρ χάριν ἐ-
 » γένετο πρὸς αὐτὴν δὴ τὴν σεβασμίαν Μονὴν τοῦ
 » Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Φιλανθρώπου καὶ τὸ παρὸν
 » γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος⁵⁰.

1400 Ὀκτωβρίῳ μηνί. Τὰ τέκνα τοῦ ἱερέως
 Πεπαγωμένου ἠθέλησαν νὰ ἐνεχυριάσωσι τὴν τε κα-
 τοικίαν καὶ τὸν ναὸν αὐτῶν τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ
 Βλαχοπούλου εἰς «τοὺς ἐν τῷ σεπτῷ καθίσματι τοῦ
 » Φιλανθρώπου Χριστοῦ καὶ ἐπικεκλημένῳ τοῦ Φι-
 » λανθρωπηνοῦ . . . μοναχοῦς, καὶ μετ' αὐτῶν συμ-
 » φωνίαν ποιήσαντες, ἅτε πλησίον τῆς ἐκυτῶν οἰκίας
 » ὄντας καὶ πολλὴν πλησιότητα ἔχοντες καὶ εἰς τὸν
 » θεῖον Ναόν. . . ». Ἐγένετο πρὸς τοῦτο ἡ δέουσα
 πατριαρχικὴ πράξις⁵¹.

1401. Μέρος τοῦ ἡμίσεως μυρεψικοῦ ἐργαστηρίου
 περὶ τὸν ἅγιον Μηνᾶν «ἦν τῆς τοῦ Φιλανθρώπου
 Χριστοῦ Μονῆς»⁵².

50. Mikl. et Müller Acta P. C)P. τ. II, σ. 324—325, ἀρ.
 DXXXIV.

51. Αὐτόθι, σ. 443, ἀρ. DCX.

52. Αὐτ., σ. 525, ἀρ. DCLXIV.

ε'.

Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμῖν ἐγνωσμένη τελευταία ἱστο-
 ρικὴ περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου μνεία· ἐπελ-
 θούσης μετ' ὀλίγα ἔτη τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντι-
 νουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1453), ἔπαυσε πᾶς
 περὶ αὐτῆς λόγος· ἐξέλιπε δὲ τελείως κατὰ τὸ ἔτος
 1458 ὅτε ὁ Πορθητῆς Σουλτάνος Μεχεμέτ ὁ Β' διέτα-
 ξε τὴν οἰκοδομὴν «τῶν πρὸς τῇ θαλάττῃ νέων βασι-
 λείων»⁵³, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῶν ὁποίων περιοχῇ συμ-
 περιέβαλε, σὺν πολλαῖς ἄλλαις διαστήμασι βυζαντιναῖς
 οἰκοδομαῖς, καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου· ἄσπασαι
 αὐταὶ κατεδαφισθεῖσαι ἀπετέλεσαν τοὺς κήπους ἀνα-
 κτόρου κληθέντος Γενῆ ἢ Σερὰξί Τζετίτ (νέον), εἰς
 δι᾿ ἧς τοῦ προτέρου Ἑσκη-σεράξι, ἐγερεθέντος, ὅπου
 νῦν τὸ Ἰπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν εὐρεται. Τότε
 οἱ ἐν τῇ Μονῇ ἐνασκούμενοι Μοναχοὶ παραλαβόντες
 ὅσα ἱερὰ εἶχον ἀπῆλθον· καὶ ποῦ μὲν αὐτοὶ ἐγκατέ-
 στησαν ἄδηλον, τὰ ἱερὰ ὁμῶς κατέθηκαν ἐν τῇ Μονῇ
 τῆς Παμμυκαρίστου, τῇ τότε πατριαρχικῇ Ἐκκλη-
 σίᾳ· μετὰ δὲ τούτων ἦν τὸ λείψανον τῆς βασιλίδος
 Θεοφανοῦς καὶ ἡ ἐγκλείουσα τὰ ὅσα τοῦ ἱδρυτοῦ
 τῆς Μονῆς Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ λάρναις, σωζο-
 μένη μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καταλήψεως τῆς
 Μονῆς τῆς Παμμυκαρίστου (1587), καὶ μνημονευομέ-
 νη ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου καὶ τοῦ Σβάρiger (ὅρα τὸ
 περὶ τῆς Μονῆς τῆς Παμμυκαρίστου μνησθὲν ἄρθρον
 μου). Λέγομεν μοναχοὺς τοὺς ἐν τῇ Μονῇ, παρὰ τὴν

53. Κριτόβουλος· ἱστ. Γ', 41.

τοῦ 1419—1421 μαρτυρίαν, ἣν παραδίδωσιν ἡμῖν ὁ διάκονος Ζώσιμος, καθ' ἣν ἡ μονὴ λέγεται οὕσα γυναικεία· ὡς εἶδομεν, ἡ τοῦ Φιλανθρώπου Μονὴ ἀνηγέρθη ἐξ ἀρχῆς καὶ διετέλεσεν ἀνδρῶν, ἡ δὲ συναφῆς καὶ σύγχρονος κτισθεῖσα, ἡ τῆς Κεχαριτωμένης, γυναικεία, σωζομένη τῷ 1400⁵¹. Φρονοῦμεν ὅτι ὁ Ζώσιμος ἐλκνθίσθη, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψει.

εα'.

Ἀνεγράψαμεν ἀνωτέρω ὅσα λέγουσιν οἱ Ρῶσοι προσκυνηταὶ περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου τεθησαυρισμένων δικφύρων ἀγίων λειψάνων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ἐπισκέψεις ἐκάστου αὐτῶν· ἐπειδὴ ὅμως ἔνια τῶν λεγομένων ἀντίκεινται πρὸς ἄλλας μαρτυρίας, ἐπισυνάπτομεν ὧδε σχετικὰς τινὰς παρατηρήσεις.

εβ'.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογροδὸν Ἀντώνιος εἶδε τῷ 1200 εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου ἕνα τίμιον ἥλων· ὁ αὐτὸς λέγει ὅτι εἶδε πλείοστους εἰς τὸ ἀνέκτορον τοῦ Βουκολέοντος [οὕτως ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει· ἐν δὲ τῇ Γαλλικῇ

54. Mikl. et Müller, Acta P. CjP, τ. II, σ. 299.

Palais d'or=Χρυσοτρίκλινος [;] σ. 97], ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀναστάσεως· [τ. 105. Ἡ λατινικὴ μετάφρασις λέγει ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Μαρκελλοῦ (index: St. Marcellin), ἐνῶ ἡ γαλλικὴ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ἐν ᾧ καὶ τὸ λείψανον τοῦ κτίσαντος αὐτὴν Ἀγίου Μαρκελλοῦ ἀπέκειτο· ὁ Riant⁵⁵ ἐσφαλμένως ἐπάγεται μάρτυρα τὸν Ἀντώνιον τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς τιμίου ἥλου ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέπτου]. Περὶ τῶν τιμίων ἥλων ἐλάχιστον λόγον ποιοῦνται οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς· οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ Σωκράτης καὶ Σωζομενὸς (Γεδεὼν Βυζ. Ἡμ. ἐνθ' ἄν. σελ. 264) λέγουσιν ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος αὐτοῦ ἥλους [δὲ], χαλινούς τε καὶ περικεφαλαίαν ποιήσας ἐκέχρητο· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοιαύτην χρῆσιν ἐποίησατο μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πορφυροῦ κίονος ἐν τῷ Φόρῳ (νῦν Τσεμπερλή τῆς)· διότι, κατὰ τινὰς μαρτυρίας, ἐκόσμησε διὰ τῶν ἥλων τούτων τὸ κρᾶνος τοῦ ἀνδριάντος τοῦ στηθέντος ἐπὶ τοῦ εἰρημένου κίονος· τὸ κρᾶνος τοῦτο, ὅπερ λέγεται ὅν ἀκτινωτόν, ἀποσπασθὲν ἐκ κεραυνοῦ κατ' ὀκτώθριον τοῦ ἔτους 1079, ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Βοτανειάτου, (Murali; Chr. Byz. ἔ. λ. ἀπεθησαυρίσθη ἀναμφιβόλως ἐν τοῖς βασιλικαῖς ἀνακτόροις· ὁ δ' Ἀλέξιος Κομνηνός, διαδεχόμενος τὸν θρόνον μετὰ διετίαν μῶλις ἀπὸ τοῦ γεγονότος, ἐδώρῃσατο, φαίνεται, εἰς τὴν νεοεργηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου τὸν ἕνα τῶν ἥλων τούτων. Τὴν ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς ἀνακτόροις ὑπαρξάν τιμίου

55. Riant; des depouilles religieuses enlevées à C/ple, Paris, 1875, σ. 178.

ἡλου ἀναφέρει καὶ ὁ ἡμέτερος Νικόλαος ὁ Ὑδροῦν-
τος ἐπίσκοπος, σύγχρονος τῆς ὑπὸ Λατίνων ἀλώ-
σεως, λέγων «ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τῷ τοῦ Μεγάλου
»Παλατίου... ἀπέκειτο... καὶ... ὁ ἥλος... αὐτὸν καὶ
»ἡμεῖς ὕστερον αὐτοφεί ἐθεασάμεθα...»⁵⁶. Ὁ Γεδεών
(ἐνθ' ἄν.) φέρει μαρτυρίαν τῆς Ἀννης Κομνηνῆς περὶ
ὑπάρξεως ἐνός τιμίου ἡλου, βασιλεύοντος τοῦ πατρὸς
αὐτῆς Ἀλεξίου τοῦ Α', εἰς ἄγνωστον Μονήν· ἀλλ' ἡ
Ἀννα ἡλον λέγουσα ἐννοεῖ τὴν λόγχην δι' ἧς ἐκέν-
τησαν τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ρητῶς
μαρτυρεῖ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Γεδεών σημειού-
μενον χωρίον λέγον «... τὸν ἄγιον ἡλον, δι' οὗ τὴν
»τοῦ ἐμοῦ Σωτῆρος πλευρὰν οἱ ἄνομοι ἐνυξάν». (Ἀ-
λεξιάδος σελ. 242, E. R.) Ὁ Δουκάζγιος ἐπανειλημ-
μένως ὑπέδειξε τὴν τοιαύτην ἐννοίαν ἐν ταῖς σημειώ-
σεσιν εἰς τὰς σελίδας τοῦ κειμένου τῆς Ἀννης, 202,
326, 419 E. R.⁵⁷ ἐν σελ. 415 μνημονεύει ἡ Ἀννα
τῶν ἡλων καὶ τῆς λόγχης, ἐν νῷ λαμβανόμενων ὑπό
τινος ὀρκιζομένου. [Αἱ παρὰ Muralt, Chr. Byz. ἔτ.
1098, ἀρ. 18 πηγαὶ βεβαιοῦσι τὴν ἐννοίαν λόγχης
διὰ τῆς λέξεως ἡλου]. Συμπληροῦντες τὰς περὶ τῶν
ἡλων εἰδήσεις τῶν ἡμετέρων, προστιθέμεθα ὅτι ὁ
ἀγιορείτης Νικόδημος ἐν τῷ Συναξαριστῇ τάττει εἰς
τὴν 6 Μαρτίου τὴν ἐξῆς μνήμην: «ἡ εὐρεσις τῶν
»τιμίων ἡλων, οἳ μετὰ τὸ εὐρεθῆναι, οἱ μὲν τῷ κρᾶ-
»ναι τῆς κεφαλῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἐνεμίγησαν, οἱ

56. Riant; Exuviae sacrae Constantinopolitanae. Genève, 1885 τ. II, σ. 223, ἔρ. 1907.

57. Ω; καὶ ὁ Gibbon, Hist... de l'Emp. Rom. chap. LVIII, tr. Guizot. τ. II, σ. 347, ἀρ. 4 (ἔτ. 1828).

»δὲ τῷ χαλινῷ τοῦ ἵππου αὐτοῦ προσταῖζει τῆς Ἀ-
»νγίης Ἑλένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ». [Ἡ εἰδήσις παρὰ
Θεοδωρήτῳ ἐπισκόπῳ Κύρου, Ἑκκλ. Ἰστ. Α', κεφ.
IZ']. Ὁ αὐτὸς εἰς τὸ συναξάριον τῆς ἰδ' Σεπτεμ-
βρίου ἐν σημειῶται ὑπ' ἀρ. 2 δίδωσιν ἐκ τοῦ Γάζης
Παΐσιου λεπτομερείας τινάς, καθ' ἃς οἱ ἡλοι ἦσαν
τρεις, δύο μὲν τῶν χειρῶν, εἰς δὲ τῶν ποδῶν, κτλ.
(ἐκδ. Βενετίας, 1819). Πλείονες πληροφορίαι περὶ
τῶν ἡλων ἀπκντῶσιν εἰς τοὺς Δυτικούς, ὑπὸ τοῦ
Riant κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἰς τὸ πολύμοχλον
μνησθὲν ἔργον αὐτοῦ (Exuviae κτλ.) αὐτολεξεῖ ἀνα-
γραφόμεναι ἐκ τῶν διαφόρων κειμένων. Μνημονεύον-
ται λοιπὸν οἱ ἡλοι ὡς ἑπεται.

Τῷ 1092 ἦσαν, ἐν τῷ παλατίῳ ἡλοι (σ. 208). Ἐν
ἐπιστολῇ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ πρὸς Ροβέρτον, κό-
μητα Φλανδρίας· τάσσομεν τὴν μαρτυρίαν εἰς τὰς
τῶν Δυτικῶν, διότι ὑπ' αὐτῶν χαλκευθεῖσα ἀπεδεί-
χθη ἡ ἐπιστολὴ⁵⁸.

Τῷ 1157 «εἰς τὰ παλαιὰ παλάτια ἦσαν
οἱ ἡλοι»· Nicol. Thingeyre. σ. 213

Τῷ 1171 «ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἦσαν
οἱ ἡλοι»· Gulielm. Tyrius, » 216

Τῷ 1190 «ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ (Κ/π)
ναῶ ἦσαν τοῦλάχιστον δύο ἡλοι»· MSS. » 217

Τῷ 1203 «ἐν τῷ ναῶ τοῦ (παλατίου) Βουκολέον-
»τος ἦσαν καὶ οἱ μέσον τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν
»τεθέντες δύο ἡλοι»· Robert de Clari: σ. 231.
Τούτους, λέγει ἐν ἔτει 1286 τὸ Chron anonymum

58. Παπρηγόπουλος Ἰστ. Ἑλλ. Ἐθν. τ. Δ', σ. 452,
456, ἐκδ. 1887.

Gallicum, ὑπὸ τῶν λατίνων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως δοθέντας ἐνέχυρον τοῖς Βενετοῖς, ἐξηγόρασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ ἅγιος (Exuv. σ. 247), ἐνῶ οὔτε ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Βαλδουίνου (Exuv., τ. Β', σ. 134—135) ἀναφέρει ἡλούς, οὔτε ὁ Δουκάγιος⁵⁹, ὅστις ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν ἐνεχυρίασιν ὑπὸ τῶν βαρόνων ἐπιτρόπων τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουίνου Β', τῷ 1239, μόνον τοῦ ἐξ ἀκανθῶν στεφάνου, τὴν ἐξαγοράν ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Λουδοβίκου καὶ τὴν κατάρθωσιν ἐν τῇ ἑνεκα αὐτῆς κληθείσῃ Sainte Chapelle, ὡς οὐδὲ ὁ τῷ 1290 γράψας Johannes de Columna (Exuv., σ. 248).

Ὁ Rannuzio⁶⁰ ἀναφέρει ἓνα ἥλον περιελθόντα εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δανδούλου· εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου τῷ 1468 ὑπῆρχε θήκη ἑλληνικὰ φέρουσα γράμματα, προερχομένη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ περικλείουσα ἓνα ἥλον (Exuv. σ. 169, κατὰ τὸν Giovanni Thiepoli, Mar.

59. Ducange; Hist. de C/ple, e. IV, 11, 12, 13. Τὰ χρονικά τῆς Φλάνδρας τοῦ Oudegherst λέγουσιν ὅτι τῷ 1205 ὁ Βαλδουῖνος ἀπέστειλε Φιλίππου τῷ βασιλεῖ τῆς Γαλλίας πλείστα ἄγρια λεῖψανα ἐκ τῆς ἐκκλησίας Os Leonis, κατατεθέντα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου· ὑποσημειοῖ ὁ ἐκδότης Lesbroussart, ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βαλδουίνου Ἑρρίκος ἔπεμψε τῷ Φιλίππου μαρκησίῳ τοῦ Νιμούρ, ἐν ἄλλοις ἀκάνθας ἐκ τοῦ στεφάνου, μετ' αὐτογράφου ἐπιστολῆς σωζομένης ἐν τῷ καθεδρικῷ νικῶ τοῦ Νιμούρ, Annales de Flandres, Gand, 1789, τ. Β', σ. 53.

60. P. Rannuzio; Della Guerra di Constantinopoli; libri sei, In Venetia, MDCLIV, σ. 96.

Sanutum Jun. (σ. 267), Sansovinum (σ. 268), Rannuzium c. 270—271).

Τῷ 1296 ὁ Durandus λέγει ἐν τῇ Sainte Chapelle ὑπάρχοντα ἓνα ἥλον (Exuv. σ. 250). Οἱ ἐν Πρισιόις, φαίνεται, ἀπὸ ἐτῶν ἐπόθουν τὴν ἀπόκτησιν, διότι ἀναφέρεται ὁμιλίᾳ τοῦ Eudes, ἀββᾶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Διονυσίου, τῷ 1233 λεγθεῖσα pour le recouvrement de Saint Clou (Exuv., τόμ. Α', σ. CXCVj, ἀρ. 4). Ἐν Γερμανίᾳ πάλιν τὴν 4 Μάρτου ἐορτῇ ἦγετο τοῦ στεφάνου, τῆς λόγχης καὶ τῶν ἡλῶν (Exuv. τ. Β', σ. 294).

Ἄν καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται ἡ ἀπὸ τοῦ 1204 ἔτους μετὰθασις εἰς τὴν Δυσιν τῶν Τιμίων ἡλῶν, διετηρεῖτο ἐν τούτοις ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μετὰ ταῦτα ἡ μνήμη τῆς ἄλλοτε ὑπάρξεως αὐτῶν· περὶ τῆς τοῦ 1332 ἔτους ἤκουσε περὶ τῆς ὑπάρξεως αἰνὸς ἡλου τοῦ Στυρουῦ (P. Bergeron. Voyages... en Asie, Haye, 1735: Jean Mandeville, σ. 6). ὁ δὲ γράψας τὴν περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ρώσος ἀνώλυτος «ἥλον τοῦ Χριστοῦ» καλεῖ τὸν πορφυροῦν Κρόνον, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, λέγει, ἐσπαρχισμένους ὄντας τοὺς ἡλούς. (Itin. Russes, σ. 238).

γ'.

Λείψανον Ἀγίου Ἀθερσίου. Τῷ 1350 ὁ ἐκ Νοβγορόδ Στέφανος ἐπισκερθεὶς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου ἠσπάσθη τὸ ἐν αὐτῇ ἀνακυρόμενον σῶμα τοῦ Ἀγίου Ἀθερσίου μετ' αὐτὸν δὲ τῷ 1389—1405 ὁ ἐκ Σμύρνης Σιγνάτιος, τῷ 1393 ὁ Σκρίθων

Ἀλεξάνδρος καὶ τῷ 1424—1453 ὁ γράψας τὴν ἀνω-
νυμον περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸ
τούτων καὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς
πόλεως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ' Ἀντώνιος, τῷ
1200, λέγει, τὸν Ἅγιον Ἀθέρκιον τεθαμμένον ὄντα
ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ⁶¹, ὡς καὶ τὸν Ἀρμενίαν Γρηγόριον
καὶ Σίλβεστρον. Τὸ κείμενον αὐτοῦ φαίνεται ὡς ἁ-
σχαρές, διότι, ἀπὸ ἐν σελ. 90, μνημονεύσας τοῦ τέ-
φρου τοῦ πικίδος τοῦ Ἀθηνογένους, λέγει «πλὴν τούτου
δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἄλλοι τάφοι», ἐν σελ.
95 λέγει «ὁπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς Ἀγίας Σο-
φίας ἐν παρεκκλησίᾳ εἰσὶ..., καὶ ἀνωτέρω εἰσὶ τε-
θαμμένοι ὁ Ἅγιος Ἀθέρκιος...» (σελ. 96). τὰ το-
πικὰ ταῦτα ἐπιρρήματα δὲν δυνάμεθα νὰ συμβιβάζσω-
μεν ὅπως ὁρίσωμεν ἂν ὁ Ἅγιος Ἀθέρκιος ἐντὸς ἢ
ἐκτὸς ἦν τῆς Ἀγίας Σοφίας τεθαμμένος]. Ὁ ἀγιο-
ρείτης Νικόδημος τρεῖς ὁμωνύμους ἁγίους ἀναφέρει·
Ἅγιον Ἀθέρκιον, υἱὸν Ἀλφραίου τοῦ Ἀποστόλου,
εἰς τὴν 26 Μαΐου· ὁσιον Ἀθέρκιον θαυματουργὸν ἐ-
πίσκοπον Ἱερικῶς (ἐν ἔτει 186) εἰς τὴν 22
ὁκτωβρίου· μάρτυρα Ἀθέρκιον εἰς τὴν 5 Δεκεμβρίου·
ἄγνωστον τίνος ἦν τὸ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου
λείψανον, διασωθὲν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῶν Σταυροφό-
ρων, περιηρονούντων⁶² τὰ λείψανα τῶν ἡττων ἐν τῇ

61. Ὁ Ph. Brunn (Constantinople et ses sanctuaires
au commencement du XV siècle... Odessa, 1883,
σ. 31), ὁρθῶς παρατηρεῖ, ὅτι οὐδολως παράδοξον εἶναι οἱ Ἕλλη-
νες, κατὰ τὴν λατινοκρατίαν, μετακόμισαν ἀλλοχόσας τὰ ἅγια
αὐτῶν ἐκ τῶν διαφόρων ναῶν.

62. Riant; des dép. σ. 29.

Δύσει ἐγνωσμένων ἀνατολικῶν ἁγίων καὶ προστυμῶ-
των τὰ μάλιστα τὰ τῶν δυτικῶν ἁγίων.

ιβ'.

Λείψανα ἁγίου Κλήμεντος. 1. Τρεῖς ὁμωνύμοι
ἐπίσκοποι μνημονεύονται εἰς τὰ συναξάρια.

Α'. Ἅγιος Κλήμης, Ρώμης ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ
91 μέχρι τοῦ 100 ἔτους, διδραχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποστό-
λου Πέτρου, συλλέξας τοὺς περὶ ἀποστολικοὺς κανό-
νας, τέταρτος πάπας Ρώμης. Ἐξωσθεὶς εἰς Χερσῶνα
πολλοὺς ἐκεῖ ἐχριστιάνισεν· ἐρ' ὃ χολωθεὶς ὁ Δο-
μετιανός, ἢ κατ' ἄλλους ὁ Τραϊνός, διέταξε καὶ
ἐβυθίσθη ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους, περὶ τὸν λαμὸν
ἀγκύρας σιδηρᾶς δεθείσης. Τὰ συναξάρια λέγουσιν
ὅτι ἀποσυρθείσης τῆς θαλάσσης ἐράνη μακρορόκτι-
στον ναῖδριον, ἐν ᾧ ἀποκείμενος ἦν ὁ ἅγιος, ἔχων
περὶ τὸν λαμὸν τὴν ἄγκυραν, καὶ ὅτι ἐδήλωσε τοῖς
προσελθοῦσι νὰ μὴ ἀνακομίσωσιν ἐκεῖθεν αὐτόν,
ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπέτειον προσερχόμενοι νὰ δοξάζωσι
τὸν Κύριον.⁶³ Εὐρεται καὶ ἄλλη ἀρχήγησις⁶⁴, καθ' ἣν
ἀπέθανε μαρτυρικῶς κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς βσι-
λείας τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἐτάφη ἐν Ἑλλάδι (in Grecia),

63. Vita S. Clementis; apud Migne; P. G. τ. 116, σ. 180
— 184. Κατὰ σημείωσιν τῶν ἐκδοτῶν ὁ βίος γέγραπται πρὸ
τοῦ 1000 ἔτους. — Ephrem episcopi Chersonis narratio;
αὐτ., σ. 484, § III.

64. Anast. Biblioth.; de vitis Pontif. Rom., σ. 2, E.R.

ἀορίστως. Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὴν καὶ τοῦ Νοεμβρίου μηνός⁶⁵.

Β'. Ἅγιος Κλήμης, Ἀγκύρας ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ 281 μέχρι τοῦ 307 ἔτους, κατὰ τὸν Ἀνθιμον Ἀλεξούδην, τὸν νῦν Ἀμνασίαν μητροπολίτην. Ἀπὸ ἐπὶ εἰκοσιν ὀκτὼ ὅλα ἔτη συνεχῆ ποικίλα μαρτύρια καὶ βασάνους ὑπέστη ἐκακτομύθη ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ ἐτάφη ἐν τῷ καλουμένῳ «Κρυπτῷ» ναῷ, ὅπου ἐτέθαπτο καὶ ὁ συναθλητὴς καὶ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀγαθόγγελος, κατὰ βιογραφίαν τοῦ Δ' αἰῶνος⁶⁶. Ἡ μνήμη ἀμφοτέρων ἔγεται τῇ καὶ Ἰαννουαρίου, καὶ «ὡς συνάξις ἐν τῷ ἀγιοτάτῳ αὐτῶν μαρτυρίῳ τῷ ὄντι πέραν, ἐν τοῖς Εὐδοξίου ἐπέκεινα Ἀνέπλου καὶ ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης τῆς παλαιᾶς καὶ νέας» ἐτελεῖτο. (Ὁ Γεδεών, Βυζ. Ἐορτ., ἐνθ. ἀν. σελ. 159, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νομίζει ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, ἐπικεκλημένην «παλαιὰν καὶ νέαν»· ἡμεῖς φρονοῦμεν δύο διαφόρους οὐσας, διότι καὶ ἀλλοχόθεν εἰσὶ γνωσταί, ἡ μὲν, Παλαιά, ἡ δὲ, Νέα ἐπὶ ὠνυμον φέρουσι πρὸς διακρίσιν).

Γ'. Ἅγιος Κλήμης, ὁ καὶ Βουλγαροκῆρυξ, χρηματίσας ἐπίσκοπος Ἀχρίδος ἀπὸ τοῦ 865 μέχρι τῆς 27 Ἰουλίου 916, ὅτε ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐν

65. Τὸ ἐν χρήσει τοῦ τέγματος τῶν F. F. Mineurs Capucins Breviarium Romanum εἰς τὴν 23 Νοεμβρίου ἄγει τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου Κλήμεντος Πάπᾳ καὶ μάρτυρος, καὶ εἰς τὸ συναξάριον αὐτοῦ, ἀπὸ ἀφηγεῖται τὸ μαρτύριον ὡς ἱστορήσαμεν, προστίθεται δὲ βραδύτερον τὸ σῶμα αὐτοῦ κομισθὲν εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τοῦ Πάπᾳ Νικολάου Α', κατετέθη εἰς φερωνύμιον αὐτῷ κτισθεῖσαν Ἐκκλησίαν.

66. Migne; P. G. τ. 114, § πδ', πθ', 4', σ. 892

Ἀχρίδι ἰδίᾳ αὐτοῦ Μονῇ⁶⁷. Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὴν καὶ Νοεμβρίου (Συναξάριος Νικοδήμου).

2. Πλὴν τοῦ ἐν τοῖς Μηνιαίοις ἀναφερομένου καὶ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντος μαρτυρίου τοῦ Ἀγίου Κλήμεντος, τοῦ πέραν ἐν τοῖς Εὐδοξίου, γνωρίζομεν καὶ τὸ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βυζαντινοῦ δομηθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867—868) εὐκτήριον «ἐπ' ὀνόματι τοῦ πολυπαθοῦς καὶ ὑπερτερικωτάτου τῶν μαρτύρων Κλήμεντος. . . ἐν ᾧ καὶ τὴν θείαν τούτου χάριν . . . ἐναπέθετο...»⁶⁸. Ἐκ τῶν ἐπιθέτων, ὅτι ὁ βιογράφος ἀποδίδωσι τῷ Κλήμεντι, ἐννοεῖται ὁ τῆς Ἀγκύρας ἐπίσκοπος, ὡς καὶ ὁ Δουκάγγελος (Const. Chr. σ. 121, E. R.—) περὶ αὐτοῦ. Πρὸς τὴν ἱερομάρτυρα τοῦτον «ζέοντα πόθον» ἡσθάνετο καὶ ὁ τῆς Κων/πόλεως πατριάρχης Εὐθύμιος· πρὶν ἢ πατριαρχεῦσθαι ἐζήτησε παρὰ Λέοντος τοῦ Σοροῦ, προτιθεμένου χάριν αὐτοῦ τὴν ἀνέγερσιν ἰδίᾳς Μονῆς ἐνδὸν τῆς Πόλεως, ἐπ' ὀνόματι γενέσθαι αὐτὴν τοῦ ἁγίου τούτου· ἡλλαξεν ὁμῶς γνώμην ἀκολουθῶς· λαβὼν δὲ δῶρον τὸ ὠμοφρόνιον τοῦ ἁγίου παρὰ τοῦ Ἀγκύρας μητροπολίτου Γαβριὴλ, κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου κατέθηκεν αὐτὸ τε καὶ τὸ λείψανον τοῦ συμπαρτυρήσαντος Ἀγαθόγγελλου ἐν τῇ Μονῇ αὐτοῦ τοῦ Ψαμαθίου⁶⁹. Ἐνῶ δὲ μόνον ἡ τῆς

67. Θεοφν.λ. Βουλγαρίας. βίος; ἁγ. Κλήμ., καὶ κζ' παρὰ Migne, P. G. τ. 126, σ. 1229, 1236.

68. Post. Theoph; Basil. σ. 203, E. R. — Τὴν ἀνέγερσιν λέγει καὶ ὁ Σουλτζης, σ. 588, E. R.

69. De Boor; vita Euthymii, Berlin, 1888, V, 5.—XV, 21.—XVII, 7.

κάρης ἀνακομιδῇ ἀνκρέρεται, ἐν τούτοις οἱ Λατίνοι διεβίβασαν εἰς τὴν Δύσιν, αὐτοὶ κομίσαντες ἢ δι' ἄλλων πέμψαντες, καὶ τὴν κάρην, καὶ τμήματα τοιαύτης καὶ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος Ἀγίου Κλήμεντος, οὐχὶ ὁμῶς τοῦ Ἀγκύρας, τοῦ ἀνκτολικοῦ ἁγίου, ἀλλὰ τοῦ Ρώμης ἐπισκόπου, κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐν τοῖς ἄνω προτίμησιν. Ἐὰ φερόμενα ἔγγραφα περὶ τῶν λειψάνων τούτων, τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κομισθέντων εἰς τὴν Δύσιν, ἐξεταζόμενα θεόντως, παρυσιάζουσιν οὐκ ὀλίγα σημεῖα κατὰ τῆς τελείας παρθοχῆς τῆς γνησιότητος αὐτῶν· κεφαλαιωδῶς λοιπὸν ἀναγράφωμεν ἐνταῦθα σχετικὰς τινὰς πληροφορίες.

Εἰς τὴν ἐν Πηρισίοις Μονὴν τοῦ Clouni κατετέθη, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κομισθεῖσα, ἡ κάρη τοῦ ἁγίου Κλήμεντος· εἰς μνήμην τῆς ἀνακομιδῆς ἐθεσπίσθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1208 ἢ κζ' τοῦ μηνὸς Ἰουλίου⁷⁰. Ἀλωθείσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῆς Δ' σταυροφορίας Dalmase de Sercey καὶ Ponce de Bussiere μαθόντες ὅτι ἡ περιώνυμος Μονὴ τῆς Περιβλέπτου ἐθυσάζει τὴν κάρην τοῦ εἰρημένου ἁγίου συνεσκέφθησαν πῶς νὰ δυνηθῶσιν νὰ κλέψωσιν εὐσεβῶς αὐτήν (qualiter caput beati Clementis pie furari posset), καὶ πρὸς τοῦτο λαθόντες καὶ ἄλλων συμβουλὴν, ὁλόκληρον χειμῶνα ἡσυχολήθησαν. Αεπτομερῶς ἀρτηγήθησαν τὴν ἐπιτυχὴ ἐκβάσιν τοῦ σκοποῦ εἰς τὸν Κλουινιώτην μοναχὸν Rostang αὐτοὶ οὗτοι οἱ στρατιῶται· ὁ Rostang διέσωσεν αὐτολεξεῖ τὴν ἀρτήγησιν εἰς ὑπόμνημα ὑπὸ τί-

70. Riant; des depouilles, σ. 77, σημ.

τλον «Exceptio capitis sancti Clementis», πολλάκις τύποις ἐκδοθέν· ὁ μακαρίτης Α. Γ. Πασπάτης ἀνεκοινώσατο εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν κλοπὴν (Ἑλλ. Φιλ. Σύλ., τ. ιγ' σ. 7—9), παραλείψας τὴν διήγησιν τῶν γενομένων δοκιμῶν πρὸς βεβαίωσιν τῆς γνησιότητος τοῦ λειψάνου καὶ τὸ κατὰ τὸν πλοῦν θαῦμα. Πρὸ τῆς κλοπῆς ἐβεβαιώθη ὁ Δαλμάτιος ὅτι ἡ κοσμοῦσα τὴν λειψανοθήκην εἰκὼν τοῦ ἁγίου ἔφερεν ἑλληνιστὶ ἐπιγραφὴν (ο αὐος Klementios) ὁ ἅγιος Κλήμης καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ χρυσῆς πλακός, ἣν καλεῖ barreteam criseam. [Ὁ Riant, des dép. κτλ. σ. 68 «baratea crisea [τὰ μπαρτεία χρυσέα]», λέγει ἑλληνικὰς τὰς λέξεις ταύτας· ἐν σημειώσει δὲ τῆς σελ. XCVIJ τοῦ Α' τόμου τῶν Exuv. παραπέμπει εἰς τὸν Δουκάγγιον Gloss. græc. ἐν λέξει Μπαρτεία [berat]. Ἀλλ' ὁ Δουκάγγιος καταχωρεῖ τὴν λέξιν ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρονογράφων· ἐνῶ ὁ Δαλμάτιος ἀνήκει εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτάς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· προτιμῶμεν ἐπομένως τὴν λέξιν λατινικὴν καὶ παραπέμπομεν εἰς τὸν Δουκάγγιον Gloss. latinit., in v. Barratus=ἑλασμα]. Οὕτε ὁ πληροφορήτης τὴν ὑπαρξίν τοῦ λειψάνου, οὔτε οἱ στρατιῶται λέγουσιν ἐκπεφασμένως ὅτι ἡ κάρη ἀνήκει εἰς τὸν Πάπαν ἱερομόναρχον Κλήμεντα· μόνον ὅσα λέγει ὁ Δαλμάτιος περὶ τῆς ἐπικλήσεως πρὸς παῦσιν τῆς τρικυμίας ὑπεμφαίνουσι τὸν διὰ πνιγμοῦ μαρτυρήσαντα καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐφεξῆς θαυματουργοῦντα, ὡς εἶδομεν, Κλήμεντα ἐπίσκοπον Ρώμης. «Ἀπέλπιδες, λέγει ὁ Δαλμάτιος πρὸς τὸν Κλουινιώτην μοναχὸν Rostang, σω-

» τηρίκς καὶ ζωῆς, ἕνεκα τῆς μεγάλης τρικυμίας,
 » πρὸ τοῦ λειψάνου ἐτάχθημεν καὶ τὰς χεῖρας πρὸς
 » οὐρανὸν ἄρχαντες γονυκλιτεῖς ἐδεήθημεν: ὦ εὐσπλαγ-
 » χνικώτατε Κλήμη, ἐπικαλούμεθα τὴν εὐσπλαγ-
 » χνίαν Σοῦ, ἀφιερούμεθα εἰς τὴν προστασίαν Σοῦ,
 » τοῦ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θαλάσῃ βυ-
 » θισθέντος· ἄξιωσον ἡμᾶς λυτρωθῆναι τοῦ κατὰ πον-
 » τισμοῦ καὶ ὄντως βωτηθῆναι ἡμῶν γνωρίσαι Σε». Ἐκ
 τούτων καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ ὕμνῳ, τῷ συντεθέντι ὑπὸ
 τοῦ αὐτοῦ Rostang, ἀναφερομένου μαρτυρίου ἐν θα-
 λάσῃ τοῦ Κλήμεντος, δείκνυται ὅτι ἡ κήρυξ αὕτη
 ὡς ἡ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρώμης μετεκομίσθη καὶ
 κατετέθη εἰς Clouni⁷¹, καὶ ὡς τοιαύτη ἐξελήφθη καὶ
 ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου⁷². Ἀλλὰ πῶς εὗρέθη ἡ κήρυξ τοῦ
 Κλήμεντος πάππας καὶ ἱερομάρτυρος, ἀπὸ οὗδ' ὁ τέ-
 φος αὐτοῦ, οὐδ' ἡ πόλις, οὔτε καὶ ἡ χώρα ἐν ᾗ ἐτά-
 χθη ὠρισμένως γνωστὰ εἴτι, τούτων δὲ ἐν τῷ βυ-
 θῷ τῆς θαλάσσης λέγεται παρὰ μείναν τὸ λειψάνον;
 Τὴν ἀνακομιδὴν τῆς κήρυξ τοῦ κατὰ μνηθέντος ἐπι-
 σκόπου Ἀγκύρας Κλήμεντος καὶ κατέθεσιν εἰς εὐ-
 κτήριον ἐν τῷ παλαιῷ εἰδομέν μαρτυρουμένην ὑπὸ
 Βυζαντινῶν συγγραφέων, καὶ δυνάμεθα νῦν παρὰ δε-
 χθῶμεν μετέθεσιν αὐτῆς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέ-
 πτου. Μὴ ὑπαρχούσης ὅμως μαρτυρίας περὶ τῆς ἀνα-
 κομιδῆς τῆς κήρυξ τοῦ Ρώμης ἐπισκόπου, οὐδὲ δι-
 νατῆς οὐσης τινος τοιαύτης, εἰς τὴν προτίμησιν τῶν

71. Riant; Exuv.; τ. I, σ. XCIV—XCVII; σ. 127—140;
 τ. II, σ. 46.—Id., Des dep. σ. 56, 67—8, 77, 122, 160.

72. Ducangius; Const. Christ. σ. 95, E. R. ἐν τῷ περὶ
 τῆς Μονῆς τῆς Περιβλέπτου ἄρθρῳ,

λειψάνων τῶν ἐν τῇ Δύσει μᾶλλον γνωστῶν ἁγίων,
 ὅρ' ἢς ἐνεφοροῦντο οἱ συλήσαντες τὰ ἱερά τῶν Βυζαν-
 τινῶν σταυροφόροι, ἀποδιδύαμεν τὴν παρὰδοχὴν τῆς
 κήρυξ ὡς τοῦ Πάππας καὶ ἱερομάρτυρος Κλήμεντος. Τὰ
 αὐτὰ δὲ φρονοῦμεν καὶ περὶ τῶν ἐφεξῆς ρηητομένων
 λοιπῶν μερῶν τοῦ λειψάνου αὐτοῦ.

4. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἁγίων λειψάνων, εἰτινα
 ἐκόμισεν «ἐξ Ἑλλάδος» [de Grecia] ὁ Conrad de Kro-
 sigk ἐπίσκοπος τῆς ἐν Σαξωνίᾳ πόλεως Halberstadt
 λέγεται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Ἀωνόμου Halbersta-
 densis βραχίων Κλήμεντος Πάππας (brachium Clemen-
 tis Pape). Riant; Exuviae τ. 1. σελ. 21). δὲν ἀναφέ-
 ρεται ὅμως, ὡς καὶ ἕτερα ἐπίσης λειψάνα, εἰς τὸ
 δωρητήριον γράμμα τοῦ εἰρημένου ἐπισκόπου, χρονο-
 λογούμενον πρὸ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους
 1208 (ἐνθ' ἄν. τ. II. σελ. 83—87), τὸ κυροῦν τὴν
 δωρεὰν λειψάνων διαφόρων εἰς τὸν καθεδρικὸν τῆς ἐπι-
 σκοπῆς ναόν, γενομένην ἐν ἔτει 1205, τῇ ιζ' τοῦ
 μηνὸς Αὐγούστου, ἡμέρᾳ ἑλτοτε αὐτόθι καθιερωθεί-
 ση εἰς μνήμην τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τούτων
 (ἐνθ' ἄν. τ. σελ. 297—Id. des dépouilles σελ. 192—
 193) θεωροῦντες τὸ δωρητήριον ἐπικυρωτικὸν γράμμα,
 προσυπογεγραμμένον μάλιστα ὑπὸ πολλῶν κληρικῶν
 καὶ λαϊκῶν τῆς πατριαρχίας ἀξιωματικότερον τοῦ κειμέ-
 νου τοῦ Ἀωνόμου Halberstadensis, φρονοῦμεν ἀνυ-
 πόστατον τὴν ὑπαρξίν τοῦ βραχίονος.

5. Ὁ ἀδελφὸς Μαρτίνος ἐκ Pairis, ὁ ἥρως τοῦ γρά-
 ψαντος τὴν ἱστορίαν Κωνσταντινουπόλεως Günther
 (ἀνεκινώτατό τινα καὶ περὶ τούτου ὁ Πασπάτης,
 ἐνθ' ἄν., σελ. 12—21), ἀπέστειλεν ἐκ Κωνσταντι-
 νουπόλεως τῷ 1206 εἰς τὴν ρηθεῖσαν τῆς Ἀλσατίας

πολιν πολλά ἄγια λείψανα, ἐν οἷς καὶ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος» σημειοὶ ὁ Riant εἰς τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ (des dépouilles σελ. 210—211)· ἐκτενέστερον ὁμοῦς λόγον ποιούμενος εἰς τὸ νεώτερον διτομον ἔργον, οὐδ' αὐτὸς λέγει τι, οὐδὲ ὁ Günther περιέλαβεν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν διαφόρων λειψάνων ὅσα ὁ Μαρτίνος ἔσχεν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ (Riant; Exuviae τ. I. σελ. 121—122). Ἐκ τῆς σιωπῆς ταύτης εἰκάζομεν ὅτι ὁ Riant ὑπέπεσεν εἰς τι λάθος σημειώσας τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην, ἐκ τῆς ἧς αὐτόθι πηγῇ (Buchinger, Parisiensis abbatiae antiquitatis, II, 278) παρέχῃ μὲν τὴν εἰδησιν, παρέλειψεν ὁμοῦς αὐτὴν ἐν τῷ νεωτέρῳ ἔργῳ. Ἀγνοοῦμεν ὅποιόν τινα καὶ τίνος εἰσὶ τὰ ἐν λόγῳ λείψανα, ἂν ὑποτεθῇ ἀληθῆς ἢ εἰδησις.

6. Ὁ Lambert de Noyon, ἐφημέριος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνου Αὐτοκράτορος Βαλδουίνου Α', ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐν Soissons Μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου des Vignes τῷ 1205 πρὸ τῆς 14 Ἀπριλίου διάφορα λείψανα ἁγίων, ἐν οἷς δύο ἡμίπλευρα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, πάπα καὶ μάρτυρος (due dimidie coste sancti Clementis, pape et martyres) (Riant; ἐνθ. ἀν., τ. II, σ. 61—62. —Des dépouilles σ. 196—197, ἀχρονολογήτως). Δι' ὅσας αἰτίας ἀνωτέρω εἵπομεν ἐπέχομεν ἐπὶ τῆς γνησιότητος καὶ αὐτῶν.

7. Ὁ Nivelon, ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Soissons, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων προσήνεγκε τῷ 1205 εἰς τὴν ἐκεῖ Μονὴν τῆς Παναγίας μετ' ἄλλων καὶ λείψανα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος (de sancto Clemente), τίνος ὁμοῦς δὲν λέγει Riant; ἐνθ' ἀν. τ. II, σ. 67—68, 190. Ἐγγράφει τὴν προσφορὰν τούτων ὅτε ἔγραφε

τὸ ὑπόμνημα, ἐνθ' αὖ καταγράφει τὰς ἄλλας προσφορὰς τοῦ Nivelon. Des dépouilles, σ. 190—191).

8 Ὁ Warin, λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἀπέστειλε τῷ 1239, τῇ 29 Ἰουνίου εἰς τὴν ἐν Anchin (Aquicinctum) Μονήν, ἧς καὶ μοναχὸς ὑπῆρξε, διάφορα ἄγια λείψανα, ἐν οἷς ἦσαν καὶ μέρη τοῦ κρανίου τῆς κῆρας τοῦ ἁγίου Κλήμεντος (de parte teste capitis beate Clementis) Riant; Exuv., τ. II, σ. 124.—Des dép. σ. 188—189). Τίνος αὐτῇ πάλιν; ὁ Warin ἐν τῷ δωρητηρίῳ γράμματι λέγει ὅτι ἀδείχ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουίνου εἶχε τὰ λείψανα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως λαβὼν.

9. Ὁ λατίνος αὐτοκράτωρ Βαλδουίνος Β' εἰς τοσαύτην εἶχε κατανήσει ἐνδείκν, ὥστε εἶχε πωλήσει τὸν μόλυβδον τῆς στέγης τῶν ἀνακτόρων, εἶχεν ἐνεχυρίζσει τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν (Riant; des dépouilles, σ. 50)· ἀποβλέπων εἰς χρηματισμὸν ἀπέστειλε τῷ 1241 εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον Θ', τὸν Ἅγιον, [πρὸ διετίας πληρώσαντα εἰς τοὺς Βενετούς τὰ χρεὴ τοῦ Βαλδουίνου καὶ λαβόντα τὸν πρὸ αὐτοῖς κρατούμενον ὡς ἐνέχυρον ἀκάνθινον στέφανον, ὃν κατέθετο εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Sainte Chapelle⁷³] πολυτίμητα ἄγια λείψανα ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁷⁴, τὰ ὅποια, διὰ γράμματος ἀπολυθέντος κατ' Ἰούνιον τοῦ 1247 (Riant;

73. Ducange; Hist. de C/ple, βιβλ. IV, κεφ. X—XII. —Riant; Exuv., τ. II, σ. 119—123.

74. Rannuzio; ἐνθ' ἀν., σ. 96—97 —Ducange; ἐνθ' ἀν. βιβλ. IV, κεφ. XXIV.

Εκυν. τ. II, σελ. 134—135.—Ducange; ἔνθ. ἀν., κεφ. XXXV, ὁρίζων ἔτος 1248), ἐδωρήσατο εἰς τὸν Λουδοβίκον· ὁ ἐν τῷ γράμματι τούτῳ περιλαμβανόμενος κατάλογος τῶν λειψάνων, ἀναφέρει καὶ κάραν τοῦ ἁγίου Κλήμεντος (Riant; αὐτόθι.—Des dépouilles σ. 182—183), μνημονευομένην καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντ. Ἀστεζάνου, ἐν ἔτει 1451 (Riant; Εκυν. τ. II σελ. 257). Ἡ κάρα αὕτη δύναται ἴσως νὰ θεωρηθῇ οὔσα ἢ τοῦ Ἀγκύρας ἐπισκόπου Κλήμεντος, οὐ μόνον διότι μεταβιβαζομένη εὑρίσκεται ἀπὸ τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, ὅπου, ὡς ἐλέγχθη, ἦν ἐναποτεθειμένη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Sainte Chapelle, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐκ τῆς Μονῆς Περιβλέπτου κλαπείσα ὑπὸ τοῦ Δαλματίου καὶ τῷ 1206 ἐν Κλουνὶ ἀποτεθείσα ἐκηρύχθη ὡς οὕσα τοῦ πάπα Ρώμης Κλήμεντος. Ἀλλ' ἀδικοῦμεν ἄρα γε τὴν μνήμην τοῦ Βαλθουίνου ἢ τῶν λοιπῶν Σταυροφόρων ἐὰν ἐκφράσωμεν ἐνδοιασμοὺς περὶ τῆς γνησιότητος, ἰδίᾳ μὲν τῶν λειψάνων, τῶν ἐπ' ὀνόματι Κλήμεντος μετενεχθέντων εἰς τὴν Δύσιν, ἐν γένει δὲ καὶ περὶ ὅλων, ἀπὸ ὁμολογεῖται ὅτι, ὡς αἱ τοῦ Βαλθουίνου ἀποστολαὶ ἀφορμὴν εἶχον χρηματισμῶν, οὕτω καὶ αἱ τῶν Σταυροφόρων κληρικῶν; οὗτοι, θησαυρίζοντες τὰ λείψανα εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦς μονὰς καὶ καθιερῶντες ἀναμνηστικὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις πρὸς τιμὴν αὐτῶν, εἴλκυον πλῆθος προσκυνητῶν, καὶ ἄρθωνα αὐτῶν ἐλέη πρὸς τὸ σεβαστὸν λείψανον, ὅπερ καθίστατο τοῦ εὐκτερίου ἐκεῖνου πηγὴ σημαντικωτάτων πολλῶν θησαυρῶν. Οἱ συλῆσαντες τὰ ἐν Ἀνατολῇ λείψανα καὶ μετενεγκόντες εἰς τὴν Δύσιν, ἀπροκαλύπτως ὁμολογοῦσιν ὅτι ἐθεώρουν αὐτὰ χι-

λικίς τιμιώτερα τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων (Riant; des dépouilles, σελ. 3—6), καὶ ἕκαστος κατέβαλλε πάντα κόπον καὶ προσπάθειαν, καὶ ἐδικαίου πᾶν μέσον, τείνον εἰς ἀπόκτησίν τινος λειψάνου. Ἐπὶ τούτοις ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς· «... οἱ Σταυροφόροι ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοῦ ματαίους των πολέμων, ἠῤῥησαν τὸ ἐμπόριον τῶν ἰδίων μοναχῶν μὲ ὅσα ἡγόρασαν ἢ ἤρπασαν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς μοναχοὺς νέα λείψανα, ἀνθρωποὶ ἀπαίδευτοι καὶ δεισιδαίμονες, ἀπὸ ἀνθρώπους οὐχὶ ὀλιγώτερον δεισιδαίμονας, ἐμπειροτέρους ὅμως τῆς ἐμπορικῆς ληψοδοσίας. Ἀπὸ τὰ ἀληθῆ λείψανα τῶν μαρτύρων ἐξεκενώθησαν ἀπὸ τοῦς τάφους, ἐπενόησαν ἢ αἰσχροκέρδεια τὸν ἀκένωτον θησαυρὸν τῶν πλαστῶν λειψάνων, ὥστε ἐφάνησαν, ὡς λέγει Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος (ὁμολ. τῆς Ἀνατολ. ἐκκλ. κεφ. ιστ' σελ. 128), πολλῶν ἁγίων σώματα μὲ μέλη πλείοντερα τῶν φυσικῶν, «ὡς συμβαίνειν τὸν αὐτὸν ἅγιον, » οὐ τὰ λείψανα ὀνομάζουσι, τρινέφαλον καὶ τετρα- » κέφαλον εἶναι, τοσαυτόχειρὰ τε καὶ τοσαυτόποδα· » πολλὰ γὰρ δεικνύουσι τὰ αὐτὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ » ἁγίου· ὅπερ ὡς ἄτοπον καὶ καπηλευτικὸν ἢ ἔκ- » κλησίᾳ μισεῖ καὶ ἀποτρέπεται»⁷⁵. Ἀλλ' εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πρέπει ἄρα γε νὰ ὑπαχάγωμεν καὶ τὰ λείψανα ἐκεῖνα, ἅτινα τῷ μὲν 1419—1421 ἔτει ἀναφέρει ὁ Ζώσιμος· ὁ διάκονος ἀποκείμενα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ ἐκ Νοβγορόδ Στέφανος, τῷ 1350, ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὡς ὄντα τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Ἀγ-

75. Συμβουλή τριῶν ἐπισκόπων, ἐν Ἀθήναις, 1836, σελ. 39.

κύριος ἁγίου Κλήμεντος; Λέγομεν ὄχι, σκεπτόμενοι ὡς ἑξῆς: Τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου, ἀκέφαλον, διότι εἰδομεν ὅτι τὴν κάρην ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν κομίσας κατέθετο ἐν ὁμωνύμῳ εὐκτηρίῳ ἐν τῷ παλατίῳ, ἀπέκειτο εἰς τὴν ἐν Γαλατίᾳ Ἀγκυραν, ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ναῷ βεβαίως, ἐγερθέντι, ὡς ἐγνωμάτευσεν ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς δοκιμῆς ὁ τῷ 1834 ἰδὼν αὐτὸν Ch. Texier⁷⁶, εἰς χρόνους νεωτέρους τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ· ἀναμφιβόλως αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ βυζαντιναὶ ἀρχαί, προβλέπουσαι τὴν ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ἐπικειμένην κατάκτησιν τῆς πόλεως ἔσπευσαν εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἁγίου λειψάνου καὶ μετεκόμισαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὶν ἢ ὁ Μουράτ Α' καὶ τρίτος σουλτάνος ὀθωμανὸς καταστῇ κύριος τῆς Ἀγκύρας (τῷ 1360).

ιε'.

Λείψανον ἁγίας Θεοφανοῦς. 1. Ἐλέχθη ἀνωτέρω (στ') ὅτι ὁ ἐκ Νοβγορόδ Στέφανος, τῷ 1350, πλὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Κλήμεντος εἶδε καὶ τὸ λείψανον τῆς βασιλίσσης Θεοφανοῦς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ ὅτι ἀμφότερα ταῦτα εἶδε βραδύτερον, τῷ 1419—1421, ὁ διάκονος Ζώσιμος ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου, τίς οἶδε ποίων λόγων ἕνεκα, μετακομισθέντα αὐτόθι ἐν τῷ μεταξύ χρονικῷ διαστήματι. Ἡ Θεοφανὼ κατήγετο ἐκ βασιλικοῦ οἴκου.

76. Asie Mineure, (ed. Un. Pitt.), σελ. 488.

κατ' αἵτησιν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης ἐγένετο σύζυγος τῷ 883 τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φλαβίου Λέοντος τοῦ ἐπικαλουμένου Φιλοσόφου, αὐτοκρατορικαῖς τιμαῖς περιβεβλημένου ἤδη ἀπὸ τοῦ 870 ἔτους· τῷ 884 ἔτεκε θυγάτριον, τὴν Εὐδοκίαν, ἀμέσως ἀποθανόν⁷⁷. τῷ 885 συκοφαντηθεὶς ὁ Λέων κατεδικάσθη εἰς τύπλωσιν· παρεμβάσει ὁμῶς τοῦ πατριάρχου Φωτίου μετεβλήθη ἡ ποινὴ εἰς στέρησιν τῶν τιμῶν καὶ εἰς φυλάκισιν ἐν τῷ παλατίῳ συντῇ συζύγῳ· ἀποδειχθείσης τῆς συκοφαντίας ἀποφυλακίζονται οἱ σύζυγοι μετὰ τρεῖς μῆνας καὶ ἀνταλαμβάνουσι τὰς προτέρας τιμὰς· τὴν δὲ 29 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ 885 ἔτους, θανάτος τοῦ Βασιλείου, ἀναγορεύονται βασιλεῖς. Ἡ ὁμολογούμενη ἐν εὐσεβεῖ καὶ ταπεινοφροσύνῃ ἀνατροφή τῆς Θεοφανοῦς, ἡ λύπη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Εὐδοκίας, αἱ δυσάρεστοι συνέπειαι τῆς συκοφαντίας, τοσοῦτον ἐπέδρασαν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ὥστε βασιλὶς ἀναγορευθεῖσα, ἠρκέσθη εἰς τὸν τίτλον μόνον, καὶ διετήρησε τὰ αὐτὰ φρονήματα· περιορισθεῖσα ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν, διημέρευεν ἐν ψάλλει καὶ ὑμνολογίαις πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατεδραπανᾶτο εἰς ἐλεημοσύνας καὶ παντοίας εὐποιίας πρὸς πένητας, χήρας καὶ ὀρφανὰ, καὶ ὅλως μοναχικῶς διητάτο· διὸ καὶ τελευτήσασα «οὐ μετὰ» πολλὰς ἡμέρας ἀνέδειξεν ὁ Θεὸς θαυματουργὸν διὰ «τὸ ἀγνητότητον αὐτῆς καὶ ἀμνησίκακον»⁷⁸. Ὁ θάνατος ἐπῆλθεν αὐτῇ τῇ 16 Δεκεμβρίου τοῦ 894 ἔ-

77. Bandurius; Comment. Antiq. C.P. τ. 810 E.R.

78. P. Moraux, σελ. 554, E. R.—Contin. σ. 222 E. R.

τους κατὰ κοινὴν γνώμην· [ἐν «τῷ βίῳ Εὐθυμίου» ὅμως φέρεται ἡ δεκάτη Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ἔτους 893, ἐκδ. Boor, VII, 26]· εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην ἄγουσι τὰ *Μηράτα* τὴν μνήμην «τῆς ἁγίας καὶ θαυμα-» τουργοῦ Θεοφανοῦς τῆς βασιλείσσης, συζύγου γενο-» μένης Λέοντος τοῦ Σοφωτάτου βασιλέως»⁷⁹.

2. Τὸ λείψανον τῆς Θεοφανοῦς σὺν τῷ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Εὐδοκίας, λέγουσιν οἱ κατάλογοι τῶν βασιλικῶν μνημάτων τῶν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων⁸⁰ ἀποκείμενα ἐν Σχολῶν ἡ λάρνακι εἰς τὸ ἐν τῷ εἰρημένῳ ναῷ Ἡρώων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅπου λέγουσιν οἱ αὐτοὶ κατάλογοι ἐπίσης ἀποκείμενα ἐν ποικίλαις λάρναξι καὶ τὰ λείψανα καὶ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης συζύγου, μιᾶς θυγατρὸς, τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Λέοντος, ἥτοι συμπάσης τῆς οἰκογενείας. Εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν καταλόγων τούτων, γραφέντων πιθανῶς κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἀντίκειται ἄλλη τοῦ *Συμεῶνος Μαγίστρου*, ἀκμάστατος περὶ τὰ μέ-» σα τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Οὗτος παρέχει ἡμῖν δύο εἰ-» δήσεις (σελ. 463, E. R.)· μίαν μὲν ὅτι «οἰκήματα» » πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐξωνη-» » σάμενος Λέων ὁ βασιλεὺς κτίζει ἐκκλησίαν περι-» » καλλῇ εἰς ὄνομα Θεοφανοῦς τῆς πρώτης αὐτοῦ γυ-» » ναικός», καὶ ἄλλην ὅτι «κατατίθησι καὶ ταύτην

79. Ὁ Νικηφ. Γρηγορᾶς ἔγραψεν ἐγκώμιον καὶ πανηγυρικὸν λόγον εἰς τὴν ὅτιαν Θεοφανῶ τὴν βασιλίδεα· Tellerii vita Niceph. Greg.—Ducang.; Fam. Aug. Byz. σελ. 141, E. R.

80. Bandurius; Imp. Orient., Anon. ε. VI, σελ. 122, E. R.—Ducangius; Const. Chr. ε. IV, σελ. 110, E. R.

(τὴν Θεοφανῶ) ἐκεῖ». Τοῖς λεγομένοις τοῦ Μαγίστρου κατηκολούθησεν ὁ Ζωγράφος (XVI, ιγ', σελ. 178, E. R.), ὁ Γ. Ἀμαρτωλὸς (σελ. 780 ἐκδ. Muralt), καὶ ἡ Ἀρώνιμος *Σύνοψις Χρονικὴ* (Σάβας· Μεσ. Βιβλ., τ. Ζ', σελ. 146), ἐνῶ ἄλλοι σύγχρονοι ἐκείνου καὶ μετ' αὐτὸν ἀμέσως ἀκμάσαντες ἀναφέρουσι μὲν αὐτολεξεί σχεδὸν τὴν πρώτην τῶν εἰδήσεων, παραλείπουσι δ' ὀλοτελῶς τὴν δευτέραν⁸¹. Ἐπίσης παραλείπουσι τὴν δευτέραν εἰδήσιν ὁ Ἀρώνιμος τοῦ Βανδουρίου (Imp. Orient. b. II, ἀρ. 100), ὡς καὶ ὁ τοῦτον ἴσως ἀντιγράφας Γ. Κωδινὸς (de Orig. CIP, ἀρ. 132), διστά-» μενοι ἅμα καὶ πρὸς τὴν πρώτην· διότι δομήτορα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς λέγουσιν οὐχὶ τὸν Λέοντα, ἀλλὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνου τὸν πρῶτον Πορφυρογέννητον.

3. Αἱ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀτυμβίβαστοι αὗται μαρτυρίαι περὶ τῆς καταθέσεως τῶν λειψάνων τῆς Θεοφανοῦς, συμβιβάζονται νομίζομεν, διὰ τῆς πορείας τῶν γεγονότων μελετώμεναι καὶ κρινόμεναι· οὕτω παραδεχόμεθα, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν καταλόγων τῶν βασιλικῶν μνημάτων, ἅμα δὲ καὶ ἐκ τοῦ Κολ-» βερτινοῦ κώδικος⁸², ὅτι τὸ λείψανον τῆς Θεοφανοῦς, θανούσης τὴν 16 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 894, κατε-» τέθη, καθὸ βασιλείσσης, εἰς τὸ ἡρώων τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τεθέντων ἐν τῇ αὐτῇ λάρνακι συνάμα καὶ τῶν ὁσίων τοῦ μόνου αὐτῆς τέκνου, τῆς

81. Γ. Μοραχ. σελ. 556, E. R.—Α. Γραμματ. σελ. 481, E. R.—Συρεχ. θ σ. 224, E. R.—Γ. Κεδρη. σελ. 599, E. R.

82. Bandurius; Comment. in antiq. CIP, βιβλ. II, σελ. 651, E. R.

Εὐδοκίᾳς, θανούσης τῷ 884, καὶ κατατεθείσης εἰς τὸ αὐτὸ βεθλαίως ἡρῶν, καθὼ πρῶτον τέκνον. Ἡ ἀρχικὴ κατὰθεσις τοῦ λειψάνου τῆς Θεοφανοῦς εἰς τὸ ἡρῶν τοῦ νκοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων οὐδεμίαν ἀντίρρησην ἐπιδέχεται καθ' ἡμᾶς, φρονούντας ὅτι ὁ Λέων, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου, ἴσως καὶ μετὰ τινα ἔτη, ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς εἰς μνήμην καὶ εἰς ὄνομα αὐτῆς τοῦ νκοῦ ἢ εὐκτηρίου, ὅτι ἡμιτελῆ κατέλειπε τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ὅτι ἀπεπεράτωσεν, ἅμα δὲ καὶ ἐκαλλώπισεν ὁ υἱὸς καὶ διαδόχος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (911—959)· εἰς τὸ τοιοῦτο συμπέρασμα προήχθημεν ἐκ τῆς περὶ τούτου μαρτυρίας τῶν γραψάντων τῶν Πάτρια (Bandur., ἐνθ' ἀν. ἀρ. 100), ἐκ τοῦ Κωδινού (de orig. C)P, ἀρ. 132), καὶ ἐκ τῶν ἐν ταῖς εἰς αὐτὸν σημειώσεσιν ὑπὸ τοῦ Λαμπεκίου προσαγομένων χωρίων ἀπὸ δύο χειρογράφων κωδίκων (σελ. 205, E. R.), ἅτινα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἀποδιδύσκει τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς. [Ὁ Κωδινός (ἐνθ' ἀν. σελ. 74, E. R. ἀρ. 151) ἀντιτάσκει λέγων ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐποίησε· ἐφ' ᾧ ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου (Const. Christ. β. IV, σελ. 162, E. R.) ὅτι ἐξ ἔθους ἀμαρτάνει, πλείστας οἰκοδομὰς ἀποδιδούς εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον· σφάλλει ὡσχύτως καὶ ἡ ἐκ χειρογράφου προσαγομένη ὑπὸ τοῦ Λαμπεκίου περικοπή (ἀντιόθει), καθ' ἣν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντῖνου ἀνήγειρε τὴν «τερπνοτάτην» ἐκκλησίαν . . . ἣν ὀνομάζομεν Ἀγίαν Θεοφανώ].

4. Τὴν θέσιν τῶν μὲν οἰκημάτων, ἅτινα ἐξῶν-σάμενος ὁ βασιλεὺς Λέων πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Θεοφανοῦς, ὀρίζουσιν ὡς ἐξῆς τὰ ἐ-

πόμενα κείμενα: «πλησίον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» (Συμεὼν Μάγιστρος.—Συνέχ. Θεοφ.—Λέων Γραμματ. καὶ Γ. Μοραχός).

«Ἀγχοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» (Κεδρητός).

«Ἐγγίστα τοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νκοῦ» (Ζωαραῖος).

«Εἰς τὸ πρὸς Ἀνατολὰς μέρος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» (Ἀρωνόμου Σύνοψις Χροική).

Τῆς δ' Ἐκκλησίας οὕτω: «Περὶ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, τῆς οὔτης εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. » Τὴν δὲ ἁγίαν Θεοφανώ, τὴν ἐξῶθεν τῆς πηλαῖας » κόγχης τοῦ μνημοθεσίου ἀνήγειρε» κτλ. (Anon. περὶ Βανδουρίφ β. II, ἀρ. 100).

«Τὴν ἁγίαν Θεοφανώ, τὴν οὔσαν ἐξῶθεν τῆς πηλαῖας κόγχης τῶν μνημοθεσίων βασιλικῶν εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ἀνήγειρε» κτλ. (Κωδινός, de Orig. C. P. ἀρ. 131).

«Τὴν τερπνοτάτην Ἐκκλησίαν τὴν εἰς τὰ μνήματα τῶν βασιλέων εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, » ἣν ὀνομάζομεν ἁγίαν Θεοφανώ . . . » κτλ. Ἐκ δύο Βατικανέων κωδίκων περατίθησιν ὁ Λαμπεκίος ἐν σημειώσει εἰς τὸ ἀνωτέρω τοῦ Κωδινού χωρίον (σελ. 205, E. R.).

«Τὸ δὲ μνημοθέσιον τῆς ἁγίας Θεοφανώ», ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ νκοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μνημονεύει ὁ Κωδινός (σελ. 74, E. R., ἀρ. 151).

Τὰς μαρτυρίας ταύτας καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Ζωαραῖο ὑποδείκνυσιν ὁ Δουκαγγίος (Const. Christ. β. IV, σελ. 162 E. R.) περὶ τῆς θέσεως τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, οὕτω δὲ καὶ ὁ Βανδουρίος (Comment. Ant. C/P. σελ. 651, 810 E. R.).

5. Τὸν ὑπὸ τῶν χρονολογῶν τούτων λεγόμενον «περικαλλῆ», «περιφανῆ» ναὸν τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, αὐτὸς ὁ, ὡς εἶπομεν, εἰ μὴ ἀποπεριτωσας, ἀλλὰ καλλωπίσας, *Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος* ἐπανειλημμένως ὀνομάζει ἀπλούστατα «εὐκτήριον τῆς ἁγίας καὶ βασιλίδος Θεοφανοῦς»· μέμνηται αὐτοῦ ἐν τῷ κεφαλαίῳ, ὅσα δεῖ παρφυλάττειν «ἐπὶ τῇ τελετῇ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου...» ὡς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ «ὅσα δεῖ παρφυλάττειν τῇ «ἐορτῇ καὶ προελεύσει τῶν ἁγίων Πάντων»⁹⁰. Ἀναφέρει ὁ αὐτοκράτωρ συγγραφεὺς ἐν τῷ στ' κεφαλαίῳ τὸν τάρον τοῦ πάππου αὐτοῦ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου αὐτοκράτορος (τοῦ Μακεδόνα), τὸν τοῦ πατρὸς Λέοντος τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως, καὶ τὸν τῆς ἁγίας καὶ βασιλίδος Θεοφανοῦς, ὡς εὕρισκομένους «ἀριστερὰ πρὸς ἀνατολὴν» τοῦ βήματος τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων «πρὸς τοὺς τάφους, ἦγον τὸν αἰγιον Κωνσταντίνον» (E. Lips., σελ. 307). Ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ ζ' τέσσει τὸ εὐκτήριον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς *ἔνθον ναοῦ τῶν ἁγίων Πάντων*, κειμένου «δεξιῶ τοῦ ὠρολογίου τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» (σελ. 309)· ἐν τῷ δεξιῷ πρὸς ἀνατολὴν μέρει τοῦ εἰρημένου ναοῦ ἦν εὐκτήριον Λέοντος μάρτυρος· «διὰ τοῦ ἔνθου τοῦ βήματος καλλιῶν» τοῦ εὐκτηρίου τούτου, ὁ δεσπότης μετέβαινεν εἰς τὸ εὐκτήριον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, ἐξερχόμενος δὲ καὶ ἀκροώμενος τῆς ἀναγνώσεως τοῦ εὐαγγελίου ἤρχετο «πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ εὐκτηρίῳ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς»

90. Κωνστ. Πορφυρογέννητος· Ἐκθ. τῆς βασιλ. τάξ., Β' κεφ. στ', ζ'.

(σελ. 310), καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ εὐκτηρίου τοῦ ἁγίου Ὑπατίου καὶ τοῦ ἐκείσε ἐξάγοντος ἐξαέρου, ἀνήρχετο διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας τῆς ἐξαχούσης ἔξω τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἀναγούσης εἰς τὰ κατηχομενεῖα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκείθεν εἰς τὸ παλῆτιον. Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐξάγομεν ὅτι τὸ εὐκτήριον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, ἐν ᾧ καὶ ὁ τάφος αὐτῆς τε καὶ τῶν ἄλλων εἰρημένων ἦσαν, ἔκειτο ἔνθον τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Πάντων· ἀναγινώσκοντες εἰς τὸν Ἀνωόμενον Πατριολόγον (παρὰ *Βαρδουρίῳ*, βιβλ. I, ἀρ. 59, σελ. 21 E. R.), ὅτι τὸν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, πλησίον τοῦ Σίγματος ὠκοδομημένον ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου «Λέων ὁ βασιλεὺς ἐποίησε μιαν κρὸν καὶ τὴν ὕλην πᾶσαν τῶν χρυσῶν ἀψίδων, πολυποικίλων λίθων καὶ κίονος ἀπέθετο εἰς τοὺς αἰγίους Ἀποστόλους καὶ ναὸν ἀνήγειρε τοὺς ἁγίους Πάντας». (Ὁ Κωδινὸς de Orig., ἀρ. 131, σελ. 62, E. R. γράφει αἰεὶ τοὺς ἁγίους Πάντας). Εἰς ταῦτα τοῦ Ἀνωόμενου προστίθεται ὁ *Βαρδοβριος* (Comment., σελ. 593, E. R.) ἐκ τοῦ Κολοβερτινοῦ κώδικος καὶ τὰ ἐξῆς: «διὰ τὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θαυματουργίαν καὶ ἀγιότητα τῆς πρώτης λέγω Θεοφανοῦς τῆς αἰγίας καὶ θαυματουργοῦ βασιλίδος»· ὁ ναὸς λοιπὸν τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς καὶ ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Πάντων εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ναὸς ἦν, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ καταφανῶς καὶ ἡ *Ἀνάγνωσις Σύντομος χρονική* (παρὰ Σάθου, ἐνθ' ἀν.) λέγουσα· «ὁ βασιλεὺς (Λέων) ἐντίμως καὶ βασιλικῶς κηδεύσας αὐτὴν (τὴν Θεοφανώ), ναὸν ὠραιότατον εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς ὄνομα ταύτης ἀνεγείρας, ἐκεῖ κα-

» τατίθησιν, ὅνπερ δὴ καὶ τῶν ἁγίων Πάντων κα-
 » τοιομάζομεν». Ὁ Σκαρλάτος ἐκ τοῦ Πορφυρογεν-
 νήτου ἀφορμώμενος ὑπώπτεισε τὴν ταυτότητα τοῦ
 εὐκτῆριου τῆς ἁγίας Θεοφانوῦς καὶ τοῦ τῶν ἁγίων
 Πάντων, ἐκκλησιῶν ἀμφοτέρων ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῶν ἁ-
 γίων Ἀποστόλων ὄντα (Κ]πολις, τ. Α', σελ. 394),
 οὐδὲν ὅμως προσέθετο εἰς τὰ λεγόμενα τῶν χρονο-
 γράφων περὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Θεοφانوῦς ἰδίᾳ γρά-
 φων (σελ. 400), καίτοι ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ναοῦ
 τῶν ἁγίων Πάντων (σελ. 406—408) παρατίθησι τὸ
 τοῦ Κολθερτινοῦ κώδικος παρὰ Βυζανδουρίᾳ κείμενον.
 Ὁ Πασπάτης (Βλζ. Μελ., Κ]πόλει, 1877, σελ. 399)
 ἔνδον τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέγει τῆς βα-
 σιλίδος Θεοφانوῦς εὐκτῆριον, ἀνευ ἄλλης λεπτομε-
 ρείας. Ὁ Mor dtmann (Esq., ἄρ. 127), ἐπόμενος τῷ
 Πορφυρογεννήτῳ, τὸν μὲν ναὸν τῶν ἁγίων Πάντων
 τοποθετεῖ ἀμέσως παρὰ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀπο-
 στόλων, πρὸς τὸ βόρειον αὐτοῦ μέρος, ὅπου τάσσει
 καὶ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο παλᾶτιον, τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ
 ἱστορικοῦ ἀναφερόμενον· ναὸν δὲ τῆς ἁγίας Θεοφانوῦς
 ὑποδείκνυσιν (ἄρ. 126) τὸ γνωστὸν Δεμιρτζιλέρ μεσ-
 τζητί, ἐν τῇ συνοικίᾳ Τσιρτσέρ, ἀναμέσον τῆς συνοι-
 κίας Ἀτ παζάρ καὶ τοῦ τεμένους τοῦ Πορθητοῦ, βο-
 ρειοανατολικῶς αὐτοῦ· τὸ Βυζαντινὸν ὅμως οἰκοδόμη-
 μα τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος (Κωνσταντινῆς, σελ. 76,
 ἐκδ. 1824), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Σκαρλάτος (ἐνθ' ἄν. σελ.
 376), καὶ ὁ Πασπάτης (ἐνθ' ἄν. σελ. 325) λέγουσιν,
 οὐχὶ ἀστόχως, ὅτι ἐστὶν ἡ ἐκκλησίαι τῆς Θεοτόκου
 ἢ ἐπικεκλημένη τοῦ Λιβός. Ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Πάν-
 των, ὅστις, ὡς εἴρηται, ἦν ὁ αὐτὸς καὶ ὁ τῆς ἁγίας
 Θεοφانوῦς, στενωῶς ἦν συνημμένος καὶ ἔσθην συγκοι-

νων τῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναῷ· περὶ αὐτοῦ
 ἐγνωρίσαμεν τὰ ἐξῆς: ἐν ἔτει 1010, τῇ θ' Μαρτίου
 ὑπὸ σεισμοῦ «πέπτωκεν ἡ σραῖρα» (ὁ θόλος) αὐτοῦ,
 ἀνακτισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε αὐτοκρατορεύοντος Βασι-
 λείου Β' τοῦ Πορφυρογεννήτου (Κεδρηνός· σελ. 706,
 Ε. R.—Γλυκᾶς· σελ. 310, Ε. R.)· ἐν ἔτει 1200 ἐπε-
 σκέφθη τὸν ναὸν Ἀντώνιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβ-
 γορόδ, ὃς λέγει τεθσαχυρισμένην ἐν αὐτῇ τὴν κάραν
 τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου καὶ ἐτέρων ἁγίων λείψανα
 (ἐνθ' ἄν. σελ. 104)· ἐν ἔτει 1206 ἔπαθεν αὐθις ἐκ
 σεισμοῦ (Σκαρλάτος· ἐνθ' ἄν., σελ. 406), ἀμέσως μὴ
 ἐπισκευασθεὶς πιθανῶς, λατινοκρατούμενης τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάκτησιν ὑπὸ
 τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ στή-
 σαντος καὶ τὸν παρὰ τὸν ναὸν κίονα τοῦ Ἀρχιστρα-
 τήγου· ἐν ἔτει 1283 τοῖς Ἀρσενιάταις «ὁ τῶν ἁγίων
 » Πάντων ναὸς ἐδίδοτο, εὐ μὲν μεγέθους καὶ κάλλους
 » ἔχων, ἅμα μὲν εἰς ὑποδοχὴν τῶν ἀρικνουμένων
 » ἅμα δὲ καὶ εἰς οὐ μετρίαν παραψυχὴν καὶ τέρψιν,
 » ἐκ παλαιοῦ δὲ κεκλεισμένος ὡς μηδὲ πολλοὺς με-
 » μνησθαι ἤν τι που καὶ εἰτελέσθαι ἐν τούτοις τῶν
 » ἱερῶν τελετῶν» (Παχυμέρης· Ἀνδρ., I, 13)· ἐν ἔτει
 1296, τῇ α' Ἰουνίου, ὑπὸ σεισμοῦ «ὁ . . τῶν ἁγίων
 » Ἀπάντων ναὸς ἐς τότε συνεστηκώς, καὶ μηδενὸς
 » τῶν ἀναγκῶν λειπόμενος, ἐλεεινὴν θραύσιν πάσχει
 » καὶ πτώσιν τῆς ὀροφῆς, ὅση τε περὶ τὸ βῆμα καὶ
 » ὅση περὶ μέσον ἀνωκοδόμητο» (Παχυμέρης· ἐνθ' ἄν.,
 III, 15.—Μέμνηται τοῦ σεισμοῦ καὶ Γρηγόριος VI, 9.)·
 φαίνεται ὅτι οὐδεμία πρόνοια τότε εἰλήφθη περὶ αὐ-
 τοῦ, καὶ περὶ 1390 ἔτος τὰ εἰρήπια τοῦ ναοῦ
 «κατεῆλθον» ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Β' ὁ Παλαιολόγος

ἐγρήσατο εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐν τῇ Χρυσεῖ Πύλῃ
 πύργων (Δούκας· κεφ. XIII). Διὸ καὶ ὁ Βουονιδε. *Imón-*
της, τῷ 1422 ἐπισκεψάμενος τὴν Κωνσταντινούπο-
 λιν, περὶ τὸν χρόνον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέγει ἰδρυ-
 μένον τὸν κίονα τοῦ ἀρχαγγέλλου (Ἑλλ. Φιλ. Σὺλ.,
 Εἰκοσιπενταετ. σελ. 186), διότι οὐδ' ἔχνος ἀπέμενε
 τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Πάντων, πρὸ τοῦ ὁποῦ πάντες
 οἱ πρὸ αὐτοῦ τοποθετοῦσι τὸν κίονα τοῦτον· τὴν ἐ-
 ρείπωσιν μαρτυρεῖ καὶ ἡ πικτελὴς σιωπὴ τῶν ρώσων
 προσκυνητῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, μετὰ τὴν πλο-
 σιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204, μᾶλλον
 δὲ μετὰ τὴν βλάβην τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Πάντων ἐκ
 τοῦ σεισμοῦ τῆς α' Ἰουνίου 1206, φαίνεται μετενε-
 χθὲν τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς εἰς τὴν γυναι-
 κείαν Μονὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου· ὁ Κολβερινὸς
 Κῶδιξ παρὰ Βυθουρίφ (Comment., σελ. 651, E. R.)
 γράφει πρὸ τοῦ 1320 ἔτους λέγει: «... ἥτις (Θεοφα-
 » νώ) κατέκειτο εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· ἥτις
 » μέχρι τῆς σήμερον ἀναπηγάζει κρουνοὺς θαυμάτων
 » μεγίστων ἐν τῇ γυναικείᾳ Μονῇ, τῆς (;) εἰς ὄνο-
 » μα τιμωμένης τοῦ Μεγάλου καὶ ἁγίου Κωνσταντί-
 » νου»· εἰδομένη δ' ὅτι εἰς τὴν Μονὴν ταύτην λέγει
 ἀναπαυόμενον τὸ λείψανον τῆς ἁγίας καὶ ὁ τῷ 1350
 ἐπισκεψάμενος τὴν Κωνσταντινούπολιν ῥώσος Στέφ-
 νος ὁ ἐκ Νοβγορόδ. [Ἄλλην μνείαν τῆς γυναικείας
 ταύτης Μονῆς τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου δὲν ἐγνωρί-
 σκαμεν, οὔτε εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, οὔτε εἰς τὸν Δου-
 κάγγιον καὶ τοὺς μεταγενεστέρους ἀπαντώσης]. Ἐ-
 πειδὴ λοιπόν, κατὰ τὰ εἰρημένα, ὁ ναὸς τῶν ἁγίων
 Πάντων, ὁ καὶ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, φθίνοντος τοῦ
 μὲν δεκάτου τρίτου αἰῶνος (1296) εἶχεν ἐρειπωθῇ,

τοῦ δὲ δεκάτου τετάρτου (1390) τέλεον ἐξαφανισθῇ,
 ἔπεται, ὅτι τὸ ἔτι καὶ νῦν ὁρώμενον Βυζαντινὸν οἰ-
 κοδόμημα, τὸ Δεμιρτζιλέρ μεστζητί, διατῶζον τὸν
 βυζαντινὸν θόλον καὶ τοὺς τοίχους, δὲν δύναται νὰ
 λεχθῇ λείψανον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, καὶ
 ὅτι δικαίως θεωρεῖται λείψανον τῆς Μονῆς τῆς Θεο-
 τόκου τοῦ Λιθός, ἥτις ἀναφέρεται σωζομένη καὶ λει-
 τουργοῦσα δεκάδας τινὰς ἐτῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς
 πόλεως ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν (τῷ 1416, Φραντζῆς· I,
 38. Τῷ 1419—1421, Ζώσιμος ὁ δικάκωνος· Itin. Rus.
 σελ. 205).

6. Τόσαῦτα εἰπόντες περὶ τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ εὐ-
 κτηρίου τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς—ἁγίων Πάντων, παρα-
 πέμπομεν τὸν πλείω εἰδέναι βουλόμενον εἰς τὸν Δου-
 κάγγιον καὶ τὸν Σκαρλάτον καὶ ἐπάνειμεν εἰς τὸ λεί-
 ψανον τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς· ὡς εἵπομεν μεσοῦντος
 τοῦ 14' αἰῶνος τοῦτο ἀπέκειτο εἰς τὴν γυναικείαν
 Μονὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου· πότε καὶ διχτὶ με-
 τηνέχθη ἀπ' α' τῆς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου
 ἄδελον· ἀλλ' ἀπὸ ταύτης, ὅτε ἅπασα αὕτη ἡ παρα-
 λία περιελήφθη εἰς τὸ νέον παλάτιον τοῦ κατακτη-
 τοῦ Σουλτάν Μεχεμέτ Β', μετηνέχθη εἰς τὸν τότε πα-
 τριαρχικὸν ναόν, τὴν Μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, καὶ
 ἐξ αὐτῆς τῷ 1587, εἰς τὸν ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικὸν
 ναόν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου εὐρίσκεται σήμερον.

ιστ'.

Λείψανον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ὁ αὐτὸς Ῥώσος
 προσκυνητὴς ὁ ἱεροδίακωνος Ζώσιμος λέγει ἀποκείμε-
 νον ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φλανθρώπου τὰ λείψανα Λέοντος

τοῦ Σοφοῦ ἐγνωματεύσαμεν ἤδη εἰς τὴν πραγματείαν ἡμῶν περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τῆς Παμμυκακρίστου (ἐνθ' ἄν.) ὅτι ἐξ ἀνακριβοῦς πληροφορίας ὁ Ζώσιμος λέγει τὸν ἐν τῇ Μονῇ τάφον τοῦ κτίτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ὄντα τὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἐμμένονεν καὶ νῦν εἰς τὴν γνώμην ἐκείνην, ἀφοῦ πολλαχῶς μεμαρτυρημένον εὐρηται ὅτι ὁ Λέων ἐτέθηκε εἰς τὸ ἥρῳον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων· καὶ μὲν καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦν αὐτόθι τεθαμμένη· ἡ ἀνακομιδὴ ὅμως αὐτῆς δικαιολογεῖται, διότι αὕτη μὲν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν ταῖς ἁγίαις καὶ θαυματουργοῖς κατετάχθη, ἐκεῖνος δὲ οὐ μόνον τοιαύτης τιμῆς δὲν ἡξιώθη, ἀλλὰ τούναντίον ἄφορισμοῦ ἐπιτίμιον ἔλαβε παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νικολάου Α' ἐπὶ τετραχαμῖα διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ Ἀντώνιος ἐξεπλάγχθη ἰδὼν ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῷ 1200 εἰκόνα παριστῶσαν τὸν αὐτοκράτορα «κυρ Λέοντα τὸν Σοφόν» καὶ ἠρώτησε διὰ τί ἐζωγραφήθη (It.R. σελ. 90—91).

Ἐὰν δὲ ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι κατὰ τὴν ἐπιτέλειαν τῆς ἐτησίου μνήμης τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁ βασιλεὺς «θυμιᾶ» καὶ «τὸν τάφον Λέοντος τοῦ ὀρθοδόξου δεσπότης», τὴν τιμὴν ταύτην ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος παρὰ δίδωσιν ἡμῖν γιγνομένην, καὶ ἴσω αὐτὸς ἐξ ἀτομικοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἐθέτισεν. Οὕτω λοιπὸν λόγος ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Λέοντος ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου δὲν ὑπάρχει· τὴν τοῦ Ζωσίμου μαρτυρίαν ἐθεωρήσαμεν εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν πραγματείαν ἡ-

μῶν περὶ τῆς Μονῆς τῆς Παμμυκακρίστου ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ τάφου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἡ λιθίνη λάρναξ τοῦ ὁποῦ κομισθεῖσα εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἐσώζετο κατὰ τὸ 1578, ἥς ἀπεικόνισμα ὑπὸ τοῦ τότε ἐπισκεφθέντος τοῦ πατριαρχείου Σ. Σβάργγερ δημοσιευθὲν ἀνετυπώσαμεν ἐν τῇ εἰρημένῃ πραγματείᾳ ἡμῶν. Ὁ Ζώσιμος ὑπέπεσε καὶ εἰς σφάλμα εἰπὼν γυναικεῖαν τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, ἐνῶ ἦν ἀνδρῶν· ἀβυσανίστως κατ' ἀρχὰς ἀκολουθήσαντες αὐτόν, ἐδευτερολογήσαμεν (Ἑλλ. Φιλ. Σύλ. τ. ΚΔ', σελ. 81) διορθοῦντες τὸ σφάλμα.

εἰς.

Λείψανον ἁγιομάρτυρος Ἀνίας. Ἀγνωστος αὕτη εἰς τε τοὺς ἡμετέρους ἁγιογράφους, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ρώσους προσκυνητάς· ὁ Γαβριήλ Δεστούνης⁹¹ λέγει ὅτι τὸ χειρόγραφον φέρει (Ἀγία), καὶ ἀναγινώσκει (Ἀνγία) ὅπερ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τῆς Mme Khitrowa ἔχει Ania. Φρονοῦμεν ὅτι ὁ γράψας τὴν ἀνώνυμον περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1424—1453) ἐκ παραδρομῆς ἢ μνημονικοῦ λάθους ἔγραψεν οὕτως, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Θεοφανοῦς ἢ μᾶλλον Θεοφανίας = Theophanie, καὶ ἐκ περισσοῦ προσέθηκε καὶ τὴν λέξιν μάρτυς (μουτσενίτζα). Ἰσως ἐννοεῖ ὁ Ἀνώνυμος καὶ τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Ἀννης, ὅπερ ἡσπάζθη ὁ ἐκ Νοβγορόδ Στέφανος, τῷ 1350, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου (σελ. 119), τῶν Μαγγάνων, ὁ-

91. Ἐφημερίς τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσ. Ἐκπαίδ., ἐν Ὁδησσῷ, 1890, τόμ. CCLXIX. τεύχ. II, σελ. 240,

πισθεν τοῦ τοίχου τοῦ ὀπίου, ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοποθετεῖ ὁ αὐτὸς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου. Λείψανον τῆς ἁγίας Ἄννης ἀναφέρει κείμενον καὶ τῷ 1200 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ' Ἀντώνιος ἐν ἀνοικτῷ φερέτρῳ, πρὸς τὴν θάλασσαν (ποῦ;), ἐντεῦθεν τοῦ ναοῦ Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ (Ἐγιούπ, τανῦν).

εἴ'.

1. *Χεὶρ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου.* Αὕτη μετεκομίσθη ἐξ Ἀντιοχείας εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ὑπὸ τοῦ διακόνου Ἰωβ περὶ τὸ 957 ἔτος (Ζωναρ. XVI, κβ') κατὰ τὴν ὑπόμνησιν τοῦ Δαφνοπάτου, κατὰ πρῶτον δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γεδεών ἐν τῷ Βυζαντινῷ ἐορτολογίῳ (σελ. 148—150). κατὰ σύγχρονον κατάλογον, τῷ 1150, ἐθῆσσυρίζετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Παλατίου σὺν τῇ χειρὶ καὶ ὁ βραχίων τοῦ Βαπτιστοῦ (Riant; Exuv. τ. II, σελ. 212), καὶ κατ' ἄλλον τοῦ 1137, σὺν τούτοις καὶ ἡ κεφαλὴ (αὐτόθι σελ. 214), τῷ 1200 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ' Ἀντώνιος ἐν τῷ πχλατίῳ Βουκολέοντος λέγει εὐρισκομένην σὺν τῇ ράβδῳ καὶ τὴν δεξιάν χεῖρα τοῦ Προδρόμου, προσαγομένην κατὰ τὰς στέψεις τῶν βασιλέων (Itin. Russes, σελ. 98). Οἱ Λατίνοι τῷ 1204 συλήσαντες τὰς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπήγαγον εἰς τὴν Δύσιν οὐ μόνον διάφορα μέρη τοῦ λειψάνου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὡς βρέγμα, κρνίον, ἰνίον, μέτωπον, ὄφρυς, πρόσωπον, πρειαῖς, γενειάδα, κόμην, ἐγκέφαλον, ὀδόντας, ὦμους, βραχίονα, στῆθος, ἀλλὰ καὶ ἐνδύματα καὶ εἰκόνα καὶ λιθινὸν βαπτιστήρα καὶ ξύλον

ἐφ' οὗ ἀπεκεφαλίσθη· περὶ πάντων τούτων, ἐν οἷς περὶ χειρὸς εὐκρινὴς οὐδεὶς λόγος εὐρηται, ὁ Riant συλλέξας ἐδημοσίευσεν ἀντιθετικὰς μαρτυρίας τῶν τε λαφυραγωγῶν καὶ τῶν ἀποδεξαμένων αὐτὰ μονῶν τῆς Δύσεως. Μελετήσαντες τὰ περὶ τῆς χειρὸς τοῦ Προδρόμου κείμενα, περιληφθέντα εἰς τὸ μνημονευθὲν δίτομον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ καὶ ἀκαμάτου ἐρευνητοῦ «Exuviae sacrae Constantinopolitanae», ἐπέισθημεν ὅτι οὗτος ἡπατήθη ἀπορηνόμενος ὅτι ἀντὶ βραχίονος νοητέον χεῖρα μᾶλλον· τὰ κείμενα ὅσα ἐδημοσίευσεν ὡς σχετικὰ τῆς χειρὸς τοῦ Προδρόμου ἀναφέρουσι βραχίονα αὐτοῦ (τόμ. II, σελ. 144—149, XCIII, XCV, XCVI, XCVII). Βασισθεὶς εἰς τὴν περὶ τῆς χειρὸς μαρτυρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου ἐν τοῖς προλεγομένοις περὶ τῶν ἐγγράφων τούτων (τ. I, σελ. CLXXXII—CLXXXIII), ὑπέστημειώτατο ὅτι καίτοι δύνανται νὰ ὑποτεθῇ ἐκ τῶν φράσεων τοῦ ἐγγράφου ὅτι περὶ βραχίονος ὁ λόγος ἐστίν, οὐχ ἦττον ἐπειδὴ αὐταὶ δηλοῦσιν ὅτι τὸ σχῆμα τῆς λειψανοθήκης ἦν ἐν εἵδει βραχίονος, διὰ τοῦτο ἀντὶ βραχίονος νοητέον μᾶλλον χεῖρα· οὕτω σκεψάμενος ὁ Riant πκρεδέξατο ὡς τὴν δεξιάν χεῖρα τοῦ Προδρόμου τὴν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐγγράφοις λεγόμενον βραχίονα, καὶ εἰς αὐτὴν ἀπέδωκε καὶ τὴν γενομένην τελετὴν ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ τοῦ λειψάνου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Citeaux (τ. II, σελ. 302). Τέσσαρα εἰσὶ τὰ σχετικὰ ἐγγράφα. Ἐκ τοῦ πρώτου, χρονολογουμένου ἐξ Ἀθηνῶν, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1261, γνωρίζομεν ὅτι ὁ Βαλδουῖνος Β', λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπολέσας τότε αὐτήν, δηλοῖ ὅτι μὴ δυνάμενος ν' ἀποδώσῃ τὸ δάνειον πεντακισχιλίων ὑπερ-

πύρων (φρ. 67500) ἐγκαταλείπει τὰ ἐνέχυρα, καὶ ἀναγνωρίζει ἀπόλυτον αὐτῶν κύριον τὸν δανειστὴν Ὁ-
θωνα de Cicons, αὐθέντην Καρύστου· οὗτος διὰ δύο
ἐγγράφων ἐξ Εὐβοίας ἀπὸ 20 καὶ 21 Μαρτίου 1263,
ἐπὶ τῇ βῆσει τοῦ ἐγγράφου τοῦ Βαλδουίνου ἀποδει-
κνύων τὴν νομιμότητα τῆς κυριότητος τοῦ ἐνεχυρια-
σθέντος αὐτῷ βραχίονος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βα-
πτιστοῦ, ὁμολογεῖ ὅτι ὁρᾶται αὐτὸν τῇ ρηθείσῃ
Μονῇ τοῦ Citeaux ὡς ἐξῆς: « . . . offero monasterio
» vestro Cistercii . . . pretiosum thesaurum, brachium
» b. Iohannis Baptiste, in theca aurea et capsella ar-
» gentea, (que) sunt yperperis trecentes appretiate . . .
» quod, inquam, brachium baptizavit appendentem
» tribus digitis molem terre, baptizantem in Spiritu
» sancto et igni, Dominum scilicet Jesum Christum;
» in stupentis undo Iordanis . . . » (τ. II, σελ. 146
— 7), ἥτοι: προσφέρω τῇ ὑμετέρᾳ Μονῇ τοῦ Citeaux,
πολύτιμον θησαυρόν, τὸν βραχίονα τοῦ ἁγίου Ἰωάν-
νου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐν χρυσῇ θήκῃ καὶ ἀργυρῷ κυ-
τίῳ, τετιμημένους ἀντὶ τριακοσίων ὑπερπύρων (φρ.
4050) . . . ὅς, λέγω, βραχίων ἐβάπτιστε διὰ τριῶν
δακτύλων σύμπαντα τὸν κόσμον, βαπτίσας ἐν ἁγίῳ
Πνεύματι καὶ φωτί, τὸν Κύριον δηλαδὴ Ἰησοῦν Χρι-
στόν, εἰς τὰ ἔρεμα τοῦ Ἰορδάνου κύματα. Καὶ διὰ τοῦ
μεταγενεστέρου ἐγγράφου: « . . . cum itaque . . . ha-
» beremus brachium illius venerandissimum, cuius
» preclare vocis tonitruum nobis intonuit et dextre
» manus digitus Redempterem mundi seculo demon-
» stravit . . . brachium ipsum, aurea theca tectum et
» in argentea capsula reconditum trecentorum yperpe-
» rorum pretio estimatis . . . transmittentes . . . » (σελ.
147—8), ἥτοι: Καὶ δὴ . . . κατέχοντες τὸν σεβὰ-

σμιώτατον βραχίονα ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἀπήχησεν
ἡμῖν καθρώτατα τῆς φωνῆς τὸ βροντῶδες, ὁ δὲ δά-
κτυλος τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπεδείχτο τοῖς ἐπερχομένοις,
τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου . . . τὸν βραχίονα τοῦτον ἐν
χρυσῇ θήκῃ πεφυλαγμένον καὶ ἐν ἀργυρῷ κυτίῳ ἐγ-
κεκλεισμένον, τετιμημένοις ἀντὶ τριακοσίων ὑπερπύ-
ρων . . . διαβιβάζοντες . . . » Ἐπίσης καὶ τὸ ἐπὶ τῇ
παράθεσιν τοῦ λειψάνου γεγονὸς πρακτικὸν λέγει «...
» in deportando de Grecia gloriosissimas reliquias
» videlicet brachium s. Ioannis Baptiste ... concedit...»
(σελ. 149), ἥτοι: . . . μετενεγκὼν ἐξ Ἑλλάδος ἐνδο-
ξότατα λείψανα, τὸν βραχίονα δηλαδὴ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ . . . ἐδωρήσατο . . . Πάντα
λοιπὸν ταῦτα τὰ αὐθεντικὰ κείμενα ἀναφέρουσι βρα-
χίονα οὐχὶ χεῖρα· διὰ τοῦτο ἐπίσθημεν ὅτι ἡπατή-
θη ὁ Riant, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ οὐδεμίαν παρατήρησιν
ἐποίησατο εἰς τὴν μνηστειάν τοῦ Πύλου Ραννουζίου,
ὣν παρέθετο ἐν σελ. 270—272 τοῦ Β' τόμου, περὶ
τῆς ἐν Βενετίᾳ ὑπάρξεως τῆς χειρὸς. Ὁμιλῶν ὁ Βε-
νετὸς ἱστορικός τῆς Δ' σταυροφορίας περὶ τῶν ἐκ Κων-
σταντινουπόλεως ἀπαχθέντων λειψάνων λέγει: « Ἡ τοῦ
Προδρόμου δεξιὰ χεὶρ, ἡ ἐν τῷ ποταμῷ Ἰορδάνῃ βα-
πτίσασα τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ πολλῶν
ἡδὴ ἐτῶν διετηρεῖτο ἐν χρυσῷ κυτίῳ εἰς τὴν ἐν τῇ
συνοικίᾳ Canaregio (ἐν Βενετίᾳ) ἐκκλησίᾳ τῶν ἁγίων
Ἑρμαγόρου καὶ Φορτουνάτου· ἐξ ἀπάντων δὲ τῶν ἐν
τῇ πόλει τῆς Βενετίας λειψάνων, τοῦτο μόνον κατὰ
τάς δημοσίας προελεύσει· ῥέρεται ὑπὸ κορυβού-
κλειον»⁹². Ὁ Riant τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁθωνος de Cicons

92. P. Rannuzio; ἐνθ' ἀν., σελ. 97.

προσενεχθέν τῇ Μονῇ τοῦ Citeaux λείψανον πρᾶξεται, καθὼς εἵπομεν, ὡς τὴν χεῖρα τοῦ Προδρόμου, τὴν ὑπὸ Ἀντωνίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀναφερομένην· ὡς βραχίονα δὲ τὸ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος (des dépouilles, σελ. 190—191) μετενεχθέν ἐν ἔτει 1205 ὑπὸ τοῦ Nivelon de Cherizy καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῇ ἐν τοῖς ἀμπελῶσι (S. Ioannes-ad-vineas) τῆς ἐνορίας Soissons κατεταθέν λείψανον, οὗ ἡ ἀνακομιδὴ ἐπανηγουρίζετο αὐτόθι κατ' ἔτος τὴν 27 Ἰουνίου (Exuv. τ. II, σελ. 33, 35, 295). Τὸ λείψανον τοῦτο τὸ ἐν Soissons ἐκῆκε κατὰ τὸν δέκατον ἑκτον αἰῶνα (des dép., ἐνθ' ἀν.). Ὁ Ph. Bruun⁹³ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Προδρόμου εὐρεῖται νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου τῆς Πετροπολῆως, λέγει ὅτι δίκαιον ὁμολογεῖται ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Βαλδουίνου Β' ἐκχωρηθεὶς τῷ Ὁθωνί de Gicons βραχίονα ἀριστερὸς ἦν· οὕτω δ' ἔπεται ὅτι ὁ ἐν Soissons τῷ 1205 ὡς βραχίονα τοῦ Προδρόμου κομισθεὶς οὐδ' αὐτός, οὐδ' ἐκεῖνος ἠδύναντο εἶναι· ὁ Bruun ἐπομένως τὸν ἐν Belley ὑπάρχοντα δάκτυλον, τὸν ἐν Valenciennes δείκτην, καὶ τὰ ἐν Γενούῃ ἐκ Πέρα τῷ 1461 σταλέντα λείψανα «ex brachio S. Ioannis Baptiste» λέγει ὄντα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Συντασσόμεθα τῇ γνώμῃ τοῦ Bruun, διότι διάφοροι μαρτυρίαι πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Προδρόμου παρέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξωσθέντων τῶν Λατίνων, ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέπτου τεθησαυρισμένη· τῷ 1350 ὁ ἐκ Νοβγορόδ Στέφανος

93. Ph. Bruun; ἐνθ' ἀν. σελ. 27—28, σημ. 4.

ἡσπᾶσθη αὐτὴν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ, ἣν δις ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα de la très belle Mère de Dieu (σελ. 122, 124)· ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει λέγει ρητῶς ὅτι «ἡ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ χεὶρ ἐστὶν ἡ τοῦ Βαπτιστοῦ δεξιὰ, ἐνῶ ἡ ἐν τῇ τῶν Πετρίων Μονῇ τοῦ Προδρόμου λεγομένη χεὶρ, δὲν εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἰδρύσαντος καὶ καλλωπίσαντος τὴν Μονὴν ταύτην ἁγίου Ἰωάννου». Τὴν ἀριστερὰν τοῦ Προδρόμου λέγει ὁ Στέφανος οὔσαν εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἰερδάνου, ἥτοι εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐν οἷς ὁ Bruun θεωρεῖ αὐτὸν σφαλλόμενον, ἐνεκα τῶν ἀνωτέρω εἰκασιῶν αὐτοῦ· τῷ 1389—1405 ὁ ἐκ Σμολένσκ Ἰγνάτιος λέγει ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλέπτου ὑπάρχουσιν «τὴν βαπτίσαν τὸν Κύριον ἡμῶν χεῖρα τοῦ Προδρόμου» (σελ. 138—139)· τῷ 1393 Ἀλέξανδρος ὁ Σκρίβων αὐτόθι «τὴν δεξιὰν χεῖρα» σελ. 163)· τῷ 1402 ὁ Ἰσπανός Κλαβίχος «τὸν βραχίονα μετὰ τῆς χειρὸς . . . τῆς δεξιᾶς» Bruun; ἐνθ' ἀν. σελ. 7, γράφων τὴν Μονὴν Peribेलico)· τῷ 1419—1421 ὁ διάκονος Ζώσιμος ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ «τὴν χεῖρα τοῦ Προδρόμου δι' ἧς ἐβάπτισε τὸν Χριστὸν» σελ. 204)· τέλος τῷ 1424—1453 ἡ ἀνώνυμος περιγραφή ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου χρυσῶ πεποικιμένην τὴν χεῖρα τοῦ Προδρόμου» (σελ. 231), δι' ἄγνωστον αἰτίαν μετακομισθεῖσαν ἐκεῖ· ἡ τελευταία αὕτη μνηεῖα ἔλαθε τὸν Bruun ὅστις (σελ. 30) λέγει ὅτι ὁ βραχίονα ἔμεινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου (Περιβλέπτου), πολὺν πρὸ τοῦ Κλαβίχου χρόνον μετακομισθεῖσα, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· μαθὼν δὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ πολυτίμου λειψάνου Βαχίχ-ζήτ ὁ Β', εἰς ἐνδειξιν τιμῆς, ἀπέστειλεν αὐτὸ τῷ

1484 τῷ πρωτομάρτυρι τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ Πέτρῳ d' Aubusson, κατὰ θέμειν αὐτὸ εἰς τὴν ἐν Ρόδῳ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· ἀλωθείσης τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν, μετηνέχθη εἰς τὴν ἐν Μελίτῃ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ἐπὶ τέλους, ἀποδεξαμένου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Παύλου τὸν τίτλον πρωτομάρτυρος τοῦ τάγματος, ὁ δεξιὸς βραχίον τοῦ ἁγίου ἀπεστέλλη εἰς Γατσίναν καὶ μετ' οὐ πολὺ μετηνέχθη εἰς τὴν Πετρούπολιν. (Ὁ Bruun ἔλαβεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μουραβιέφ, σ. 40 τὴν διήγησιν· ἀναφέρει τοῦτο σχεδὸν ὁμοίως καὶ ὁ Σκαρλάτος (Κ)πολις, τ. Α', σελ. 360) προσθεὶς καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἄλλ' » ἐπειδὴ ὁ Χάμμερ διηγεῖται αὐτὸ τοῦτο γενόμενον » καὶ ἐπὶ Μεχμέτ τοῦ Δ' τῷ 1689, φαίνεται ὅτι, » ἂν δὲν ἦνε σύγχυσις ἰδεῶν, ἢ ἡ ἐτέρα τῶν δύο » τούτων χειρῶν εἶνε ἡ ἀριστερά, ἢ εἰς σχῆμα χειρὸς » κατεσκευασμένη θήκη δὲν περιεῖχεν εἰμὴ μόνον μέ- » ρος τῆς δεξιᾶς τοῦ Προδρόμου . . . ». Ὁ Clavijo περιγράφει τὸ ἅγιον λείψανον ὡς ἐξῆς: «Ἦτο ὁ δεξιὸς » βραχίον, ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος τὸ κάτω μέρος μετὰ » τῆς χειρὸς· ἐτηρεῖτο εἰς ἐντελεστάτην κατάστασιν » καὶ ἀκέρσιος· καίτοι δὲ λέγεται ὅτι ὁλόκληρον τὸ » σῶμα τοῦ μακαρίου ἁγίου Ἰωάννου ἐκάνη, πλὴν τοῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς, δι' οὗ ἔδειξεν εἰπὼν «ἰδοὺ » ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ», ἐν τούτοις ὁ βραχίον ἐφάνη » ἡμῖν ὅλως ἀκέρσιος· ἦτο δεδεμένος διὰ λεπτῶν ρά- » βδων χρυσίνων· ἔλειπε δὲ μόνον ὁ μέγας δάκτυ- » λος . . . ». (σελ. 7. Τὸ περὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ δακτύλου συναξάριον, ὃ ἐδιηγήθησαν αὐτῷ οἱ μοναχοί, παρκαλείπομεν). Ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάν-

νου Προδρόμου τῆς Πέτρας εἶδε τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἦτοι «τὸ μεταξὺ τοῦ ὤμου καὶ τῆς χειρὸς μέ- » ρος. Ὁ βραχίον εἶχε καὶ μόνον τὸ δέριμα καὶ » τὰ ὅστ' ἔμενον (;). Οἱ ἄρμοι τοῦ ἀγκῶνος καὶ τῆς » χειρὸς ἦσαν χρυσῷ πεποικιλμένοι καὶ λίθοις πολυ- » τίμοις» (σελ. 5). Εἰς τὴν Μονὴν ταύτην τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας ἦσαν τεθησαυρισμέναι καὶ ἡ κάρκα καὶ ἡ δεξιὰ τοῦ Προδρόμου λέγει ὁ Χάμμερ κατὰ τὸν Σκαρλάτον (ἐνθ' ἂν., σ. 564) ἐπαγόμενον καὶ τάδε: « Εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἀφιέρωσεν ἡ διάσημος » Ἄννα ἡ Κομνηνὴ, εἰς μνήμην τῆς μάχης αὐτῆς, » τῆς ... Δαλασσηνῆς, λείψανον (ὅστ' ἄριον ἐκ τοῦ θένα- » ρος ἢ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς) τοῦ Προδρόμου, περι- » κλεισμένον ἐν χαλκῇ ἐπιχρυσῷ χειρὶ, τὸ ὅποιον ἐ- » σώζετο ἐπὶ Δουκαγγίου⁹⁴ ἐν τῇ ἐν Καστελλοδούνῳ » Μονῇ τῆς ἁγίας Μαγδαληνῆς, μετὰ τὴν ἐξῆς ἐπὶ τῆς θήκης ἐπιγραφὴν:

» Ὁ καρπὸς ὅσπου, ἡ δὲ χεὶρ χρυσῇ! πόθεν
» ἐκ τῆς ἐρήμου καρπός; Ἐκ Παλαιστίνης
» χρυσῇ παλαιστῇ χρυσοδάκτυλος. Ξένον!
» Ὅσπου ὁ καρπὸς ἐκ φυτοῦ τοῦ Προδρόμου.
» Τὴν χεῖρα νῦν γάνωσι τέχνη καὶ πόθος
» Ἀννης ἀνάσσης ἐκγόνοιο τῆς πορφύρας».

Τοῦ λειψάνου τούτου ἡ μνεία καὶ ἔρευνα ἔλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Riant.

2. Ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων διαφόρων εἰδήσεων περὶ τῶν λειψάνων τούτων, τῶν βραχιόνων δηλαδὴ καὶ τῶν χειρῶν τοῦ Προδρόμου ἐλλεῖπει ἡ δέουσα διάκρισις τῶν μερῶν, καὶ κρατεῖ ἐπ' αὐτῶν σύγχυσις

94. Ἐκ τοῦ Δουκαγγίου· Const. Christ. σελ. 104, E.R.

παρουσιάζουσα πολλαπλότητα αὐτῶν· ἴσως εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ τῶν Σταυροφόρων καὶ τῶν Λατίνων κατ' ἐξοχὴν προτίμησις τῶν λειψάνων τοῦ Προδρόμου. Περί τοῦ Wallon, τοῦ κληρικοῦ Ἀμβιανού, τοῦ κλέψαντος τῷ 1206 ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Μπαγγάνων τὴν εἰκονίζουσαν τὴν μορφήν τοῦ Προδρόμου πινακίδα (ἥς ἀπεικόνισμα ἐδημοσίευσεν ὁ Δουκάγγιος Const. Chr. σελ. 100, E. R.), λέγει ὁ Ριχάρδος de Gerboredo ἐπίσκοπος Ἀμβιανού, ὅτι αθεῖω κινήθεις ζήλω πρὸς κνεύρεσιν ἁγίων λειψάνων, » ἐν μεγίστῃ κατανύξει προσηύξατο, πολλοὺς λυγ- » μούς καὶ στεναγμούς βελών, καὶ ὑποσχόμενος τὴν » μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ πατρίδι ἀνακομιδὴν παντὸς ὡ- » ραίου λειψάνου, ὅπερ ἤθελεν εὐδοκήσει ὁ Θεὸς » ν' ἀποκτήσῃ. Καὶ δὴ ὁ Θεὸς ὁ ἐπακούων πάντοτε » τὰς δεήσεις τῶν ἐν ταπεινότητι ἐπικαλουμένων » αὐτόν, ἰδὼν τὰς θλίψεις καὶ τοὺς πόθους αὐτοῦ, » οὐ μόνον ἐχορήγησεν ὅ,τι ἐπεθύμει, ἀλλὰ καὶ » πλειότερον ἢ ὅσον ἤλπιζε. Διότι, ἀποῦ μετὰ τὸν » Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν Παρθένον Μαρίαν (σώματί » τε καὶ ψυχῇ εἰς τοὺς οὐρανούς ἀνελθόντας), ἐνδο- » ξότερος ἄνθρωπος πλὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ » Βαπτιστοῦ δὲν ὑπῆρξεν, ὅποιον μεῖζον λείψανον ἢ » τὸ εἰκονίζον τὸ εὐγενέστερον μέρος τοῦ σώματος » τοῦ Προδρόμου ἠδύνατο ν' ἀπολαύσῃ;» (Exun. τ. I σελ. 28). Πραγματικῶν δὲ διηγούμενος τὴν ἐκ Λομβαρδίας ἀπέλευσιν τοῦ Wallon καὶ τοῦ Belley, πρὸς ληστὰς συνέντευξιν, «φαντασθῆτε γράφει εἰς ποῖον » φόβον καὶ ἀγῶνα εὐρέθη τότε ὁ Wallon φοβούμε- » νος μήπως φωραθῇ· διότι ἂν οἱ ἐν Belley εὕρισκον » τὸν θησαυρὸν τοῦτον, (αὐτοὶ οἵτινες ὑπερεσεμνύ-

» νοντο ἵνα μόνον δάκτυλον ἔχοντες τοῦ ἁγίου Ἰωάν- » νου), ἀναμφιβόλως ἤθελον ἀρπάσει ἀπὸ τὰς χεῖρας » τοῦ πτωχοῦ καὶ ἀβοηθήτου κληρικοῦ, τὰ πάντα » τολμῶντες ὅπως λάβωσιν εἰς χεῖρας τὴν ἐνδοξοτά- » την μορφήν τοῦ ἁγίου» (σελ. 42). Τὴν γενειάδα τοῦ Προδρόμου ἀναφέρει ἡ νύθος ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1092) πρὸς τὸν κόμητα Φλάνδρας (σελ. 208), ὅστου δὲ τῆς κήρας οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ἐνῶ πολλὰ εἰσιν αἱ περὶ τῆς ὅλης κήρας μαρτυρίαι.

εθ'.

Λείψανον ἁγίου Νικολάου. Νικόδημος ὁ ἁγιο- » ρεῖτης τάσσει εἰς τὴν κ' Μαΐου τὴν μνήμην τῆς ἀνα- » κομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Μύρων ἐπισκόπου Νικο- » λάου ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς μετακομιδῆς αὐτοῦ » εἰς «Μπάρο» τῆς Ἰταλίας· ταῦτα λέγει γενόμενα τῷ 1081 ἔτει· τὸ λείψανον ἀπωλέσθη ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ἄγνωστον πῶς καὶ πότε. Νέον ἁγίου Νικο- » λάου λείψανον ἐν ἀνοικτῷ φερέτρῳ λέγει ἀποκείμε- » νον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1200 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος μετὰ τῶν ναῶν Βλαχερνῶν καὶ Κοσμά » καὶ Δαμιανοῦ ἴσως, διότι ἐν τοῖς περὶ αὐτῶν λεγο- » μένοις παρεντίθησι τὰ περὶ ἐκείνου (It. Rus. σελ. 100)· ὁ Σκριβων Ἀλέξανδρος τῷ 1393, παρὰ τὴν Μονὴν Προδρόμου τῆς Πέτρας ἀναφέρει ναὸν τοῦ ἁγίου Νι- » κολάου καὶ ἐν αὐτῷ λείψανον τοῦ ἁγίου (σελ. 163), ἴσως τοῦ κατ' Ἀντώνιον Νέου ἢ τινος τῶν ἐορταζο- » μένων τῇ 16 Δεκεμβρίου καὶ τῇ 16 Μαΐου πατριαρ- » χῶν Κωνσταντινουπόλεως (Συναξαριστῆς Νικοδήμου· Γεδεών, Βυζ. ἐορτολ.). Οἱ Λατῖνοι μετεκόμισαν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Δύσεως διάφορα λείψανα

τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὡς βραχίονα, δάκτυλον, κρανίον, κόμην, τὰ πλείστα ἀναφερόμενα εἰς τὸν ὁμολογητὴν ἅγιον Νικόλαον τὸν Στουδίτην († 862), ταφέντα κατὰ τὸν βιογράφον αὐτοῦ⁹⁵ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Στουδίου, καὶ ἐορταζόμενον τὴν δ' Φεβρουαρίου.

κ'.

Ἁγίου Γεωργίου λείψανα. Καίτοι γνωστού ὄντος ὅτι τὸ λείψانون αὐτοῦ ἀκέραιον ἦν τεθαμμένον ἐν Λύδῃ τῆς Συρίας καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ἐπίγραμμα ναοῦ ἐν Ἐζρᾷ τῆς Συρίας⁹⁶, ἐν τούτοις τῷ 1200 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος λέγει εὕρισκόμενον κρανίον ἁγίου Γεωργίου (It. Rus. σελ. 100), οἱ δὲ Λατῖνοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπήγαγον εἰς Βενετίαν μὲν, κατὰ τινες τὸν βραχίονα (Riant Exuv., τ. II, σελ. 262, 263, 265) κατ' ἄλλην δὲ μαρτυρίαν μέρος τοῦ βραχίονος καὶ τῆς κνήμης (ἐνθ' ἄν. σελ. 268)· εἰς Picquigny δὲ ὁ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων ἐγκαταστάς Wallon, τὸν βραχίονα, καὶ εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ κώμην Sarton τὸν δάκτυλον, ἀμφότερα ἐν ἰδίαις θήκαις ἀποκείμενα ἐν τῇ ὀνομαστῇ Μονῇ τῶν Μαγγάνων· (τ. I, σελ. 28—29, 39, 43)· πρὸς τούτοις ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ὁ Warin ὡς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουίνου Α' λαβὼν ἐδώρησατο ἐν ἔτει 1239 τῇ ἐκκλησίᾳ Anchin ὁλόκληρον τὸ μέτωπον σὺν ἐνὶ ὁδόντι τοῦ ἁγίου μάρτυρος Γεωργίου

95. Migne; P. G., τ. 105, στ. 924.

96. G. I, G., ἀρ. 8627.

(αὐτ. τ. II, σελ. 124)· μαρτυροῦνται δ' ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετενεχθέντα λείψανα τοῦ ἁγίου εἰς Clairvaux (τ. II, σελ. 194, 196), εἰς Halberstadt (τ. I, σελ. 21) εἰς Παρισίους (σελ. 121), καὶ ὅστ' εἰς Gemblac (II, σελ. 101). Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος ἀναφέρει τάφον ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ παρὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (σελ. 107). Οὗτος ἐστὶν ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ Νεοφανὴς καὶ θαυματουργός· ὁ ἐν τῷ Διυπείῳ λεγόμενος, οὗ τὴν μνήμην ἄγει ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία τὴν 14' Μαρτίου (Νικοδήμου Συναξαριστής). Ἐκ τῶν Ρώσων προσκυνητῶν μόνον ὁ γράψας τὴν τελευταίαν ἀνώνυμον περιγραφὴν ἀναφέρει τὴν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου θησαυρίσιν λειψάνων τοῦ ἁγίου.

κα'.

Ἁγίου Ἰακώβου Ἀποστόλου κεφαλὴ. Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου (τοῦ καὶ Μικροῦ) τὴν 14' Ὀκτωβρίου· ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἡγίρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος, ἐν ᾧ ἐν σοφῷ ἰδίᾳ ἦσαν τὰ λείψανα αὐτοῦ⁹⁷. ἀναφέρονται ὑπάρχοντα περὶ τὸ 1120 (Exuv. II, σελ. 211), τῷ 1157 (σελ. 213, 215) καὶ τῷ 1190, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ παλατιοῦ Βουκολέοντος (σελ. 217)· ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος λέγει τεθαμμένον τὸν Ἀδελφοθέον ἐν τῇ τοῦ παλατιοῦ τούτου ἐκκλησίᾳ (It. Rus., σελ. 99), καὶ ὑπάρχουσαν τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀπο-

97. Κωδινός· de Orig. σελ. 56, E R.—Bandur: Imp. Or., ἀρ. 77, σελ. 28—29, E. R.

στόλων (Exun. τόμ. II, σελ. 225.—Ἡ γαλλικὴ με-
τάφρασις τῆς Mme Khitrowo σελ. 101, ἐσφαλμένως
γράφει tête de l'apôtre Jean, frère du Seigneur)· ταύ-
την βεβαίως ὁ λατίνος αὐτοκράτωρ Ἑρρίκος ἀπέστει-
λεν εἰς τὸν μαρτίωνα τοῦ Ναμπούρ (Exun. τόμ. II,
σελ. 84, 200). Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἦτο ἀκέραιος,
διότι τῷ 1208 Κονράδος ὁ Κρόσις ἐκ Κωνσταντινου-
πόλεως ἀγαγὼν προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς
πόλεως Halberstadt τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου
τοῦ Ἀδελφοθέου, πεποικιλμένην χρυσῷ, ἀργύρῳ καὶ
λίθοις πολυτίμοις (Exun. τόμ. II, σελ. 84). Εἰς τὴν
Δύσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετακομισθέντα λέ-
γονται ἡ χεὶρ, ὁ βραχίον καὶ ἕτερα λείψανα τοῦ ἁγίου
τούτου⁹⁸. Ἐκ τῶν Ρώσων προσκυνητῶν, μετὰ τὸν
ἀρχιεπίσκοπον Νοβογορόδ' Ἀντώνιον (1200) μόνος ὁ
Ἀνώνυμος τῆς περιγραφῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως
συντάκτης (1429—1453) μνημονεύει τῆς κεφαλῆς
τοῦ Ἀγίου ὡς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου ἀποκει-
μένης· εὐδαιμία ἀμφιβολία ὅτι μέρος τῆς κεφαλῆς ἦν
ἢ, πιθανώτατα, ἄλλου ὁμωνύμου τινὸς ἁγίου.

κγ'.

Λείψανον ἁγίου Γρηγορίου ἱερέως. Πλὴν τῆς
Ἀωνύμου ρωσικῆς περιγραφῆς (1429—1453) ἀνα-
φέρει τὸν ἅγιον τοῦτον καὶ ὁ διάκονος Ζώσιμος
(1419—1421) προστιθεὶς καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ
Νικομήδειαν (σελ. 204)· ἄγνωστος τυγχάνει οὗτος

98. Ducangius; Const. Chr. σελ. 112, E. R.—Riant,
Exun. τ. II, σελ. 107, 181, 193.

εἰς τὰ Συνεχῆρια. Οἱ ρῶσοι προσκυνηταὶ καὶ οἱ λα-
τίνοι ἄρπαγες ἀναφέρουσι λείψανα διαφόρων ὁμωνύ-
μων ἁγίων, ὡς τοῦ Θεολόγου, ἐτέρου Μάρτυρος, ἐτέ-
ρου ἁγίου, ἀποκείμενα εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπό-
λει ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου (κεφαλὴν Γρηγο-
ρίου· Στέφ. ὁ ἐκ Νοβογορόδ, 1350, it. Rus. σελ. 124),
τῆς Περιβλέπτου (Ἰγνάτ. ὁ ἐκ Σμολ. 1389—1405,
σελ. 138, 139, Ἀλέξ. Σκριβων, σελ. 163).

κδ'.

Εἰκὼν Ἀντιφωνητοῦ. Ἡ ἀνώνυμος περιγραφὴ
περατοῖ τὴν περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου ἐκ-
θεσιν ἀναγράφουσα τὴν ἐν αὐτῇ ὑπαρξιν καὶ τὸ ἱστο-
ρικὸν τῆς Εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἐπικλη-
θέντος Ἀντιφωνητοῦ, οἷον εὐρίσκομεν παρὰ τοῖς
Βυζαντινοῖς ἱστοριογράφοις (Θεοφάνει, ἐν ἔτει 6094
[Μαυρικίου βασιλείας ἔτος κ']· *Κεδρηγῶ*, σελ. 402,
E. R. — *Γλυκᾶ*, σελ. 274, E. R. — *Ζωναρά*, XIV.
ιγ'). Ἡ εἰκὼν στηθεῖσα ἐν τῇ Χαλκῇ Πύλῃ τοῦ Πα-
λατίου, πολλῆς ἀπελάμβανε τιμῆς· Λέων ὁ Ἰσχυρὸς
ὁ εἰκονομάχος κατέλυσεν αὐτήν, ἐφ' ᾧ ἐμίμψατο αὐ-
τὸν ὁ τῆς Ρώμης ἀρχιερεὺς Γρηγόριος ὁ Γ'. Ἀνεστη-
λώθη βραδύτερον ὑπὸ τῆς βασιλείας Εἰρήνης ἐν τῷ
αὐτῷ τόπῳ, ἄγνωστον δὲ πότε καὶ διατί μετεκομι-
σθῇ εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαρχόντα Μαρτύ-
ρων, «ὅπου πολυτελῆ περιέβαλε κόσμον» αὐτὴν τῷ
1186 ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος⁹⁹. Ὁ Ἰγνάτιος ὁ

99. *Χωνειάτης* II, § 6. — Ducangius; Const. Christ.,
116, E. R.

ἐκ Σμολένσκ (1389—1405) εἰς τὴν Μονὴν τῆς Περι-
βλέπτου εἶδε τὴν εἰκόνα τὴν ὁμιλήσασαν τῷ αὐτο-
κράτορι Μανουήλ (σελ. 139. — Εἰς μόνον τὸν Μαυρί-
κιον ἐπειδὴ ἀναφέρεται τὸ γεγονός, σφάλμα ἴσως
θεωρητέον τὸ παρ' Ἰγνατίῳ ὄνομα τοῦ Μανουήλ).
Αἱ περὶ ὑπάρξεως θαυματουργοῦ, αὐτοζωγραφήτου εἰ-
κόνης τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου πα-
ρατεθεῖσαι ἀνωτέρω μαρτυρίαι τῶν Ρώσων προσκυ-
νητῶν, ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀνώ-
νυμος τὴν εἰκόνα ταύτην ἐξέλαβεν ὡς τὴν τοῦ Ἀν-
τιφωνητοῦ.

κε'.

Ἐκ τῆς ἐν κεφαλῇ θ' παρατεθειμένης χρονο-
λογικῆς ἀναγραφῆς τῶν ὧσιν ἀπηντήσαμεν μνημῶν
τῆς Μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου παρελείφθη ἐκ παραδρο-
μῆς ἡ ἐφεξῆς τελευταία.

Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου ἐτέθητο ὁ
Ἰσαάκιος Ἀσάνης, συγγενεῦν τῇ βασιλικῇ οἰκο-
νείᾳ, χρηματίσας ἑπρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
καὶ μοναχὸς τελευτήσας· προσέτι δὲ καὶ ἐκ θυγατρὸς
ἐγγόνη αὐτοῦ, ἀδελφῷ ὀνόματος, πατρώθεν οὖσα συγ-
γενῆς τοῦ μεγάλου Φιλανθρωπικοῦ. Εἰς τοὺς τάφους
αὐτῶν συνέθετο ποίημα ἐκ στίχων τριάντα καὶ
ὀκτὼ Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ κλεινὸς τῆς Ἐφέσου
μητροπολίτης, φέρον τίτλον αἰτίχοι εἰς τάφον τοῦ
Ἀσάνη κυροῦ Ἰσακίου καὶ τῆς αὐτοῦ ἐγγόνης, ἐν
τῇ Μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου. Τοῦτο ἐδημοσίευσεν ὁ
Α. Π. Κερκαμὲς (Ἑλλ. Φιλ. Σύλ., Μαυρογορδάτις
Βιβλιοθ. Ἑλλ. Ἀνέκδ. τ. Α', σελ. 103, ἀρ. 9, ὅπου

[στίχ. 27] ἀντὶ Φιλανθρωπικοῦ ἀναγνωστέον Φιλαν-
θρωπικοῦ).

κατ'.

Ἐρθῶσμεν ἤδη εἰς τὸ πέρας τῆς πραγματείας·
ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξηγάγομεν τὰ ἐπόμενα συμπερά-
σματα εἰς τὴν τοπογραφίαν καὶ εἰς τὴν ἀγιολογίαν
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἀνα-
γόμενα· εἰς μὲν τὴν τοπογραφίαν,

Α', ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Σωτήρος ἢ τοῦ Χριστοῦ
τοῦ Φιλανθρώπου ἡγείρετο ἐν τῇ θέσει γνωρίζομεν ὁ-
πάρξαν τὸ Σουλτανικὸν ἀνάκτορον Ἰντζιλί Κιόσκ¹⁰⁰,

Β', ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Κεχαριτω-
μένης, συναφῆς οὖσα τῇ τοῦ Φιλανθρώπου Μονῇ, ἡ-
γείρετο μεσογειότερον ταύτης καὶ ἀπέναντι περιοχῆς
Μονῆς ἀγίου Νικολάου.

Γ', ὅτι αὕτη ἡ Μονὴ (ἢ ὁ ναὸς) τοῦ ἀγίου Νι-
κολάου ἔκειτο νοτιώτερον τῆς Μονῆς τῆς Κεχαριτω-
μένης, μετὰ αὐτῆς καὶ τοῦ χώρου τοῦ ὀπισθεν τοῦ
ιεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας, αὐτὸς ὢν
ὁ ἐν τοῖς (δόμοις;) Βασιλίδου(ς) ἢ ὁ ἐν τῷ δόμῳ
τῆς Βασιλίδος μνημονευόμενος, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ ἐ-
πικεκλημένος τὸ Προσφύγιον· καὶ

100. Ἐν τῷ παρατεθειμένῳ ἐν κεφαλῇ ζ' κειμένῳ τοῦ
Labarte, ἀρυσθέντος αὐτὸ ἐκ τοῦ Hammer παρεισέφησεν
ἡμέτερον λάθος εἰς βῆρος αὐτῶν, ὅπερ διορθοῦμεν ὥδε· ἐγράψα-
μεν ἐσφαλμένως τοὺς χριστιανούς ἀγειρομένους εἰς τὸ ἀγίασμα
τὸ ὑπὸ τὸ Ἰντζιλί Κιόσκ κατὰ τὴν ἐργτὴν τῆς Ἀναλήψεως,
ἀντὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὡς ὀρθῶς ἔχει ἐν κεφ. η'·
παρὰ τὸ τείχος τὸ ἐπὶ τῆς παρχλίας πρὸς τὴν Προ-
ποντίδα.

Δ', ὅτι τὸ τῆς ἀγίας Θεοφανοῦς εὐκτῆριον καὶ ὁ τῶν ἀγίων Πάντων γὰρ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἦν, συναφῆς καὶ ἑνδοθεν συγκοινωνῶν τῷ μεγάλῳ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Εἰς δὲ τὴν ἀγιολογίαν, ὅτι συχνάκις ἐγίγνετο μετακόμισις τῶν ἁγίων λειψάνων ἀπ' ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ μονῆς εἰς μονὴν ἕνεκα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, σαθρότητος ἢ ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ σεισμοῦ βλάβης τοῦ θησαυρίζοντος αὐτὰ κτιρίου, εἴτε ἕνεκα πανηγύρεως ἢ τελειῆς συνάξεως ἐν ἄλλῳ ναῷ, ἐν ᾧ καὶ κατέμενον. Περὶ δὲ τῶν εἰς Δύσιν ἀπαχθέντων ἁγίων λειψάνων, ἐξήγαγεν ἤδη, πεποιθᾶμεν, ὁ ἀναγνώστης τὸ πρέπον συμπέρασμα, λαθὼν ὑπ' ὅψει τὸ ἐπαναληπτικῶς ὑποδειχθὲν ποιὸν τῶν ἀπαγωγέων κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ὁμολογίας καὶ τὰς διαφόρους μαρτυρίας, ὡς καὶ τὸ πολλαπλοῦν τῶν ἀπαχθέντων λειψάνων.

Καὶ οὕτω μὲν ἡμεῖς συνεπερχόμεν ἐπισταμένως, ὡς κολακευόμενοι νομίζομεν, μελετήσαντες τὰ μετὰ χεῖρας κείμενα· ἀλλ' ἐπειδὴ τελειότητος ἢ ἀπταιστότου οὐκ ἀξιοῦμεν τὰ ἡμέτερα συμπεράσματα, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἀφηγήσεις, διότι, κατὰ τὸν Ριανόν,

Ἦ ἄρα δὴ μάλα πάντες ἀμαρτίνοσι πελόμεσθα
ἄνθρωποι, φέρομεν δὲ θεῶν ἐτερόρροπα δῶρα
ἄφραδὲν κραδίη,

διὰ τοῦτο τῶν ἡμετέρων πταισμάτων τὴν ἐπ' ἀνόρθωσιν καὶ τὴν ἀκριβεστέραν ἀφήγησιν τῶν ὑπ' ἡμῶν θιγόντων τοῖς εἰδικωτέρας γνώσεις καὶ σφραγεστέρας καὶ πλείους πηγὰς κεκτημένοις ἀφίεμεν.

Monasterium S. Salvatoris olim Philanthropi.

Monasterium S. Salvatoris olim Philanthropi.

Ubbidivano ai greci Abati Basiliani---

Il mon' aùn sotto il titolo di S. S., detto Philanthropo, fu stabilito nella Città di Messina dalla religiosa munificenza del Conte Ruggiero per ricovero delle donne latine, le quali bramavano di militare sotto la Regola di S. Basilio. Fino a nostri giorni hanno cantate le divine laudi nel rito greco, secondo la testimonianza di Rocco Piro, ~~e~~ del P. Agresta; il primo de quali fioriva nel 1644. ed il secondo nella vita di S. Basilio prodotta al pubblico l'anno 1681. fa fede che in questo luogo vi dimorano sino al presente giorno le monache sotto l'abito, e regola di S. Basilio; le quali per mostrarsi, come sono, osservantissime e secutrici delle leggi monastiche del suddetto Patriarca recitano i divini uffei, secondo il rito greco, in conformità de' monaci del medesimo Ordine. Si risvegliò in esse il desiderio d'abbracciare il rito Romano a cagione delle difficoltà, che sperimentavano nell'osservanza dell'Oriente, e nell'apprendere il greco idioma. Ottenuto l'indulto da Clemente XI. di venire al latino, non serbarono del greco che una rozza imagine, e un apparente aspetto in alcune sollemnità dell'anno. Nel giorno dell'Epiphania il Protopapa di Messina assistito dal suo Cloro, benedice nella loro chiesa le acque nel rito greco con grand' apparato, e frequenza di popolo. Le monache accompagnano la solennità col divoto canto delle greche profezie prescritte dal rituale. Similmente nella Domenica delle Palme, in cui l'Arcivescovo, il Capitolo, e l'Senato intervengono nella mede-

Sima

una Chiesa con pompa molto magnifica alla celebrazione della Messa, cantasi il Vangelo in greco, e in latino. Finalmente la solennità della Messa e de' Vespri in greco, che nella festa di S. Basilio e di S. Marina sua sorella si eseguisce dal Protopapa, sono una debbole memoria del rito greco, che nell' passato la comunità osservava.

Pietro Pompilio Rodotà, dell'origine, progresso, e stato presente del Rito greco in Italia...

Roma 1763 t. II, p. 269 - 271

Εὐφραντὸν ὁνομαζόμενον Μονῆς τοῦ
φιλοκαρπείου ἐκ τῆς ἑραπίστου
εἰς τὸν Πατριάρχην Μονεῖαν
καὶ καὶ. Μονεῖαν 943. 8

Εὐφραντὸς ὁρ. Μονεῖαν ἐν
τῷ οἴκῳ.

ἡ παρ. καὶ. 1594, XII αἰῶνος ἡ. 12 ὁρ. Μονῆς
ἐκείνης. "ταῦτα δὲ ἡ αὐτὴ ἀνέβη ἐν... καὶ
ἐν τῇ μοναχίᾳ μου ἐν τῇ οἴκῳ ἀγνοίᾳ τῇ μου καὶ
φιλοκαρπείᾳ ἔτα καὶ τὸ ἄξιον αὐτῇ οἴκῳ καὶ
μου." Schlage, Synax. Eccl. Offitiana,
Bruxelles, 1902. 304, 42

Καὶ. ἡ. Μονῆς. 126, 13 ὁρ. ρ. 191-206 Πατρι-
άρχου μοναχῶν συναγῶν διαφύρον μετὰ τῶν. ὅτι
τῇ τοῖς (μοναχῶν ἐν τῇ αὐτῇ μου) μου καὶ τῶν καὶ
οἴκῳ... (ἡ διαφύρον μετὰ τῶν καὶ ἐν τῇ οἴκῳ
τῇ οἴκῳ μου καὶ φιλοκαρπείᾳ καὶ τῇ οἴκῳ
τῇ ἐν βάλῃ ἀνακαταστάσεως ἀπὸ τῇ τῇ
οἴκῳ Μονεῖαν ἐκείνης λαομαζίνης τῇ Πατριάρχῃ
μου, τῇ δὲ τῇ ἡμῶν ἀποκαταστάσεως μετὰ
οἴκῳ ἐκείνης, καὶ τῇ καὶ τῇ οἴκῳ, ἐκείνης καὶ
ἐκείνης ἀπὸ αὐτῶν."

Mingarelli, Graeci codices manu scripti apud Venias
Patricias Venetas annexati. Bononiae 1784, c. 181,
132/ Πατριάρχης. Μονῆς. ὅτι ἐκ τῆς οἴκῳ καὶ
Μονεῖαν. ὁ Mingarelli ἀποκαταστάσεως τῇ Πατριάρχῃ
μου. "ὅτι τὰ τῇ οἴκῳ Μονῆς μου καὶ τῇ
οἴκῳ ἀποκαταστάσεως μετὰ τῶν. ἀπὸ ἀποκαταστάσεως καὶ
τῇ τῇ οἴκῳ καὶ τῇ οἴκῳ."

stantinopel. 4—6. Viz. Vrem. 4 (1897) 524—532 (vgl. B. Z. VI 211). In der ersten Bemerkung handelt der Verf. über einige Punkte, die von den Historikern in Anlaß des Nikaaufstandes erwähnt werden; in der zweiten über die von Basileios I erbaute Neue Basilika; in der dritten über das Forum des Theodosios, das Exokionion und die Troadischen Säulenhallen. E. K.

X. A. Siderides, *Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ σωτῆρος τοῦ φιλανθρωποῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀγιασμάτων καὶ ἀρίων λειψάνων*. Ἐν Κπόλει 1898. 1 Bl., 80 S. 8° (S.-A. aus der Ἐκκλησι. Ἀλήθεια). Ein wichtiger Beitrag zu dem noch so sehr im Dunkeln liegenden Gebiete der byzantinischen Monasteriologie. Das im Titel erwähnte Kloster ist von Kaiser Alexios I Komnenos und seiner Gemahlin Eirene gegründet und schon in der ersten Zeit der Türkenherrschaft zerstört worden. Die Mönche des Klosters hießen *Φιλανθρωπηνοί*, wie z. B. die des Klosters τῆς Περιβλέπτου einfach *Περιβλεπτινοί* genannt wurden. Doch ist bezüglich des Namens Vorsicht notwendig; denn im 13. und 14. Jahrh. kommt der Name *Φιλανθρωπηνός* auch als Familienname vor. Das Kloster lag neben dem ebenfalls von der genannten Kaiserin Eirene gegründeten Kloster τῆς Κεχαριτωμένης, nordöstlich von der Kirche des hl. Nikolaos. Nach der topographischen Erörterung macht der Verf. nach griechischen, russischen und abendländischen Quellen Mitteilungen über die Geschichte des Klosters und seiner Reliquien. K. K.

Edwin A. Grosvenor, Constantinople. With an introduction by Lew. Wallace. 2 voll. London 1895. Der Redaktion durch besondere Liebenswürdigkeit der Verlagsbuchhandlung unzugänglich. K. K.